

Dalarö
Hembygdsförening
1998-2018
Jubileumsutgåva

Dalarö förr och nu

Under denna vinjett har Dalarö Shimmyn under 20 år återgett berättelser av ett antal äldre dalaröbor och beskrivit flera platser med anknytning till Dalarö.

Denna samlingsvolym hoppas vi skall ge våra nya och gamla läsare en trevlig återblick och underhållande läsning om det Dalarö som en gång var.

Innehållsförteckning, se sista sidan

20 ÅR

”Postfröken” känner de flesta på Dalarö.

May Ek på sin 90-årsdag, fortfarande ungdomlig och vital

May som ung scout inom KFUM. Kårchef för Dalarö var kyrkoherden Allan Lindeberg och möten hölls i skolan.

May Ek, hedersmedlem som fyllde 90 förra året har ett minne som en dator. Hon kan det mesta om personer och fastigheter på Dalarö och är en ovärderlig och trofast källa för våra studiecirklar som forskar kring bebyggelse och människor i det förflutna.

Hon har bott nästan hela livet i sitt föräldrahem på Baldersvägen snett emot Lyngsåsa. Farfar, byggmästaren Alfred Rydell, byggde huset 1874-78 och hit flyttade familjen när May var 8 år. Pappa Gideon var egentligen murare men led av en svår reumatism som tvingade honom att ordna familjens försörjning på annat sätt. Det blev som fotograf och han kom genom åren att fotografera mycket av det som passerade på Dalarö. Eftersom han hade svårt att förflytta sig fick

May ofta rycka in och ta de fotojobb som krävde förflyttning från ateljén. Massor med foton från konfirmationer och bröllop finns i arkiven tillsammans med mycket annat som en av våra cirklar gräver i med Mays hjälp.

Brevbärarejobbet

Fotojobben fick May sköta på sin fritid, hon måste sköta sitt riktiga jobb först. Under kriget, 1939, började hon som brevbärare vid posten på

Tillsammans med fästmannen i 16 år. Nils Lönnberg, fiskarson från Korsholmen.

Ibland kunde hon ta bussen med cykeln hem från Smådalarö, det berodde litet på chauffören. En gång, berättar May, satt hon i diket uppe vid Smådalarö för att invänta bussen men somnade bredvid cykeln. Chauffören väckte henne inte så det blev till att ta cykeln hem också den gången.

Dagens försändelser till Dalarö fick hämtas vid bussen uppe vid torget varje morgon och dras till kontoret för sortering. Brevbärare var hon i tolv år.

Fröken i luckan

Som "postfröken" i luckan under ett arrangemang för radioinsamlingen "Röda Fjädern" under 70-talet. Klänningen May bär vid det speciella tillfället är unik. Det är den brudklänning som bars av änkefru Berg på Kymendö, som senare gestaltades som Madam Flod i Hemsöborna. May hade fått låna klänningen av en god vän i familjen på Kymendö

Hon sökte och fick jobbet som postexpeditör när chefen gick i pension. Från början av 50-talet satt hon i postluckan i de lokaler vid Odinsvägen där det i dag är tobaksaffär, den s.k. Dalaröboden, nu "Skruvan".

Hon fick utbildning i Postverkets postexpeditörskurs men kunde det mesta redan. Under åren i postluckan lärde hon känna de flesta i samhället och tyckte jobbet var skojigt. De sista åren arbetade hon i lokalerna mellan nuvarande Vårdcentralen och Konsthantverksboden. Innan postkontoret lade ned för gott för oss dalaröbor hade det också hunnit flytta tvärs över gatan till hörnet vid torget. Då hade det funnits postkontor här sedan 1770!

Inte bara arbete

Men livet är inte bara arbete. May älskade att dansa och det gjorde hon varje onsdag, lördag och söndag hela somrarna på dansbanan vid södra Vadviken och i Schweizerdalen. Mest var det gammaldans men också modern dans och tango...!

Och så spelade hon mycket amatörteater, i sportklubbens regi. Varje valborgsmässoafton ordnades fest med teaterföreställning på hotellet och ibland spelade man teater i Folkets hus.

May gifte sig 1950 och fick barn. Dottern med familj bor i samma hus som mamma på Baldersvägen. May blev änka för några år sedan men sitter inte bara ensam hemma utan deltar i arrangemang av olika slag, cirklar och utflykter så ofta det går. Men rätt mycket tid går förstås åt till favoritsysselsättningen som håller hjärnan igång, briden!

Mars 2008

En rörelse ur tiden: Dalarö Bilstation

Kurre berättar

många år kring mitten av förra seklet.

En egen taxistation på Dalarö är det ingen som tänker sig i dag, lika lite som postkontor eller apotek, men det fanns för inte så där väldigt länge sedan. En som kan berätta om Dalarö Bilstation och dess historia är Kurt "Kurre" Gustafsson, som nu bor med svindlande vacker utsikt uppe på Telegrafberget, och vars pappa Sven drev taxirörelsen på Dalarö i

Den första droskägaren på Dalarö var en lantbrukare Sviberg som startade 1923. År 1944 övertogs verksamheten av S.A. Mellberg som höll till i nuvarande brandstationen tills Sven Gustafsson kom in i bilden.

År 1948 fick Sven Gustafsson trafikrättigheter för personbefordran på Dalarö efter två år av förhandlingar med myndigheterna. Att förhandlingarna blev så långvariga berodde på att familjen Wallenberg som då hade busstrafiken på Södertörn processade om linjetrafiken mellan Dalarö Torg och Smådalarö Gård. Sven vann processen men sålde linjetrafikrättigheten till Wallenbergs.

Bo Tilliander återkallar historien i tavlan som han målade år 2006 ur sitt minne på önskan från Kurt Gustafsson. I bakgrunden ser vi restaurang Mysingen.

Från Mellberg övertog Sven Gustafsson tre bilar, en Horch, en Chevrolet och en Dodge. På fotot taget troligen 1947 utanför brandstationen ses två av bilarna, Chevrolet -39 och Horch -36.

Taxistolpe på Odinsvägen

Familjen Gustafsson flyttade in i fastigheten Odinsvägen 8 (snett emot bageriet) med bilarna stående på gatan utanför. En taxistolpe sattes upp där så

Garaget på landsidan nära kanalbron och kyrkogården. Tidigare bussgarage.

småningom. På dalarökonstnären Bo Tillianders tavla ser vi två av bilarna (i vänstertrafik!) med nuvarande restaurang Mysingen i bakgrunden.

Sven körde hela tiden själv men hade också anställda chaufförer eftersom det gällde att hålla service dygnet runt med två bilar. En som körde extra där några gånger var Lars Palmgren, hembygdsförningens revisor. Kurre körde också en hel del åt sin pappa.

Med några kortare avbrott drev Sven Gustafsson verksamheten till sin pension 1976 men då hade man i mitten av 60-talet på Länsstyrelsen anmodan slagit ihop Dalarö med de övriga taxirörelserna i Haninge till Haninge Taxi.

Många stamkunder

Bland de vanligare kunderna hörde på den tiden lotsarna som skulle transporteras vid alla tider på dygnet till eller från Ankarudden (Landsort). Många stockholmare med fritidshus på Dalarö hämtades och kördes tillbaka till stan vid helgerna. Somliga av de mer förmögna hade dyrbara vanor och lät "farbror Gustafsson" hämta famil-

jemedlemmarna och deras bagage i stan inför varje helg. En storkund med hus uppe vid Kattvik köpte egen bil ett tag men tröttnade och återvände till farbror Gustafsson, det var tryggare så.

Provinsialläkaren på Dalarö behövde skjuts vid uttryckningar i Haninge när han deltog i helgjouren där. Sjukkörningar till Danderyds sjukhus var också mycket vanliga liksom körningar till BB i Stockholm eller Södertälje. En gång fick pappa Sven stoppa på Skanstullsbron för att hjälpa till att förlösa en tvilling. När modern ville förlösa även nummer två på Ringvägen sade Sven till henne att knipa tills de kom fram till sjukhuset och det gick bra.

Några av de mer kända personerna på den tiden som Sven skjutsade genom åren var Ulf Peder Olorog som alltid åkte från torget till Mors Minne på Baldersvägen där familjen hyrde av Lukas Bonnier, och Åke Söderblom. Han hyrde i flera år vid Bellevue och kördes till och från teatern i Stockholm när han spelade föreställningar där.

En av de mer spännande körningarna var när ett par inbrottstjuvar en höst hade plockat med sig en hel del tjuvgods från inbrott på Smådalarö och

På bilden från 1953 står pappa Sven lutad mot sin "Volvosugga" medan "Kurre" klättrat upp på Dodgen. Bilden tagen på Birger Jarlsvägen bortom Amerikaberget där Sven hyrde garageplats en tid.

ville åka in till stan. Sven anade oråd och under förevändning att han måste fylla på bränsle kunde han smita från och larma polisen som senare mötte i Handen utanför bussgaraget och lade vantarna på tjuvarna och stöldgodset.

Juni 2008

Rakas eller klippas?

Får vi presentera perukmakaren, frisören, m.m. Carl Friedrich Wilhelm Rollenhagen, född 1866, konfirmerad och vigd i Tyskland men verksam och boende på Dalarö nästan hela sitt vuxna liv. Här bredvid står han på trappen till sin salong på Dvärgbacken 3 med cigarr i munnen och tidningen i handen för omkring 100 år sedan, kanske innan han öppnar upp för dagen? Kika upp i gränden när du går förbi på Odinsvägen så känner du igen huset på bilden.

Vi fick se det trevliga fotot hos ett barnbarn till Carl, Elisabeth Norman, bosatt på Odinsvägen vid

Carl Rollenhagen
PERUKMAKARE
 15 Malmskilnadsgatan 15.
 Filial i Dalarö.

*Rekommenderar sig hos allmänheten som Maskör,
 Teater-, Herr- och Damfrisör.*

Äfven Rak- & Frisersalong.
*Alla sorters hårarbeten förfärdigas.
 Peruker utlånas till sällskaper och föreningar.*

Carl Rollenhagen på trappan utanför sin salong på Dvärgbacken 3.

”Vadebacken” och granne med flera barnbarn till honom. Elisabeth har forskat en hel del i släktens historia och Shimmy fick berättelsen om Carl av henne.

Sedan han gift sig med sin svenska hustru flyttade han 1892 till Stockholm och 1894 till Dalarö. Han öppnade från början perukmakeri och frisörsalong i centrala Stockholm med filial på Dalarö men flyttade senare hela verksamheten hit. Familjen hyrde bostad på flera olika ställen: vid nuvarande Dalarö Strandväg, i Villa Fridhem och i Kinahuset, bl.a.. Salongen hade Carl bakom gamla hotellet i hamnen och på Dvärgbacken, kanske också på flerplatser.

Byggde hus själv

Familjens nu rivna hus utefter Vasavägen med delar av familjen utanför.

År 1917 köpte han en stor tomt, nu styckad i fyra, mellan nuvarande Odinsvägen och Vasavägen och byggde själv ett hus där. Huset är nu rivet och låg ungefär vid dagens Vasavägen 7. Där var en stor

Sönerna med en kompis vid grinden mot Odinsvägen. Fr. v. Arne, Ludolf, kompis och Ewald.

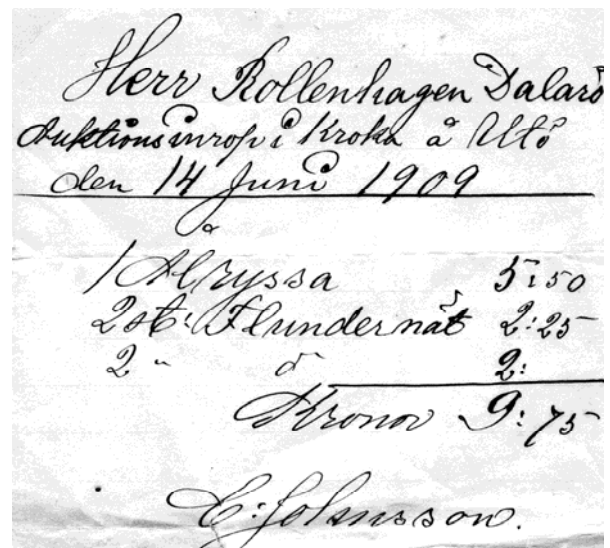

Carl före sin död när han bor hos sonen Ewald i ”Rosa huset”.

huset” Baldersvägen 1 och hos honom bodde Carl sina sista år innan han dog 1945.

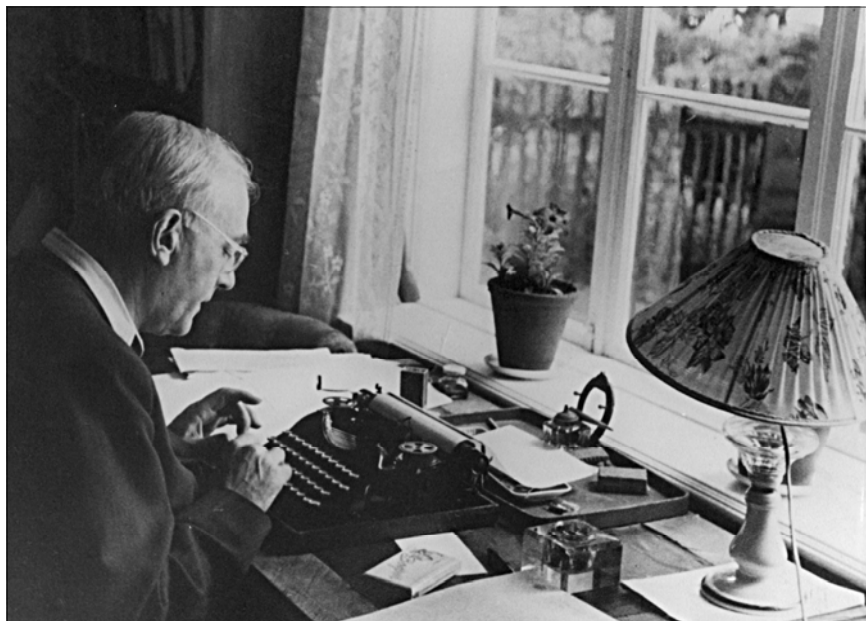
Släkten Rollenhagen kommer från trakterna norr om Berlin där det finns en ort med samma namn. Spåren går tillbaka till år 1542 då Georg Rollenhagen föddes. Han blev framstående hovpredikant, författare och rektor och fick många barn, varav en var verksam i Garpenberg i Dalarna med gruvdrift under 1600-talet.

September 2008

Carl fiskade mycket. Kvittot visar att han köpte redskap på en auktion på Utö år 1909.

Karl Asplunds smultronställe

Karl Asplund vid sin favoritplats på Sjöbo

Mot slutet av Baldersvägen, där backen börjar kröka uppåt vänster mot Smådalarövägen, ligger på höger hand ner mot sjön en av Dalarös skönaste idyller. Fastigheten heter Sjöbo och är väl omskriven såväl i litteraturen som i tidningar och tidskrifter under mitten av förra seklet. Där bodde under många somrar konsthistorikern, författaren och skalden Karl Asplund (1890-1978). Han var VD för Bukowskis konsthandel i ungefär 25 år och tillika konstkritiker i våra största dagstidningar i tjugo år.

Han skrev ett antal diktsamlingar och monografier och några memoarböcker. Bland monografierna hittar vi verk om Carl Eldh, Nils Dardel, Anders Zorn, Ivar Arosenius, m.fl.

I memoarsamlingen "Livets smultronställen" från 1945 handlar den första om hans älskade Sjöbo på Dalarö.

Lotsstuga

Det är inte helt klart när och av vem tomten tidigast bebyggdes men år 1878 fanns det stora huset upptaget på kartan. Det finns flera byggnader på tomten, bl.a. en kanske ännu äldre timrad parstuga nere vid stranden samt två uthus och en jordkällare. Under en längre tid bodde på Sjöbo en lots med namnet Eklund. Huset ligger ju nära farleden och Karl Asplund älskade att sitta vid husknuten och titta på förbipasserande fartyg. Det hade han lärt sig uppskatta som barn på besök hos sin farfar som var lots i Oxelösund.

Från 1935 hyrde Karl Asplund på Sjöbo och tio år senare köpte han fastigheten. Vid hans frånfalle ärvdes Sjöbo av dottern Karin som äger den än i dag tillsammans med barnen. Byggnaderna har i stort sett bibehållits men nödvändiga förnyringar inomhus har måst göras genom åren.

Den vackert gröna grinden mot Baldersvägen är tidstypisk och har som låsregel en vev från en gammeldags kaffekvarn. Tidigare låg på varje grindstolpe ett vitmålat klot som prydnad. Det var kanonkulor bärgade från "Riksnnyckeln". Någon klåfingrig person stal dem för ett antal år sedan, till stor sorg för familjen. På tomten fanns och finns många olika lövträn även om en del har måst tas bort för att de börjat murkna.

Arbete och avkoppling

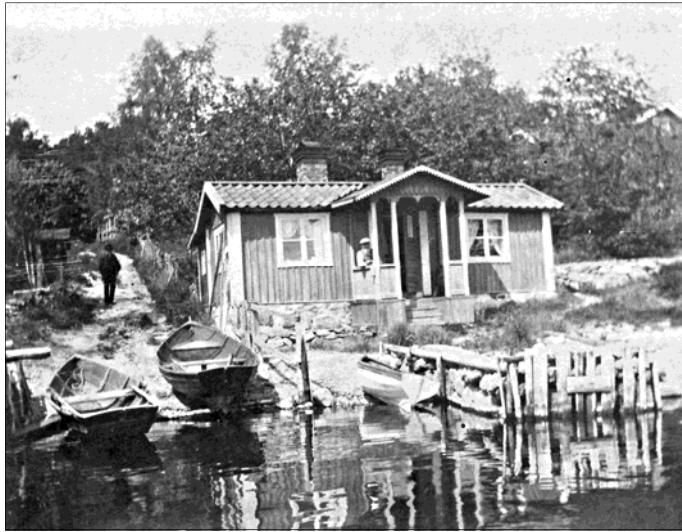
Karl Asplund arbetade all ledig tid även under somrarna på Sjöbo. Han älskade att jobba vid skrivbordet och kika ut över den vackra grönskan genom fönstret. Han hade inte sällan affärsbesök av internationella konsthandlarkollegor som förtjusta fick äta hustruns goda stekta strömming på glasverandan. Men han såg också till att umgås med författarvänner och andra konstnärer. Tvärs över vägen bodde Verner Aspenström och snett bortom Ulf Peder Olrog. Den senare gick ut och in i huset för jämnan som om han bodde där och åt-

Stora stugan sedd från sjön. Glasverandan till vänster

skilliga var de timmar som Asplund och Olrog satt tillsammans med ett glas i trädgården och skaldade och skrev.

En annan granne som betydde mycket för livet på

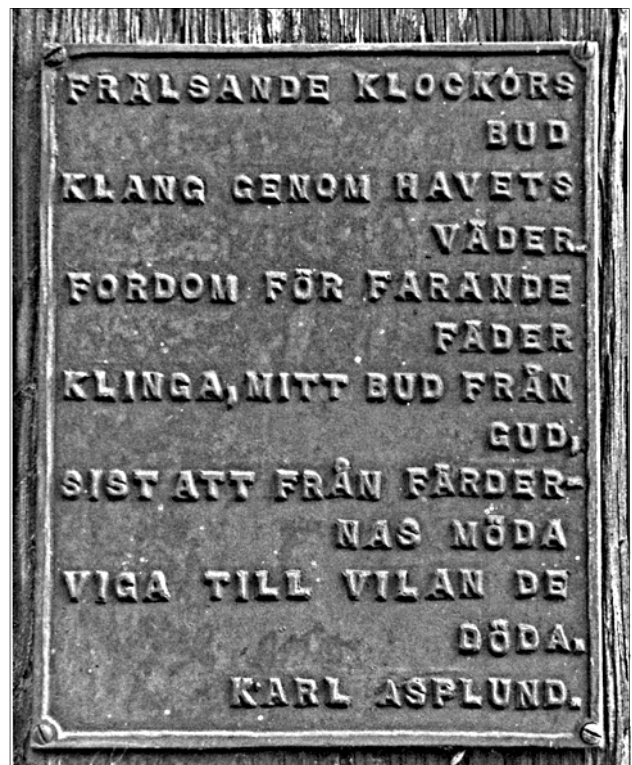
*Lillstugan nere vid stranden invid Vanadisvägen.
Den stora stugan kan skönjas uppe till höger.*

Sjöbo var den pensionerade torpedmästaren i undervattensvapnet Henrik Sjögren, som bodde i det gröna huset tvärs över vägen några tomter närmare byn. Han var en ovanligt begåvad och social person och fiskekamrat till Karl Asplund. Han var händig med de flesta verktyg och var till stor hjälp för den mer teoretiskt lagde Asplund när det gällde att utföra små reparationer i hus och i trädgård. Han tog gärna en bägere i ett glatt sällskap och var känd för att ofta använda ett uttryck som han fått någonstans ifrån: "En liter räcker bra för tre om två inte super!"

Tavlor för Dalarö kyrka

Asplund umgicks också med Allan Lindeberg, namnkunnig kyrkoherde på Dalarö och kallad "faderallan" i samhället. Asplund skrev en dikt till firandet av Dalarö kyrka 300 år, "Kapellet talar". Den textades och illustrerades på en vacker tavla av John Schultz, lärare på konstfackskolan och farbror till tidigare dalaröbagaren Sven Schultz. Tavlan har bleknat en del men har nu satts upp igen i vapenhuset nu efter ombyggnaderna för silverskåpen. Till klockstapeln på begravningsplatsen skrev han några rader till en gjuten platta som sitter monterad på insidan av ett av benen.

December 2008

Musikpaviljongen under punschens tid

Hotellbryggan innan paviljongen revs. En mindre paviljong uppfördes senare i hotellets trädgård.

Av medlemmen Inga Hollstrand har föreningen fått några bilder, klipp och noteringar som hon fått efter Barbro Vendelfelt, 1915-2004, som var bibliotekarie till yrket och vistades mycket på Dalarö.

Hon fattade intresse för en vacker musikpaviljong som en gång stod på Strömparterren vid Strömmen i centrala Stockholm och ville veta vart den tagit vägen. Ingen kunde hjälpa henne, skriver hon i sina noteringar ... "ej KB; ej Stadsmuseet, etc."

Först när hon fick tag i nytryck av några sekelskiftesvykort som gjordes till Dalarös 350-årsfirande klarnade det. Där återfanns på ett foto paviljongen vid Hotellbryggan på Dalarö! Hon forskade vidare

och skrev sedan ned berättelsen som infördes i Svenska Dagbladet. Vi återger i förkortad form innehållet i berättelsen.

Som ett smycke mitt i Strömmen

Strömparterren öppnades för allmänheten under 1830-talet och ligger som ett smycke i Strömmen vid Norrbro och slottet. Kring förra sekelskiftet fick Strömparterren en renässans och det växte fram en ny underhållningsform, den litterära kabarén, i musikpaviljongen vars baksida vette mot Grand Hotel.

Men situationen förändrades när den Österrikiska gossorkestern slutade spela där, spriträttigheterna drogs in 1907 och publiken uteblev.

Såldes till Dalarö

Musikpaviljongen var en graciös byggnad och såldes omkring 1912 till Dalarö och transporterades dit på båt. Köparen var ägaren till Dalarö Hotell som då hette Karl Löfwander. Den placerades på området mellan dåvarande Dalarö Hotell och Vinterhotellet/klubbhuset vid Hotellbryggan, där blev den sedan kvar till 1924 då den av

Hotellbryggans musikpaviljong revs 1924. okänd anledning revs. Det blev ett uppskattat förlusteställe för Dalarös många sommargäster att sitta och lyssna till musik och dricka punsch!

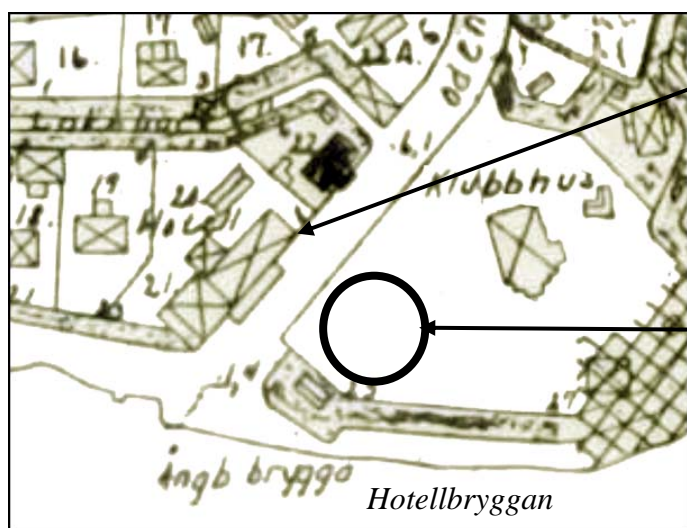

STOCKHOLM: STRÖMPARTERREN OCH NORRA BLASIEHOLMSHAMNEN.

Strömparterren uppfördes någon gång mellan 1870-1872.

Hotellbryggans musikpaviljong revs 1924.

Dalarö hotell

Paviljongen

OBS! Den ursprungliga informationen är ändrad. Paviljongen var aldrig på Stockholmsutställningen.

Ur Karin Lindebergs historia

Många lyssnade till Karin Lindeberg och hennes berättelser under årsmötet men ännu fler missade det. Därför vill vi gärna återge delar av hennes mycket uppskattade presentation med bilder hon visade. Hon talade bl.a. om sin uppväxtår i prästgården, om människor hon kände här och om sina öar ”i Strindbergs farvatten” som hon skrivit så mycket om.

Kyrkoherde Allan Lindeberg blev en mycket omtyckt präst under sin verksamhet från 1933 till 1963. Här sker en utnämning av kyrkvärd och nämndeman John Lindström. Från Nils Jakobsson, Gunnar Kollberg, "Fader Allan", Agnes Eriksson och John Lindström. År 1960.

Karin Lindeberg är uppvuxen i prästgården vid Fiskarhamnen på Dalarö. Hon har rika minnen från sitt liv på Dalarö och i skärgården. Foto från årsmötet av Åke Rockström.

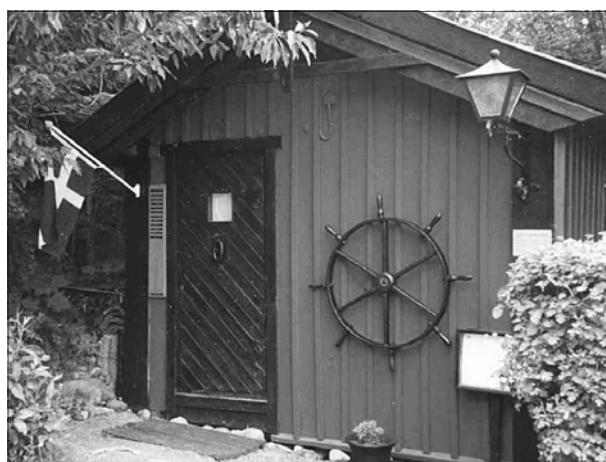
Foton från Karin Lindebergs album

Kymendös historia är ett av Karins intressen. Hjördis och Rickard Wahlström på äldre dagar framför stugan på Kymendö som Hjördis förfader Gabriel byggde om till en parstuga. Foto: Paul Hansen, Expressen

Kyrkovaktmästare och trotjänaren Fridolf Söderberg. Här på kyrktrappan med Karins dotter Gunilla vid konfirmation 1968. Efter 44 års tjänst slutade Fridolf 1970.

En kamratförening inom KSSS, Havsörnssällskapet, har sedan 1925 en klubbstuga på Villinge. Evert Taube invaldes 1928 som ständigt bard (skald och sångare) och skrev Havsörnsvalsen för sällskapet. Längs takpanelen har han skapat ett flertal målningar. Se ovan.

Smeden på Dalarö, Martin Davidsson, var inte bara skicklig inom sitt yrke utan även konstnärlig. Karin visade flera bilder varav vi återger två som vi väl känner igen. Anders Franzéns museum och Dalarö Strandväg. Se till höger.

Juni 2009

Hummelkläppen, ön vid farleden.

Hummelkläppen (fyren heter Hummelkläpp i sjökortet) är den lilla ön vid farleden strax utanför Smådalarö, mellan Genböte och Edesön. Ön är liten, man kan inte gå många steg i någon riktning förrän man hamnar i strandkanten. Men det är en underbart vacker liten pärla med ängsmark, lövskog, barrskog, klippor och vasstränder. Hummelkläpp betyder och har betytt mycket för många människor genom åren. Vad namnet kommer ifrån skulle vara intressant att få veta – någon som vet?

Nuvarande ägare är familjen Kinberg, närmast de två bröderna Bertil och Kurt, som ärvde ön efter sin faster Astrid Stridsberg. Hon var en kraftkvinna som man berättar om med stor värme och beundran. Hon blev änka två gånger men klarade sig själv väl för hon var inte rädd att ta i och hade många vänner. När hon omkring år 1975 upptäckte att det stod ett el-skåp med en ledig inkoppling vid fyren grävde hon själv ned en kabel hela vägen fram till huset, under rötter och stenar. Med inkopplingen fick hon hjälp.

Fyren Hummelkläpp och gaveln på den mindre byggnaden på ön, Fyrstugan.

Simmade ut

Någon gång när hon inte kunde komma ut från Skärkarlsedet på annat sätt simmade hon. Vintrar när isen låg tog hon sig i land som man alltid gjort i skärgården, genom att skjuta en båt framför sig.

Barbro Sandström berättar med stor glädje om sina barndomsupplevelser på Hummelkläppen.

Hon dog för bara några år sedan vid 96 års ålder. En fiskare, Oskar Ekblom, som bodde i en stuga på nuvarande Dalaröhöjden fick använda Hummelkläppen som fiskehamn för att ta upp och sköta sina nät. Än i dag står där kraftiga järnstänger för att hänga näten över, nedslagna i den kala klippan i sydväst. Oskar var också konstnär och har gjort ett antal fina träskulpturer.

Barbro Sandström är begåvad på flera sätt och målade som trettonåring en tavla av huset på Hummelkläpp.

September 2009

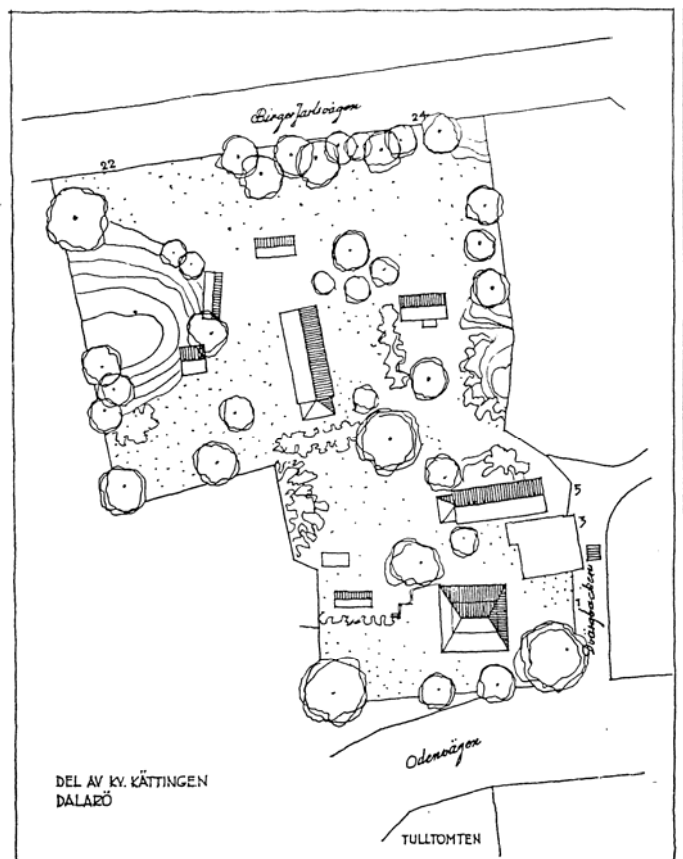
Kvarteret Kättingen.

Vi har studerat en skrift utgiven 1993 av framlidne Märten Sterner. Den heter "En gammal Dalarögård" och underlaget till skriften är gjort 1970 av pappan, arkitekten Nils Sterner, som ägde fastigheten i många år. Märten's syster Britta har gett oss tillstånd att återge utdrag och illustrationer ur materialet. Originalfotona finns tyvärr inte kvar.

Tvårs över gatan från Tullhuset ligger en hel gård från 1700-talet, kvarteret Kättingen mellan Odinsvägen, Dvärgbacken och Birger Jarlsvägen. Byggnaderna tillhör de verkliga "pärlorna" bland äldre hus i centrala Dalarö.

Kommendantbostaden

Det stora iögonenfallande tvåvåningshuset är mangårdsbyggnaden som de flesta kallar Kommendantbostaden. Det är den äldsta av gårdens byggnader och inrymmer en mycket tidig envånings timrad byggnad om ett rum och kök, troligen från tidigt 1700-tal. Namnet får inte förväxlas med Kommendanthuset som låg strax intill det gamla hotellet

nedåt hamnen och revs samtidigt som hotellet.

Bakgrunden till namnet Kommendanthuset är enligt Mårten Sterners skrift "...fann jag att här beskrivna gård 1820 inköptes av majoren och kommandanten Alexander Falkman och hans hustru Maria, född Witin. Säljare var lantbrukare Anders Berg på Små Dalarö och hans hustru Sophia Berg, född Fernstedt. Major Falkman, som blev kommandant på Dalarö Skans redan 1794 och har beskrivits som en duglig och nitisk officer, hade tydligen tänkt sig att efter sin avgång slå sig ner på Dalarö. Han dog emellertid redan 1824, efter 30 års tjänst på Skansen."

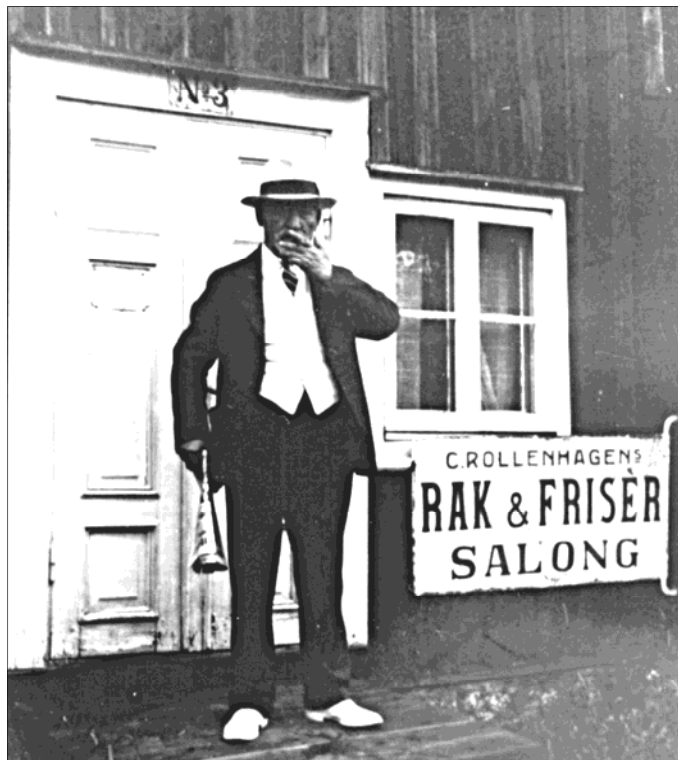
Kommendanthuset har byggts om flera gånger men har redan "...från början haft en, jämfört med övriga byggnader i området, ståtlig herrgårdsliknande prägel..."

Gårdens samtliga byggnader finns på kartan ovan. Ur en bouppteckning från 1854: "...gården och tomten N:o 14 i vägroten, bestående af en mangårdsbyggnad med 7 rum och kök, en byggnad med Gårdens samtliga byggnader finns på kartan ovan. Ur en bouppteckning från 1854: "...gården och tomten N:o 14 i vägroten, bestående af en mangårdsbyggnad med 7 rum och kök, en byggnad med ett rum och kök, ett brygghus med kammare och källare, en byggnad med stall, fähus och vagnshus, matbod, vedbod, två afträdeshus, och ett svinhus samt tomten N:o 25, bestående af ett potatisland."

Birger Jarlsvägen 22

Ett annat av gårdens hus är den gula, harmoniskt sköna byggnaden på Birger Jarlsvägen 22 som från början var stall, lagård och fähus. Hembygdsföreningen fick genom ett testamente som gåva från diakonissan Ebba Dahlgren en tavla av detta hus målat i akvarell, se bilden.

Marken däromkring var förr en damm eller ett kärr

Ett av husen, Dvärgbacken 3, skrev vi om hösten 2008 i samband med frisör Rollenhagen.

där barnen åkte skridskor, precis som förhållande var med Getkärret i området kring dagiset

Konstnärernas Dalarö

Under vintern har föreningen, med Gurli Malmsten som cirkelledare, drivit en studiecirkel kring konstnärer som varit verksamma på Dalarö. Deltagarna har letat fram information om såväl stora konstnärer med internationellt kända namn som mer lokalt kända. Här gör vi en resumé med ett urval av de verkligt stora namnen som huvudsakligen verkade under slutet av 1800-talet. Senare vill vi gärna återkomma med några av de övriga. I Shimmyn kan vi ju bara visa konsten i svart/vitt och små format men bilderna ger ändå en hänvisning om man vill söka vidare på internet och i litteraturen.

Flera av de stora konstnärer som vistades och verkade på Dalarö under åren före och kring förra sekelskiftet umgicks och kom att bilda en slags konstnärskoloni. Gästgiveriet vid Hotellbryggan var den vanligaste träffpunkten. August Strindberg t.ex. skrev till sina vänner att söka honom där om han inte var i sin bostad.

Strandparti, Kymmendö 1873.

Strindbergsmuseet

Ruskprick, Dalarö 1892.
Strindbergsmuseet

August Strindberg känner vi främst som författare och dramatiker men han var ju också en uppmärksam bildkonstnär vars tavlor i dag betingar mycket höga priser. År 1892 målade han intensivt, och även skulpterade, när han hyrde på Dalaröudd, som han kallade "Cap Strindberg". Ett trettiotal tavlor målades här, många natursce-

nerier med upprörda hav, stränder och skogsmotiv från Schweizerdalen, dit han gärna sökte sig.

Robert Thegerström tillbringade mycken tid på Dalarö och var god vän med Strindberg. Det var han som hjälpte Strindberg att ordna sommarhuset på Dalaröudd. Robert T. bodde hos sina föräldrar på Bergshyddan, ett hus som låg på platsen nära nuvarande huvudbyggnaden på Lyngsåsa. Ett porträtt av sin hustru, "Lättja", målade han troligen på Dalarö 1892.

Ernst Josephsons målning av Jeanette Rubenson på en Dalaröveranda 1883

Ernst Josephson bodde hos sina systrar på Dalarö i några omgångar och umgicks bl. a. med Anders Zorn 1888-89. Han målade många porträtt, ofta av släktingar.

Anders Zorn är väl den konstnär man oftast sätter i samband med Dalarö. I sju somrar vistades han på Dalarö hos sina svärföräldrar Lamm på Birkavägen 14. År 1887 började han här måla sina favoritmotiv, vågskvalp, nakna kvinnor i eller vid sjön. Ofta seglade han ut till ön Genböte med modellerna för att skapa sina mästerverk.

Anders Zorn med hustru Emma sitter på trappan till huset på Birkavägen 14. Emmas mor står bakom.

Carl Larsson umgicks mycket med Strindberg och vistades på Kymendö och Dalarö. Han illustrerade bl.a. åt Strindberg. Ett porträtt av Karl Otto Bonniers dotter Greta målade han på Dalarö 1891. Hanna Hirsch Pauli och **Eva Bonnier** bodde tidigt på Dalarö hos sina föräldrar som hyrde innan Bonniers byggde Högaberg 1891. **Hanna Pauli** har bl.a. gjort en teckning vid Lotsbryggan redan 1876. Eva Bonnier byggde 1904 sitt välbekanta hus

på Jungfruberget. Hon målade ett stort antal vackra porträtt och sjukbäddsmotiv. Hon umgicks med övriga stora konstnärer som Richard Bergh som gästade Dalarö.

Eva Bonniers porträtt av adoptivdottern Julia Hasselberg 1906.

Mars 2010

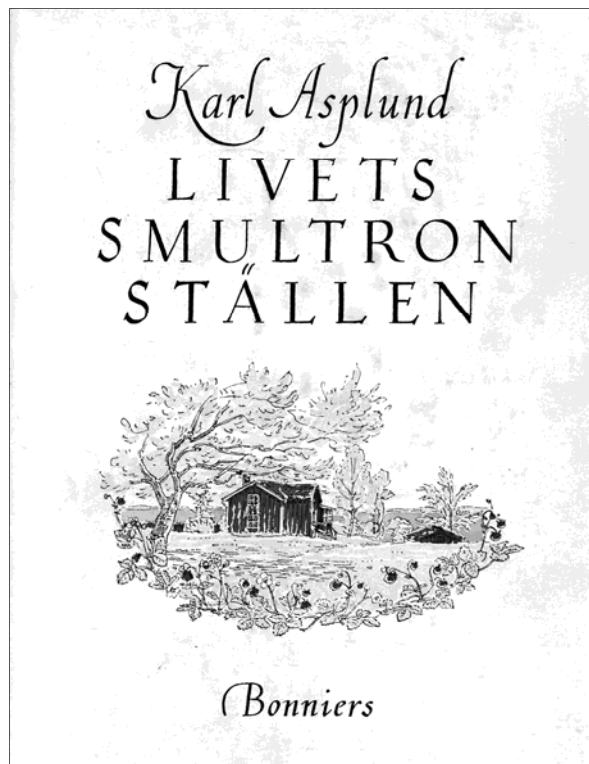
Några tidsbilder från Dalarö

Vi återupptäckte några böcker som alla beskriver 1940-talets Dalarö. Låt oss se efter med vilka ögon de tre olika författarna granskade sitt Dalarö då. Böckerna finns i det bibliotek som hembygdsföreningen håller på att bygga upp i Tullhuset.

Livets smultronställen (Bonniers 1946)

Karl Asplund var ju konstnär och poet och han såg och beskrev sitt Dalarö med estetens ögon. Första kapitlet i "Livets smultronställen" beskriver hans Sjöbo, idyllen längst bort på Baldersvägens raksträcka, just där backen börjar svänga upp åt vänster.

Redan på vägen ut till Dalarö, vid Berga backe, noterar han att skärgårdens skönhet tar över inlandets. När han svängt in på Baldersvägen blir han lycklig av att se hur ..."hela farleden ligger blankt glittrande blå mellan Dalarölandet och Korsholmen." Fyren Genböte "står som en vitklädd sommarherre på sin höga bergsknosing..." "Och så dansar åttio-talsvillorna med lövsägerier på gavlarna förbi i sin grönska, vitprickig av pingstens körsbärsblom." Han jämför Baldersvägen med Rivierans Grande corniche. Han tycker att "...det ligger något i luften

som viskar om solig sydländsk vila och sorglöshet.”

När han så öppnar grinden och kliver in i trädgården tycker han ”...det är ett under, att det växer så sydländskt frodigt av saltluftens och solens nåd på denna lilla plätt.”

Han älskar att sitta på tomtens speciella pratplats vid husgaveln och se fartygstrafiken i farleden utanför. Där gick en ständig ström av fartyg under

utländsk flagg, ofta malmlastade på väg söderut. ”Vackrare kulisser för de glidande båtarnas pantomim får man leta efter. Till vänster en guldblommande lönn och där nedanför den saftiga oxeln (bakom vilken fartygen ofta lät ångvisslan ljuda inför lotsskifte), till höger äppelträdets... mossbelupna grenar.” Här har trevnaden dröjt sig kvar bland murkna bräder och förvuxna buskar.

Dalarö 1941 (Norstedts 1973)

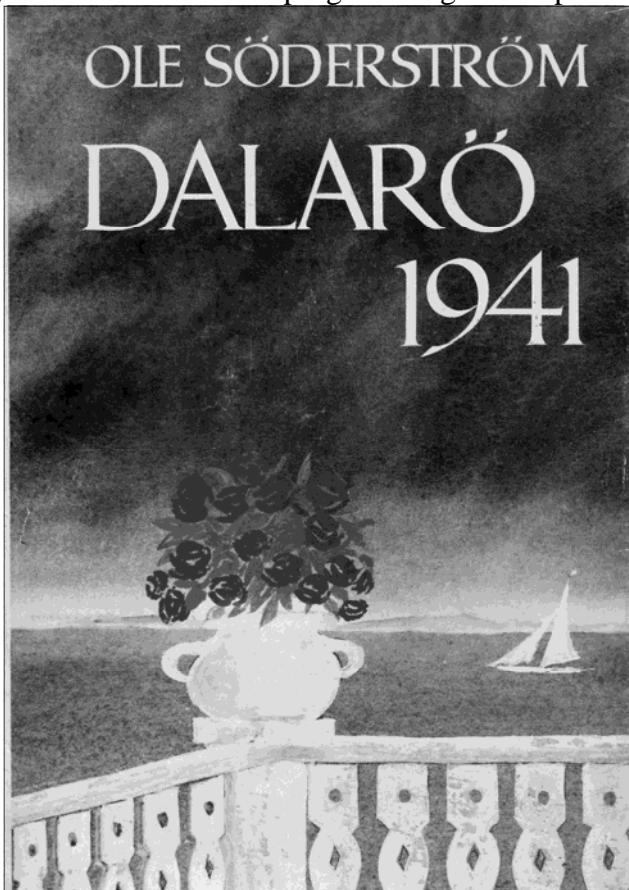
Ole Söderström, journalist och författare, skrev i början av sjuttioalet boken ”Dalarö 1941”. Han jobbade på en stor tidning i Stockholm och bodde på Gärdet men hade alltid bråttom att komma ut till sitt ”härliga Dalarö” på somrarna under fyrtioalet.

Han beskriver bussarna i lördagshettan vid Ringvägen i Stockholm som programligt ”transporterar

nöjda och förväntansfulla människor till deras lördagslycka.....”. Söderström hyste ”en sorts kluven kärlek till den lilla badorten, delvis passé redan 1941”...

Den tid han beskriver är krigsåren, när Hitlers folk gick mot sin undergång i Ryssland. Dalarö är skyddsområde, utländska medborgare har besöksförbud. Kriget var samtalsämnet överallt inte minst bland gästerna på sommarhotellet, som var ett självklart centrum för det sociala livet då. Det saknades inte nazisympatier i aristokratin och upphetsade samtal om Hitler och hans förehavanden var vanliga efter punschen och groggarna. Flottans fartyg låg på redan och officerare syntes i diskussionerna på hotellet. Sommarhotellet var rätt nergånget och det var bara de allra viktigaste inredningsdetaljerna som underhölls inför säsongen. I dagsljus var det ...”inte särskilt förföriskt härinne, ganska unket också, en tjocknad sträv mixture av däven tobaksrök, jolmig parfym, matos och danssvett”. Men när borden mot kvällen var dukade och linnet prydligt var krogen ändå lockande och uppskattad.

Dansen på kvällarna, nachspiel på glasverandan, otrohet och erotik bakom sommargardinerna tycks vara det som sommarvistelsen här handlade om för många de här åren om man får tro Söderström. Dessemellan kanske ett bad i Schweizerdalen när vädret var gott.

Månsken över Dalarö (Bonniers 1985)

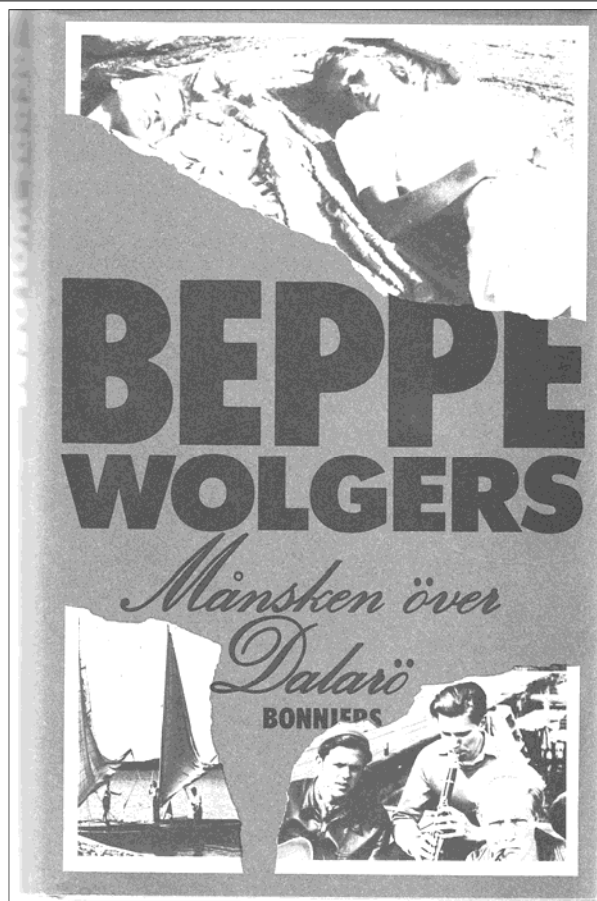
Beppe Wolgers skrev om sina pojkår på Dalarö i del 2 av sina memoarer. Bokens namn blev ”Månsken över Dalarö”. Han bodde med familjen på Berghamn, det namn han använder för den fastighet som också kallas Wolgers udde, Västerudd, eller Dalaröudd.

Nu är det 1944. Hela hans värld är pubertetens, han tänker ständigt på hur han ska lyckas få komma nära en flicka när han inte ens vet hur man öppnar ett bh-band. Dagarna går åt till att drömma om flickor medan han seglar, ror eller paddlar ut till de närbelägna öarna eller runt udden och upp till Vad-

viken. Gitarren är oftast med. Han är angelägen om att lära sig kompackorden till swing-ålderns alla fantastiska örhängen som han kan texterna till, som "It don't mean a thing, if you ain't got that swing!" Dom av oss som delar jazzintresset har lätt att följa med Beppe i hans jargong. Han blir ledsen när någon flicka inte är speciellt intresserad av att lyssna på honom när han vill visa vad han kan. När han hade som mest roligt med kompisarna kunde han bli avbruten av mamma för att bli påmind om sin extralektion i tyska och ge sig därifrån. Det hörde också till pojkåren på Dalarö.

Hans sovrum låg upp mot berget där August Strindberg hade bott i den lilla röda stugan, bara tio meter ifrån, under skilsmässan från Siri von Essen. En blåsig natt vaknade Beppe och satt i fönstret när han insåg att där hade Strindberg faktiskt verkat, framför allt målat. Richard Bergh hade också varit med honom där och bägge hade målat. Det var en hisnande känsla. Bara tio meter från hans sovrum! Beppe visste att Strindberg också seglade mycket runt bland öarna i skärgården men förstod att det inte var hallonsaft och bullar som gällde då.

Juni 2010

En av våra Dalaröprofiler

Troget går han varje morgon nedför trapporna och öppnar upp Anders Franzéns sjöbod, drar undan fönstergardinerna, sätter upp flaggan och lämnar ytterdörren på krok så att besökarna ska kunna kika in genom pansarglasdörren. Det har han gjort i många år, Bengt Johnson, och som erkänsla för detta är han hedersmedlem i vår förening.

Han öppnar inte varje dag, det ska vara bra väder. Vid regn vill han inte riskera att det smyger in vatten och förstör något i boden. Bengt är rädd om vår kulturskatt.

Hans omsorger gäller också pyntet kring stugan. Alltid välklippta häckar och en blomma i krukorna vid dörren. Så ville Anders ha det, säger han.

Sjuttio somrar på Dalarö

Bengt kom första gången till Dalarö 1940, som nyfödd. Föräldrarna hyrde då i bottenvåningen på Societetshuset för att vara nära Bengts mormor som bodde som änka i Solglittret vid Wallinvägen. Morfar Carl Löfwander drev Vinterhotellet (nuv. Strand Hotel) och Sommarhotellet (rivet sedan länge) på andra sidan hamnplan. Han dog 1917 och mormor drev rörelsen vidare några år.

Katten Pelle II är det bästa jag har, säger Bengt.

Bengt som fyraåring utanför sommarbostaden i Societetshuset.

Bengts familj hyrde senare sommarbostad på flera ställen på Dalarö, bl.a. på nuvarande Hotel Bellevue. I bostaden där ingick nuvarande Kungarummet som sovrum och den storslagna terrassen utanför.

Flera år bodde dom i det höga, blekgröna huset bakom "Pizzerian" vid Odinsvägen 19. Bengts far

Tykö pensionat på Odinsvägen 27 xxxx var ett mycket uppskattat pensionat bland flera på Dalarö på den tiden.

döpte huset till "Babels torn". I huset mot gatan drev Runar Carlsson handel och hans son Leif blev bästa kompis med Bengt. Grabbarna upplevde Dalarö tillsammans i vått och torrt. Ibland busade dom litet förstås. Dom snodde jordgubbar och blev bortjagade med påk från ett stort jordgubbsland som låg där nuvarande vårdcentralen ligger.

En episod som Bengt med ett fniss berättar är när en välkänd sommargäst på Dalarö, Åke Söderblom, jättepopulär skådespelare och revyartist vid ett tillfälle stod och läste tidningarnas löpsedlar utanför nuvarande bankhuset. Bengt gick på andra sidan gatan och satte igång att vissla en slagdänga ur "Flottans kavaljerer", en av Söderbloms succéfilmer. Söderblom snurrade runt, upptäckte Bengt och vinkade glatt åt honom.

Mat på pensionat

Under sjutton somrar åt familjen sina luncher och middagar på Tykö pensionat som låg utefter Odinsvägen mellan nuvarande Dalarö Lanthandel och hyresfastigheterna mot torget. Middagen serverades kl. 18.00 varje kväll och om Bengt var ute och lekte och glömde bort sig så blev han påmind om tiden när ångbåten Saltsjöns ångvissla ljöd för ankomsten till Hotellbryggan. Bengt kunde ibland tjäna en slant genom att rensa ogräs i pensionatsträdgården. Lönen var tjugofem öre i timmen.

Hästen Lärkan

En gång i veckan levererades is med häst och vagn till pensionat och privathushåll med isskåp. Det var sötvattenis från Oskar Törngren på Bruket och kusten hette Ivar. Bengt brukade ge hästen "Lärkan" litet knäckebröd eller sockerbitar så när hon på håll fick syn på Bengt så gnäggade hon alltid. En gång fick Bengt som liten pojke ta tömmarna och köra hem ekipaget. Han var rädd för att inte klara det men Lärkan behövde inte någon lotsning, hon hittade hem själv.

Bästa läge

Nu bor Bengt sedan många år året runt i det hus som pappa köpte till familjen år 1957, den röda lilla stugan ovanför Anders Franzéns trappor. Mitt emellan Societetshuset och

prästgården med utsikt över Fiskarhamnen och Dalaröström har huset bästa tänkbara läge. Huset har en ursprungligen timrad kärna och vad man vet bodde här en mästerlots Gabriel Jakobsson redan år 1796. Om du är osäker vilket hus det är när du går förbi så kolla häcken, den är alltid välklippt.

Bengts hus heter Tullebo efter mamma som kallades Tullan.

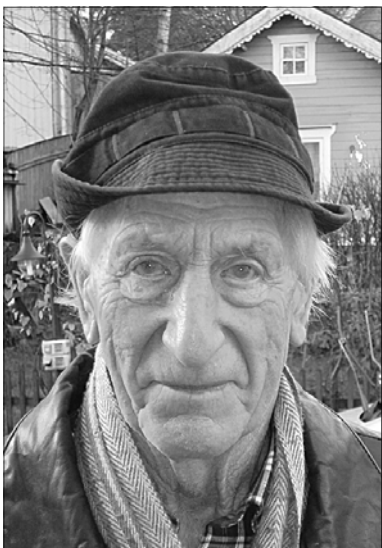
September 2010

En Dalaröprofil:

Vi träffar ”Silver-Kalle”

Dalarö Shimmy har träffat Karl Johansson, allmänt kallad ”Silver-Kalle”, född, uppväxt och yrkesmässigt verksam på Dalarö hela sitt liv. Instundande juldag fyller han 76 år. Här är hans historia.

Silver-Kalle ser vi i sin flotta cowboyhatt.

Far och farfar grundläggare

Kalles farföräldrar Daniel och Kristina Johansson kom från Värmland och farfar etablerade sig som byggare och grundläggare på Dalarö under senare hälften av 1800-talet. Han byggde ett flertal villor på Dalarö och även en åt familjen på nuvarande Baldersvägen 60. År 1878 köpte han ytterligare ett hus åt familjen längre bort, på det som då också var Baldersvägen, numera Smådalarövägen 9. Villan heter Stentorp och det blev Kalles barndomshem för dit flyttade pappa Gottfrid och mamma Vendela, ursprungligen Ornö-flicka. Gottfrid lärdes upp i pappans yrke och etablerade sig som egen företagare på Dalarö. Han har utfört stora stenarbeten i samhället, bl. a. de vackra stenmurarna på Lyngsåsa

och utefter Dalarö Strandväg. Den pampiga stenvallen utefter Baldersvägen 31 med inbyggt garage är också hans verk.

Det är lika bra att börja med att förklara varifrån smeknamnet kommer för det undrar alla. En av hans storasystrar döptes till Stina Gurli och kallades ”Gull-Stina” så när Karl kom åtta år senare blev han ”Silver-Kalle”. Konstigare än så var det inte.

och utefter Dalarö Strandväg. Den pampiga stenvallen utefter Baldersvägen 31 med inbyggt garage är också hans verk.

Långt till skolan

Kalle föddes som fjärde barn i familjen och började i Dalarö skola som sexåring, eftersom han är född så sent på året. Det var lång väg för en sexåring att knalla iväg varje dag till skolan. Han gick utefter stranden vid Vadviken, Idunstigen i dag, för det fanns en ilsken hund på Baldersvägen. På hemvägen skulle han ta med mjölkflaskan från Norbergs vid torget och var det så att han glömde den fick

han vända tillbaka när han kommit hem.

Det fanns flera lärare på skolan men bäst var ”Sankan”, fröken Sandkvist, tycker Kalle. Efter sju års skola väntade arbetslivet.

Mamma satte honom till arbete tidigt och han började som tolvåring köra ut varor efter skolan som cykelbud på Smådalarö åt

Farfar och farmor var värmlänningar.

handlaren Jansson vid Skärkarlsedet. Pappan kunde slarva med pengar så varje bidrag till familjens försörjning behövdes. Efter skolåren fick han fast anställning hos Janssons Livs och när han skaffat körkort för motorcykel köpte Jansson in en Harley Davidson med sidovagn. Det gjorde jobbet betydligt enklare för det kunde vara ganska vingligt och tungt att trampa den backiga Smådalarövägen med stora lass.

Varvsarbetare

När Kalle blivit litet äldre fick han jobb på Lindströms båtvarv och där arbetade han sedan hela tiden fram till pension och hade många trevliga år där. De första åren var det mest fråga om att ta hand om och fernissa träbåtar men när plastbåtarna blev allt vanligare så blev det hans uppgift att reparera och underhålla sådana. Efter pensionen har han haft som hobby att göra översyn och service av aktersnurror hemma i garaget för att göra någon nytta medan hustrun Ingrid jobbat med sitt hantverk som kapellsömmerska i källaren.

Ingrid träffade han så här: midsommaraftonen 1958 var Kalle och dansade på dansbanan, som då låg där sporthallen ligger i dag. Där var också Ingrid som kommit från Tyskland och jobbade som hembiträde hos en Stockholmsfamilj med sommarhus på nuvarande Vasavägen. Det blev tycke med det samma och de gifte sig året därpå. Tillsammans har de tre barn och sju barnbarn. Alla barnen bor på Dalarö.

Kalles pappa Gottfrid spelade fiol tillsammans med en dragspelande kompis. Ett foto som säkert är hundra år.

Gillar att vara igång

För Kalle är det viktigt att vara ute och röra sig mycket, helst i naturen. När Dalarö pensionärerna tar sina motionsrundor i grupp, den s.k. "Antikrundan", möter man honom och även Ingrid ibland om hon har tid. När snön ligger kan man se Kalles skidspår i backen nerför Idunstigen. Där börjar han ofta en runda bort mot Sandemar. Då trivs han.

December 2010

Från kapten Skooghs tid.

Flera äldre Dalaröbor nickar igenkännande när någon talar om kapten Skooghs tid på Dalarö. Shimmy har träffat en av döttrarna, Birgitta, som har sparat en hel del foton, pressurklipp och annat trevligt historisk material. Det har vi fått ta del av. Därför kan vi nu återge delar av berättelsen om kapten Theodor "Tedde" Skoogh och hans tid på Dalarö.

Han kom hit från Småland som löjtnant för att sätta upp och ta befäl över en lokal försvarsstyrka under andra världskriget. Han var född 1895 och gift med Astrid. Familjen hyrde bostad i många år i det stora, högt belägna huset på Wallinvägen bakom det lilla röda huset med hårsalong vid Odinsvägen. Han och familjen trivdes bra och Tedde engagerade sig i det mesta i samhället. Storslagna var de maskerader han arrangerade i olika festlokaler på Dalarö. Han var en hängiven jägare, fiskare och naturmänniska och ar-

rangerade skidtävlingar inom sportklubben. Han startade Dalarö Skytteklubb som blev mycket populär och lät bygga skjutbana ute i Sandemars skogsmarker. Han fick olika samhällliga uppdrag och var ordförande i byggnadsnämnden. I den rollen fick han slåss ordentligt mot många myndigheter för att ägaren till det gamla Societetshuset skulle få lov att renovera den helt förfallna byggnaden. Fallet fick stor uppmärksamhet i pressen: "Skandalöst byggkrångel på Dalarö. Ingen får rädda 300-årigt

Klädd till maskerad med hustru Astrid. so-

cietetshus” löd t.ex. feta förstasidesrubriker på Aftonbladet den 5 juni 1958.

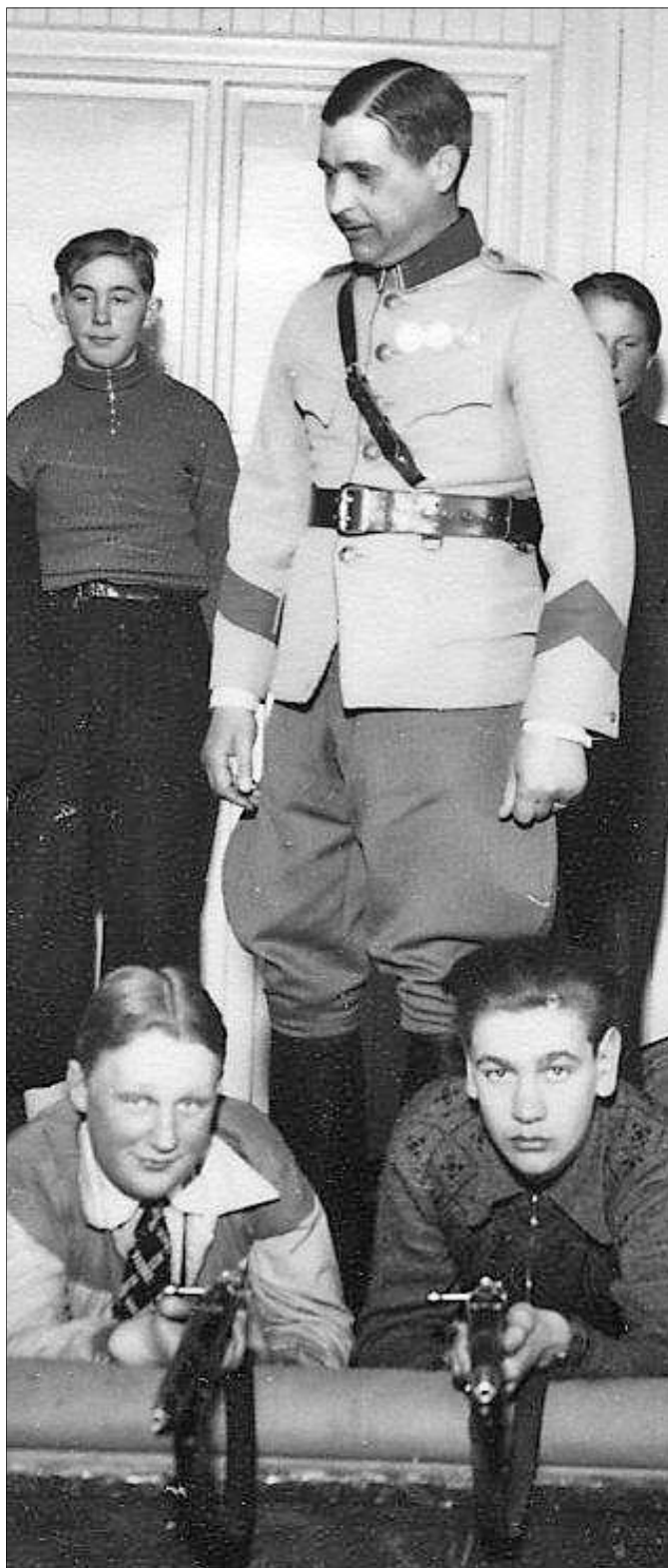
Rubrikernas man

När Nils Hedengrens stora träbyggnad vid Odinsvägen (sedermera Travet) brann 1949 utförde kapten Skoogh en hjältebragd. Han låg och sov i hemmet när han vid 5-tiden på morgonen vaknade av att meterhöga lågor slog ut genom flera fönster i affärsbyggnaden som syntes väl hemifrån. Medan Astrid ringde brandchefen Bertil Karlzohn sprang Tedde ner för att rädda den inneboende 65-åriga fröken Hildegard Sandberg. Han slog in en fönsterruta och klev in till kvinnan som låg och sov, omtöcknad av röken. De tog sig ut tillsammans med en del av det viktigaste lösöret.

Grillkiosken

År 1953 startade familjen en mindre kiosk i den lilla busskuren vid Hotellbryggan. I början såldes det vanliga som godis och tobak men sedan byggde de ut och började sälja en jättenyhet: pommes frites!

Sådana fanns då bara att få i ett gatukök på Valhallavägen i Stockholm. Hustrun Astrid och mor-

Kapten Skoogh undervisar i sin favoritgren, gevärsskytte.

mor satt hemma i villan och skalade och skar potatisen som man köpte från Sandemar. Det skaffades grillutrustning så man kunde börja sälja grillkorv, också en stor nyhet. Och Coca Cola! Korvbröden bakades lokalt av bagare Schultz. Kiosken fick byggas om ordentligt för sitt nya sortiment. Astrid

Erik Vendefelt gjorde några fina teckningar i värdshusets gästbok. Här av kiosken som familjen Skoogh drev vid Hotellbryggan. Vendefelt, konstnär och teckningslärare, bodde vid Smådalarövägen i Villa Stenmuren.

och dottern Birgitta jobbade i grillen.

Under några år från 1958 arrenderade familjen samtidigt nuvarande Strand Hotell som döptes till Dalarö värdshus. Att döma av gästboken från de åren var värdshuset synnerligen uppskattat och hade många större fester för olika sällskap. Gästboken innehåller flera av innehåller flera av dåtidens "kändisar".

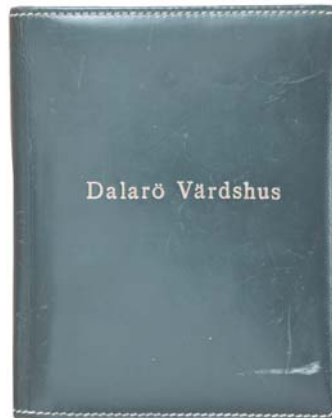
Som krögare på Dalarö Värdshus.

Beppe Wolgers med kompisen Lasse Lindqvist tackade för den goda maten med att teckna av sig själva. Årtalet var 1958.

Skott i benet

Nya tidningsrubriker fick Tedde när han under den här perioden träffade en inbrottstjuv i foten med ett pistolskott. Det hade gjorts ett antal inbrott i grillkiosken så Tedde bestämde sig för att tjuvlarma i kiosken och sedan vakta i ett rum i hotellet. Så en natt väcktes han av larmet, sprang ner och sköt sönder vänster framhjul på tjuvarnas bil så dom inte kunde komma därifrån. En rekyl gick in i benet på en yngling som fick föras till sjukhus. Det visade sig ha varit fyra ungdomar från Stockholm, varav en flicka, som gjort inbrottet. Kapten Skoogh undslapp åtal för skottlossningen. Han dog 1969.

Rätt 25: års jubileum i Dalarö
Kyrka firades också med ett härligt
Kyrkkaffe på Dalarö trevliga värdshus,
och för alla glada och goda minne
tänkar jag ä alla deltagarnes önskan,
Härligast!
Allan Lindeberg
Dalarö, Mikaelidagen 1958.

Kyrkoherde Allan Lindeberg tackade för gott kaffe.

En märkeskvinna på Dalarö.

Bland alla samhällets pampar som styrde och ställde på Dalarö under förra seklet fanns också en framstående kvinna, fröken Sofia Österberg. Vi som inte var med då har kanske mest mött hennes namn i tryck på gamla vykort som hon gav ut på eget förlag. Hon bodde, med dåvarande adressen Övre Tegnérvägen 1, granne med Tullhuset och trapporna ovanför Anders Franzéns bod. Hon var född 1873 på Dalarö och avled december 1961.

Vid hennes 80-årsdag år 1953 skrev kyrkoherden Allan Lindberg några rader om henne i tidningen och vi citerar:

”I många år har Sofia Österberg innehaft en bok- och pappershandel i samhället, men hennes stora vitalitet har även räckt till en mängd kommunala förtroendeuppdrag; hon har suttit i kommunalnämnd, pensionsnämnd, kristidsnämnd, skolråd, medborgarhusförening, m.m., och i några av dessa nämnder även fungerat som ordförande eller v. ordf. Hon har varit den starka kvinnan i dessa sammanhang; de manliga ledamöterna ha alltid med respekt och intresse lyssnat till hennes kloka och framsynta inlägg, och hon har i många fall fällt det sista, avgörande ordet. Hennes tanke är ännu i ålderns höst klar som kristall, och hon äger en andens resning, som väcker beundran.”

Barndomen

Shimmy har fått del av hennes berättelse från barndomen på Dalarö, upptecknad år 1946 av Brita Stjernswärd, och återger här en del stycken ur hennes historia:

”Jag är född här i Dalarö, min far var lots, han dog när jag var 9 år. Min mor kom hit för att sköta hushållet åt en tulluppsyningsman Fogelberg. Han hade två döttrar och han hade ordnat det så att var dotter skulle ha ett hus så han byggde ett till. När mor gifte sig 1870 fick hon köpa det ena huset, ett rum och kök för 300 kr., för döttrarna dogo.”

Renhållning

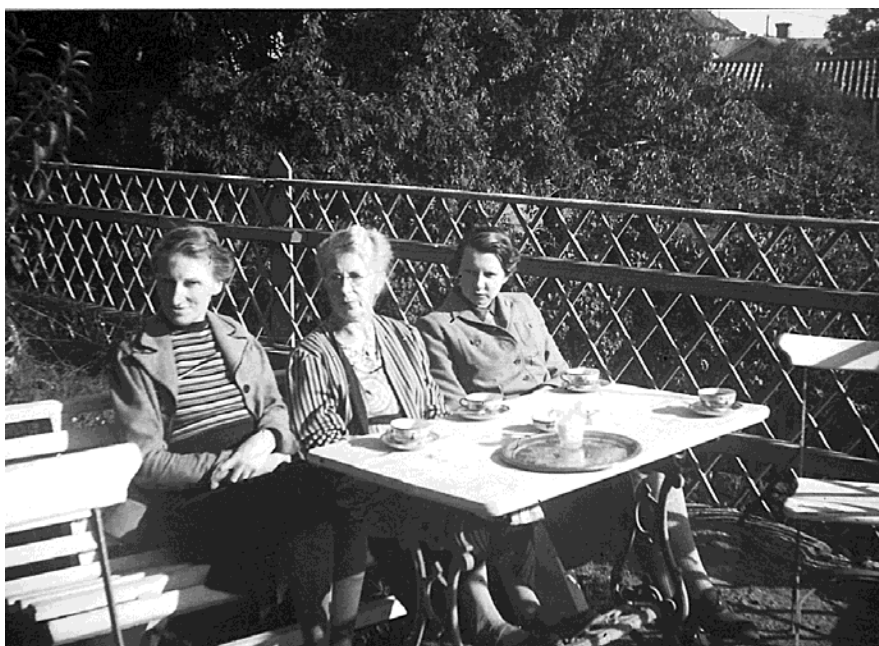
”Ett öppet avloppsdike gick mellan oss och tullen, där vi byggde slussar som barn. Far lade en trumma av bräder, så det inte skulle fastna så mycket avskräde. I hela backen hade de klosetterna med luckan åt det hållet. När det regnade spolades ju allt rent.

Vi hade en hund och tullen katt och de stod på varsin sida om spången över avloppsdiket på respektive tomt och skällde och fräste men gick aldrig över på varandras mark.

Vatten var det alltid ont om. Diskvattnet slog man aldrig ut, det skulle användas att vattna med. En brunn vid tullen började far att gräva och en bakom vid prästgården. Far hade sett att en fläck nere vid badhuset alltid var grön och sa att då måste det gå att få vatten. Han började och grävde på brunnen i 3 månader. Sedan fick han lungblödning och dog och andra fortsatte. Det var en bra källa. Från Jutholmen och Aspö for dom och hämtade vatten i denna brunn.”

Umgänge

”Mor var inte hemtam här på riktigt, så vi umgicks inte så mycket. Lotsfamiljerna har alltid varit litet aviga mot varandra men det duger bara med lotsfamiljer. Engels och Öhmans var vi med. Nej, inte kan man vara med tullare inte, tycker nån det! Tulluppsyningsman han var ju herrskap, han bodde i Gustaf III:s tullhus och fick umgås med prästen och

Sofia Österberg, i mitten, vid kaffebordet på sin tomt just ovanför Fiskarhamnen. Är det möjligen Ebba Eklund på högra sidan? Vem är damen på Sofias vänstra sida?

Utsikt från Sofias terrass. Vi förmodar på trettioalet.

Vår fråga ovan hörsammades omgående:

Kvinnorna på bilden

Vi efterlyste uppgifter på vilka kvinnor som drack kaffe med Sofia Österberg på fotot i förra numret av Shimmy, och behövde inte vänta länge. Här är ett utdrag ur den trevliga skrivelse som redaktionen mottog från medlemmen Anders Fogelström i Paris och på Dalarö: Närmast det karakteristiska spjalstaketet på Sofia Österbergs vänstra sida, sitter min farmor Ellen Fogelström (1888 – 1986), som på

fröken Hultman, som hade hotellet, och Westenius, handlanden.”

Sommargäster.

Man neg och krusade mycket för sommargästerna i början. Men man tyckte det var skönt när de reste. Det var som feber på våarna, innan alla hade fått uthyrt. Det var deras förnämsta inkomst. Sista året far levde hade lotsarna 1.100 kr. i inkomst, annars ungefär 8-900 kr.

Bebyggelse

”Nord-Amerika”, huset högst uppe på berget vid Strandvägen bakom hotellet, byggdes liksom ”Syd-Amerika” av Johansson, kallad ”Jänken” för han hade varit i Amerika. Hans dotter hette alltid Ebba Jänk. Han var diversearbetare och hade en skuta och seglade ved.”

”I Björnstugan, som nu är riven och ett annat är byggt i stället (se Shimmy 1/99 och 4/99, red. anm.) bodde gubben Björn, som alltid satt i soffan vid fönstret. Första tiden av vintern satt han i ena hörnet av soffan och sedan i andra och då sa far: ”Nu har Björn vänt sig i idet.”

Bad

”Mitt för fiskare Sandbergs var ett stort badhus med herr- och dambad. En barnbassäng, där vi brukade bada. Men det kostade 3 kr. i månaden, så det var inte alltid man kostade på sig det. Det var en flicka från Jutholmen, som sålde fisk här och sedan arbetade hon i badhuset. Hon hade så ovanligt vackra tänder och när någon sa det till henne svarade hon: ”Ja, det har aldrig vatt borste i min mun.”

Juni 2011

somrarna sedan mitten av 30-talet bodde på Wallinvägen 12 – köpt av familjen 1936. Ända sedan 1922 hade min farfar Oscar och min far mor firat jul med sina två barn: min pappa Sture (1918 – 2006) och Karin (född 1914) i huset på Dalarö.

På Sofias andra sida, närmast kameran sitter min farmors svägerska Elsa Blomqvist, gift med min farmors bror Sven”.

Anders berättar också om hur han minns att det gick till på tanternas kaffekalas: ”Det var som att kliva in i en av Elsa Beskows bilderböcker”.

Arne, 98, strömmingsfiskare och mycket mer

Vi var på Malmgården, äldreboendet på Dalarö, och träffade en alldeles osedvanligt vital och trevlig människa som vid fyllda 98 år stortrivs med sin tillvaro och önskar att alla gamla kunde få det lika bra som han. Han föddes på Dalarö, flyttade runt i skärgården i många år och är nu tillbaka.

Hans biologiska mamma var sjuksköterska på Dalarö och ensamstående. Han behövde och fick ett bra fosterhem hos Elin (f. Nyman) och Johan Andersson. I familjen fanns också en fostersyster, Anna-Greta, sedermera med namnet Jimmerholt, uppskattad bildväverska i "trasmatteteknik" med motiv från skärgården, bl.a. från Huvudskär.

Fostermamma Elin var syster till Ludvig Nyman, tulluppsyningsman, som startade och drev Korsholmsvarvet tillsammans med sin hustru Theresia. Under Arnes första år bodde hans familj på Korsholmen.

Till Nämdö – och tillbaka

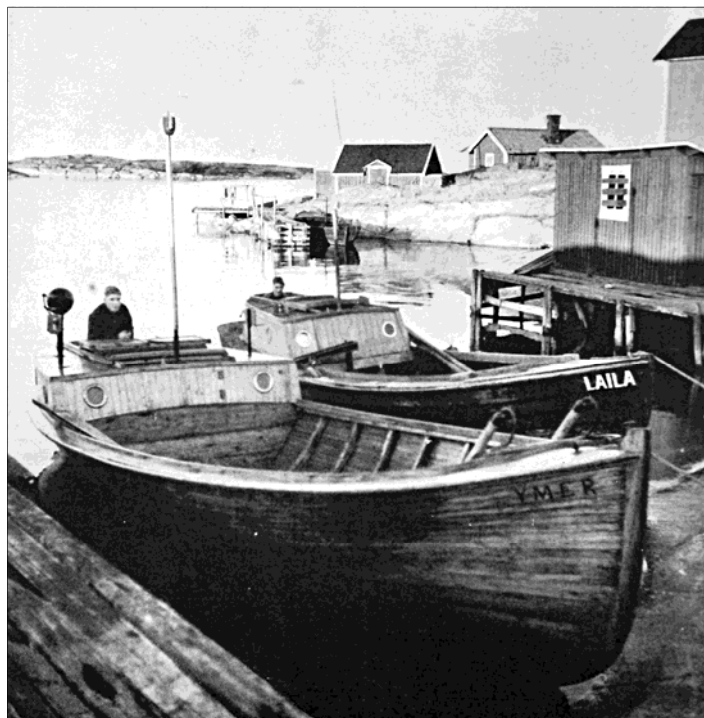
Snart flyttade familjen en tid till Biskopsö men sedan till Nämdö där de bodde länge på Skärvassa, längst norrut. Arne läste folkskola och fortsättningsskola med utmärkta betyg och gick fram för prästen i Nämdö kyrka. När Arne blivit 16 år flyttade familjen närmare Dalarö, till Jutholmen. Pappa och han började jobba på varvet och dessemellan körde Arne båtturer med folk som behövde transport.

Theresia Nyman ville bättra på inkomsterna och började bedriva strömmingsfiske med egen fiskebåt. Arne fick bli fiskedräng och på så sätt lärde han sig hur fisket gick till. Han köpte snart en egen båt och började fiska själv eller i lag med en känd Jutholmsprofil, Arne Lindbom.

Så köpte han en ny båt och flyttade 1933 till Huvudskär. Till Mefjärd flyttade han 1936 och där hade han ett litet lantbruk med djur. År 1943 träffade han sin fru Anna-Lisa, gifte sig och köpte hus på Prästö. De fick så småningom två barn. Han berättar hur han förstod att Anna-Lisa var hans tillkommande: När han gjorde militärtjänst vid Sjövärnsskåren och med sjösäcken på axeln försökte klämma sig in på den överfyllda bussen vid Dalarö torg satt Anna-Lisa längst bak i bussen och ropade att hon höll en plats för honom. I Dalarö var han nästan varje dag och han handlade alltid

Mamma Elin t.v. och pappa Johan t.h., syster Anna-Greta i knät på en släkting och Arne i sjömanskostym. Bilden från hemmet på Nämdö på 1920-talet.

Strömmingsfiske på Huvudskär. Skötbåten YMER ägde Arne. Sjödugliga båtar med rejält språng och kapp akteröver.

Under kriget låg det uttjänta fyrskeppet "Alma-grundet" som logementsfartyg till ankars på fjärden Mysingen. Arne och hans kollegor gick därifrån ut med småbåtar för att borda och visitera passerande fartyg. Även på denna bilden "sjömanskostym".

hos Hedengrens, dit han också hade posten ställd.

Filmvisning

Under de här åren tog han på sig ett uppdrag för en företagare som ville visa film för befolkningen på de större öarna i skärgården. Arne körde runt tält, bänkar, projektor och generator i sin båt ända uppe från Tjockö i norr och ner till Utö. Stumfilmer fick han veva för hand, vilket var ganska svårt, men för att visa ljudfilmer fick han dra igång generatören för att få el. Filmer som han minns var "Värmlänningarna" och "Pojkarna på Storholmen".

Fisket var som alltid ibland upp och ibland ner.

Ett mycket bra år för strömmingsfisket var 1943. Då levererades fulla lass vid Fiskarhamnen på Dalarö. Men efter kriget tog fisket slut. Familjen behövde försörjning så han fick ta jobb i Stockholm ett par år som portvakt hos svärfar och som konduktör och spärrvakt hos SL.

Åter till skärgården

När bankfamiljen Wallenberg ville försöka konkurrera ut Waxholmsbolagets skärgårdstrafik startade man rederiet "Saltsjöfart". Fartygen klarade bara själva passagerartransporten och man var tvungen att utföra materialtransporter med en särskild lastpråm, "Lommen". Den tog Arne Andersson befälet på och han körde byggvaror och liknande i hela mellersta och södra skärgården.

Det här försöket upphörde emellertid ganska snart och Arne stod utan jobb. Han var "förbannad på allting". Då blev han tillfrågad om han inte ville jobba i gruvan på Ornö och han tackade ja. Det var ett mycket slitsamt jobb som han utförde i tio år, fram till 1965. Han köpte en tomt och byggde hus intill mataffären på Ornö, där hans barnbarn bor idag.

Hans sista anställning var vid Lövliden, konferensanläggningen vid Dalarövägen, som ägdes av Folksam. Folksams personal fick lägga upp sina fritidsbåtar där och Arne hjälpte till att dra upp, vintertäcka och sjösätta båtarna.

Vid pensioneringen tog han upp fisket igen men strömmingen var slut så det fick bli "fjällfiske" i stället. Det betyder att fiska fiskar med fjäll, fick vi veta.

Arne besöker gamle Jutholmskamraten Arne Lindboms grav på begravningsplatsen i Dalarö.

September 2011

Cigarrer på Dalarö Torg för 125 år sedan.

Anna Stråkander Ahlesten, sommarboende nedanför Lotsberget sedan många år, har lånat ut ett gammalt släktmaterial från Dalarö av den typ som redaktionen tycker så mycket om att få återge sina läsare av

Johan Gustav Engel, femte generationen Engel, köpte hus på Jutholmen 1834 och sålde det 1857. År 1853 flyttade han in till Dalarö till strandtomten vid nuvarande Dalarö Sjöstig.

Han fick sju barn, varav Christina Paulina Elisabeth Engel var ett. År 1887 startade hon, tillsammans med Mathilda Charlotta Pettersson och efter tillstånd av KONUNGENS BEFALLNINGSHAFVANDE I STOCKHOLMS LÄN, ett salustånd på torget i Stora Dalarö.

De beviljades rättigheten att där sälja cigarrer på sön- och helgdagseftermiddagar. Strax därefter bildade de tillsammans också ett bolag.

KONUNGENS BEFALLNINGSHAFVANDE
I STOCKHOLMS LÄN.

LANDSKANSLIET.

Bevis om firmaanmälan.

Att Christina Paulina Elisabeth Engel o. Mathilda Charlotta Pettersson härvides gjort anmälan, i enlighet med lagen angående handelsregister, firma o. prokura den 13 juli 1887, därutå de ämnat i Dalarö socken företaga i början en handel under firma Engel & Pettersson äfvensom att denna anmälan blifvit denna dag i här förda handelsregister intagen, sådant allvarligen härmed till bevis meddelas. Stockholm i landskansliet den 19 juni 1888.

Ex officio
Mathilda

Att jag denna dag emottagit af Christina Paulina Elisabeth Engel 81 kronor 68 öre (åttioenkronor sextio åtta öre) hvilket utgör min del i ståndet. Läkånes och Gwitteras.
Dalarö den 23 April 1892
Mathilda Charlotta Pettersson

Deras samarbete upphörde år 1892 och Christina löser ut Mathilda med 81 kronor och 68 öre. Nu öppnar hon egen handelsrörelse där hon även säljer manufakturvaror.

*Paketetikett. Från John Flohr & C:o
Mode- & Hvitvaruaffär, Vesterlång-
gatan 30 till Firma Kristina Engel,
Dalarö.*

Bilden bredvid visar Christina framför sin handelsbod vid torget något år i början av 1890-talet. I skyltfönstret ses "Hvitvaror". Till höger ses en okänd person, sannolikt en kund som just köpt en god cigarr till söndagseftermiddagen.

December 2011

En festlig tid på Dalarö.

Redaktionen har fått ta del av ett gammalt dokument, ett kåseri skrivet av en tandläkare A. Ling och bär titeln "DALARÖ – minnen 1902 – 1912". Kanske är det fråga om ett manus för en uppläsning inför publik. En del felstavningar, som han knappast borde ha låtit komma ut i skrift, pekar på det, och han riktar sig till sina "åhörare". Medlemmen Anders Fogelström har gett oss dokumentet. Vi vet inte när det skrevs men kan gissa att det gjordes mot slutet av 1930-talet.

Ling omnämns också i Conny Burmans "Från skvallerbänken" utgiven år 1907. Därifrån har vi lånat en del illustrationer. I registren har vi funnit att Arvid Fredrik Ling, 1877—1956 var tandläkare och skriven i Hedvig Eleonora församling i Stockholm.

Är det någon som har mer information om tandläkare Ling, var han bodde på Dalarö och när?

Redaktionen är tacksam för tips.

Nu vet vi—se nästa uppslag!

Så här börjar Ling: "När tankarna går tillbaka till flydda tider strömma minnena på en och man vet knappt vad man skall berätta. Den tid jag nu åsyftar ligger mellan 1902 och 1912, och att platsen är vår kära gamla Dalarö, ön som blivit halvö, och nu skall följa med modet och återtaga gamla former och bli ö igen, behöver jag inte säga.

Åhörarna till den här lilla återblicken, hoppas jag åtminstone till en stor del varit med på den tiden. De övriga få väl till sin häpnad finna, att det verkli-

gen fanns en tid, då sommartiden på Dalarö fylldes av glada och oförargliga upptåg, då man såg – hören och häpna – glada människor av alla åldrar på vägarna, då man hörde glada skratt människor emellan, som kände varandra och som rentav vågade skämta, om skämtet också icke var vågade."

Burman om Ling

Burman omnämner Ling som "humoristisk" och beundrade mycket hans insatser vid de sommarfester som kom att arrangeras på Dalarö på den tiden.

Idén var att fira en för alla gemensam fest "med anslutning från såväl sommargästernas som hela befolkningens sida. Alla skulle på något sätt bidra till nöjet och deltaga däri".

Programmet började med att "Kung Sommar" anlände till hotellbryggan under kanonsalut, viftningar och hurrarop och fördes i en blomsterprydd triumfvagn till Schweizerdalen, omgiven av musikkår och ett färgglatt sällskap. Där pågick festligheter till kvällen som avslutades med en ståtlig bal.

Nämndeman (Arvid Ling) i bröllopståget.

Insamlade medel

Behållningen från dagens begivenheter blev betydlig och användes till att hyra lokal för den nybildade Dalaröklubben. Styrelsen bestod av generalmajor Z. Rudbeck, ordf., överste Chr. Lovén, vice ordf., doktor A. Hiller, skattmästare, tandläkare A. Ling, sekreterare, med flera.

Underhållningsinslagen under festligheterna var många och – förmodligen – av skiftande kvalitet. Vår tandläkare A. Ling skrev och uppförde en parodi på "Hamlet" med sig själv i huvudrollen. Han beskrevs av Burman som en person med "talang och en djupare syn på mänskligheten än blott till tänderna".

God reklaminsats

"På fru Andersons husgavel anslogs med stora afficher, vad som väntade, och sedan blev det ett spring i affärerna, som fingo riktig fart i sig, genom alla band, tyger och dyl. som skulle köpas. Hos Carlson stod Lindkvist, ni minns honom nog, den stora fruntimmerskarlen med vita mössan, som fick en elegant sving i rymden vid de unga damernas entré. Även min skö-

Deltagare i bröllopståget 1903. (Bellevue i bakgrunden, red anm.)

terska var där och skulle göra uppköp".

(Redaktionen vill tro att fru Anderson var hon som hade sybehörshandel i dagens "Mysingen" och att Carlson var butiken mitt emot i dagens "Pizzerian".)

Ur Lings kåseri: "Före den stora världsutställningen, som öppnade i Schweizerdalen med fru Augusta Lindbergs konstförfarna och utmärkta hjälp, utdelade telegrampojarna vid båtarnas ankomst extrablad: Telegram från Dalarölimpan, med stora nyheter och stora stilar. Vi skall komma ihåg vad båtarna betydde på den tiden. Då kommo ingen halft ihjälskakade och uttråkade passagerare ut ur bussar alla tider på dagen. Då kommo stadsfararna på en gång med båten, sunda och glada efter en härlig sjöfärd."

Var det kanske festligare förr?

I väntan vid hotellbryggan på Kung Sommars ankomst.

Ursula Wackenhuth berättar om Ling.

I förra Dalarö Shimmy berättade vi om tandläkare Arvid Ling och "En festlig tid på Dalarö". Det handlade om tiden efter förra sekelskiftet. Vi efterlyste mer information om var han kunde ha bott och när. Detta fick vi med besked!

Ursula Wackenhuth, känd Dalaröprofil, kontaktade oss snabbt och berättade att hennes familj köpte huset efter Ling på Birger Jarlsvägen 7. Visserligen vet vi fortfarande inte var han bodde under sin ungdomstid men desto mer från det han var 50 år till sin död, 79 år gammal.

Villan var ursprungligen i gul ton med vita foder/knutar. Ursula och Manfred ändrade färg på knutar och foder från vitt till grönt. För övrigt inga ändringar på fasaden.

På Birger Jarls väg nr 7 ser vi alltid denna vackra villa när vi samlas vid Valborgsmässaöelden mitt emot. Det antikvariskt värdefulla lusthuset ligger närmare vägen och har samma färgton som huvudbyggnaden. Ursprungligen har lusthuset flyttats från Baldersvägen 33. Det finns två likadana lusthus på Dalarö.

Vår välkända Dalaröbo, Ursula Wackenhuth, berättade mycket för oss. Hon och hennes man Manfred köpte villan av Lings dödsbo 1968! Villan hade då varit till salu i fyra år, visserligen charmig och med fin utsikt men svårsåld med sin enkla standard, sommarvatten och dålig isole-ring. Torrdass bakom stora huset. Man kunde ställa klockan efter Lings toabesök där alltid morgontidningen

nagelfors. Detta har berättats av en granne.

Det rådde en viss oenighet mellan arvingarna i dödsboet, vilket hade till följd att den helt orörda inredningen med möbler, porslin och linneförråd m.m. var precis som när Arvid Ling lämnat villan vid sin död 1956.

På tomten fanns en 60 meters borrard brunn men med otjänligt dricksvatten, säljaren ovetandes?

År 1885 uppfördes villan av grundläggare Erik Eriksson. Tandläkare Ling blev ägare 1928. Dessförinnan kan noteras fem ägare, varav Emma

Det vackra åttakantiga lusthuset är svårt att se bakom den stora häcken invid Birger Jarlsvägen. Lusthuset är antikvariskt värdefullt enligt Eva Rosanders utredning.

Lekstugan till dottern med en karmstol som finns kvar sedan Lings tid.

Carlstedt de sista 20 åren innan Ling. Tandläkare Arvid Ling med fru och dotter var trogna sommarvärdar som tog sina promenader med sitt enda barn. En dotter som tragiskt gick bort vid fem års ålder.

På övre botten mot väster finns ett stort rum med namnet "Riddarsalen" på ritningen. Man kan föreställa sig glada sammankomster i denna "sal". Huset och inredning är förutom kök och badrum nästan helt oförändrat. För Ursula och Manfred med sin då tvååriga dotter Katrin blev det en tuff tid att flytta in i denna omoderna villa. Skillnad i boende från Stuttgarts förort Feuerbach till Lings orörda

En taklampa som sannolikt hängt här sedan 30-talet.

gamla villa var enorm.

Familjen anpassade sig emellertid, husets standard förbättrades, barnen växte upp där och sonen Jonas med familj är Dalaröbor i dag. Manfred Wackenhuth avled år 2010.

Juni 2012

Ursula är redskapsgymnast, gymnastikdirektör och hade en stark ambition att berika Dalarö med fysisk aktivitet. Då, 1968, fanns det endast husmorsgymnastik med Britta Holmgren som ledare i medborgarskolans regi. Gun Fritiof undrade om Ursula kunde ta över och det fanns bara ett svar. Redan i Stuttgart fanns vana att leda gympagrupper. Hon startade raskt även barngymnastik men konstaterade att den ekonomiska förutsättningen var dålig i medborgarskolans regi – för höga terminsavgifter. DSK-ordföranden Åke Rosenberg kon-

taktades och då möjliggjordes med mer ideellt arbete lägre terminsavgifter.

Sedan dess, 1969-70, är Dalarögympan en framgångssaga som bara har fortsatt. Ursula anpassade gympan, tog upp influenser från Friskis & Sveltis och Jane Fonda och breddade programmet.

Lady DSK var en ny ide från Ursula - 86. Med sina designade overaller deltog ett stort antal Dalarö-tjejer i olika löpnings- och joggingsarrangemang och kulturutflykter.

Spegels udde

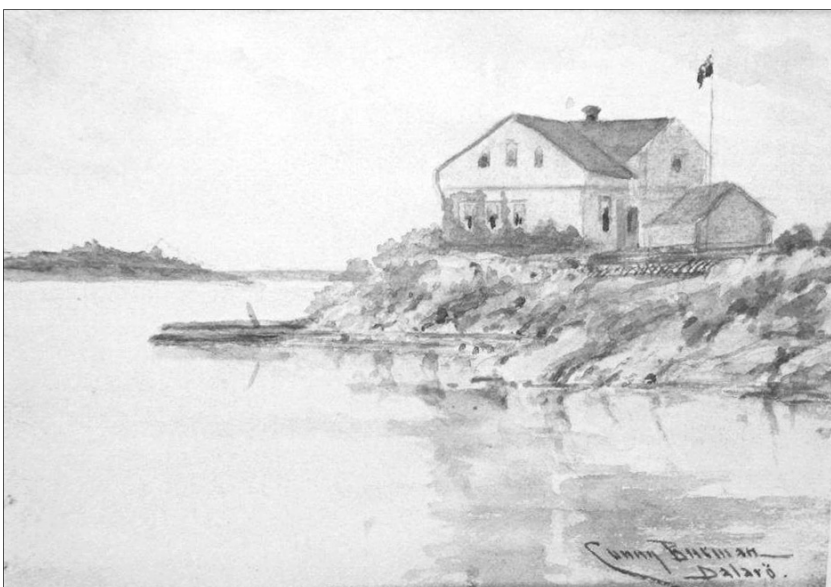
Det finns väl ingen Dalaröbo, eller knappast besökare heller för den delen, som inte promenerat förbi den vackra villan med det unika läget mellan Hotellbryggan och Fiskarhamnen. Nu finns det planer på förändringar med ny kommunal detaljplan för hela området som innefattar Hotellbryggan, Strand Hotell, Spegels udde och Fiskarhamnen.

Det kommer naturligtvis att ta tid innan någon förändring sker. Men vad som än kommer att ske så kan ändå ingen ta ifrån oss historien bakom Spegels udde.

Familjen Sture och Lotta Andrée som nu bor där bjöd hem oss för ett samtal. Med oss hem hade vi många bilder och många fakta om husets historia. Det materialet vill vi nu återge för DalaröShimmyns läsare.

Foto före branden 1890, ur Alfred Janssons bok.

Conny Burmans målning från tiden kring förra sekelskiftet.

Namnet härstammar från den gamla Dalaröfamiljen Spegel. I Alfred Janssons bok "Dalarö", Bonniers 1966, läser vi "Den äldste dalaröbon med namnet Spegel var Henrik, född 1743 (troligen ej i Dalarö) och död 1797. Han var liksom många av hans efterkommande besökare eller sjötullsvaktmästare. Han byggde sin stuga nere vid sjön på den udde som efter honom kom att kallas Spegels udde. ----- Den yngste sonen Anders Gustav (1787 – 1829) hade en son Carl Johan (f. 1820) som efterträdde fadern och bodde i hans stuga till sin död 1898."

Olika byggnadssteg

Det är från en mängd daterade tavlor/foto och vykort som man kan göra antaganden om tidpunkten för de större ombyggnaderna.

Den första byggnaden på udden uppfördes av Henrik Spegel. Marken ägdes av Anders Petter Berg på Smådalarö som ägde det mesta av Dalarö då. Vid den stora branden 1890 ödelades stugan men en ny huvudbyggnad och ett uthus byggdes snart igen, troligen före 1898.

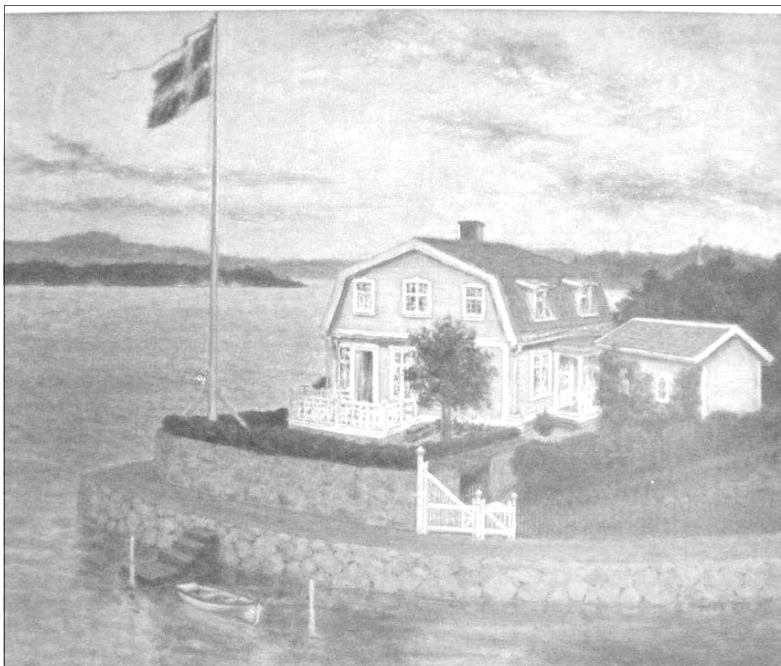
Strandpromenaden nedanför och stenvallen kom till troligen 1907. Någon gång före 1911 byggdes huset om och fick det vackra taket som det har i dag, ett s.k. mansardtak. År 1920 hade altanen i öster inget tak och balkongen i

väster var ännu inte inbyggd. Ännu på fyrtioalet saknade altanen tak.

Totalrenovering

Åren 1998 – 99 gjordes en totalrenovering varvid bl.a. verandan som nu hade tak, inglasades. I renoveringen ingick också att fastigheten anslöts till kommunalt vatten.

Före dess togs vatten ur borrhade brunnar, som emellertid innehöll så mycket saltvatten att det inte var tjänligt att dricka. En av de tidigare ägarna lät tillverka denna dragkärra med ett oljefat som vattentank, med vilken man hämtade dricksvatten vid pumpen på torget. Vilket slit!

Nils Janzons målning från 1911.

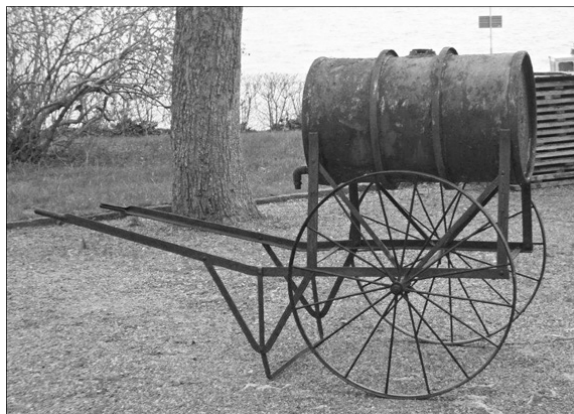

Foto taget av Sture Andrée, nutid.

Ägare genom åren

Lagfart	Köpebrev	Bouppteckning	Ägare
			Anders Petter Berg
1881-03-17			Carl Johan Spegel
			Anna Charlotta Spegel
1906-12-10	1906-09-26		Knut A Bergström
1934-01-10		1933-08-28	Elsa Wilhelmina Gustafsson, f. Bergström
1966-05-25	1964-04-04		Ulf Hallum, testamenterad
1968-05-22	1968-03-15		William Bendtz
1975-10-29		1974-11-01	Dödsboet efter Carl Axel William Bendtz
1977-09-28	1974-09-10		Bengt Malmsten
1998-06-12		1997-05-02	Dödsboet efter Bengt Gunnar Malmsten
1998-06-12	1998-05-20		Sture och Ann-Charlotta Andrée

DÅ DALARÖ APOTEK BLEV EN RIKSDAGSFRÅGA

Hembygdsföreningen har som gåva fått en mängd tidningsurklipp och handlingar av Ull-Britt Nordlöf, känd lokal profil för många äldre Dalaröbor och sommarboende. Hon hade bl.a. bok- och pappershandel i det nuvarande bankhuset vid Odinsvägen, och senare i Tegelhuset. Vi presenterar några utdrag ur de delar av klippen som beskrev den stora striden om apoteket 1981. Vi önskar en trevlig läsning och riktar ett stort tack till Ull-Britt!

Apoteket med adress Odinsvägen 26 från 1945, stängdes i september 1981.

Bakgrunden till historien är att styrelsen för Apoteksbolaget den 27 april 1981 beslöt lägga ned apoteket på Dalarö. Motivet var att kundunderlaget var för litet med dålig lönsamhet som följd. Apoteket var en gammal institution på Dalarö. Det startade som medikamentförråd 1855 och blev apotek 1871. Läkaren Sigfrid Urwitz med starka band till Dalarö sedan 1913 var en av de mycket kritiska aktörerna i kampen mot nedläggningen och vi citerar nedan ur en av hans artiklar.

Stort pressuppbåd

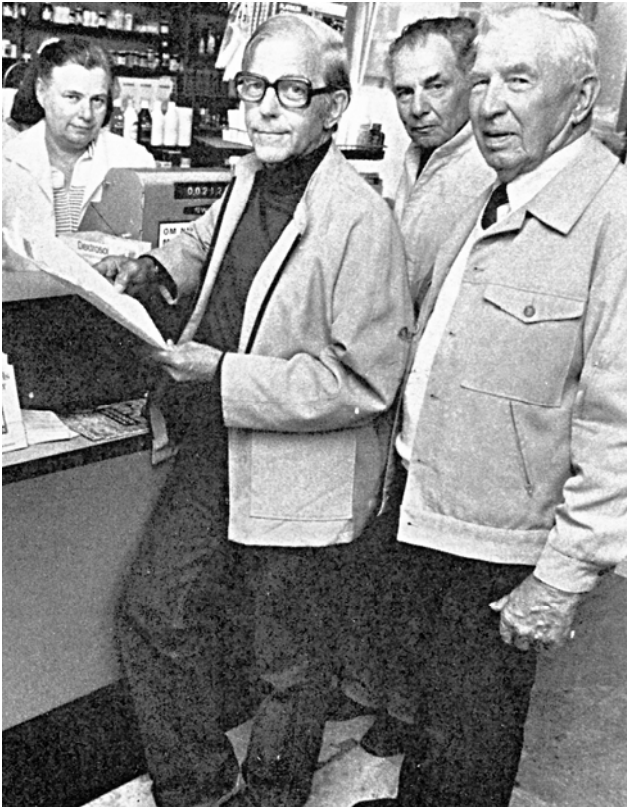
Sigfrid Urwitz: "Inte mindre än 22 artiklar, kåserier och insändare har Svenska Dagbladet tagit sig an i den aktion som ägt rum under sommaren och som träffande benämns (av Kar de Mumma) RÄDDA DALARÖ APOTEK! Även övriga nyhetsmedia och då framförallt lokalradion Radio Stockholm, har flitigt engagerat sig mot den nu genomförda nedläggningen. De olika turerna har riksintresse. Ärendet kommer att tas upp i riksdagen i mitten av oktober."

Den 6 november togs frågan upp i riksdagen efter en interpellation. Men sjukvårdsministern Karin Ahrlund kunde bara meddela att Apoteksbolaget

var ett självständigt aktiebolag och att det därför inte var möjligt för regeringen att ingripa i bolagets skötsel eller ompröva bolagsstyrelsens beslut.

Beskedet från Apoteksbolaget var alltså nedläggning, trots att många enskilda personer, olika politiska partier, kommunen och landstinget gjort kraftfullt motstånd. Från Apoteksbolagets regionkontor konstaterades att befolkningsunderlaget bara var en bråkdel av vad som krävdes för att bära upp ett apotek. Dåvarande skärgårdslandstingsrådet Knut Nilsson var djupt upprörd över Apoteksbolagets agerande och han lovade enligt en stor, svart tidningsrubrik att "ge dem en match."

Inga-Lill Forsling, Anders Franzén, Sigge Urwitz och Edward Sjöblom. Foto Sv. Pressfoto besk.

Föreståndare med lokal uppbackning

Den som vid nedläggningen hade varit föreståndare vid apoteket sedan 12 år var Inga-Lill Forsling. Hon var mycket uppskattad av kunderna som ju inte bara fanns på själva Dalarö utan kom från hela skärgården utanför. Hon kunde sina skärgårdsbor och deras sjukdomar och kunde alltid ge goda råd. Hennes namn avrundar den långa protestvers som skickades till Apoteksbolaget av Cecilia Woxendal och som återges i sin helhet här bredvid.

Protestvisor

Många andra enskilda människor och grupperingar jobbade in i det sista för att Dalarö skulle få tillbaka sitt apotek. En var Hillevi Sällebrant, lärare, Dalaröbo och aktiv i Miljöpartiet i Haninge. Hon ville inte ge riksdagspolitikerna en chans att komma undan sitt ansvar utan mobiliserade ett antal Haningebor, varav en skolklass gymnasieelever, att inta riksdagsläktaren under debatten. Stiftelsen Skärgårdsbröderna distribuerade ett upp-rop och erbjöd sig ordna busstransport för äldre och handikappade. Hillevi skrev en protestvisa och begärde tillstånd av polismyndigheten att få arrangera ett appellmöte utanför riksdagen före mötet. Visan skulle spridas som stencil bland den närva-

rande allmänheten och ackompanjeras av elorgel eller gitarr. Dessutom begärde hon tillstånd att få hålla ett anförande och deltagarna skulle få utslunga en slogan: "APOTEKET I DALARÖ, SKA VI RÄDDA FRÅN ATT DÖ."

Sigfrid Urwitz avslutade sin artikel i Läkartidningen med en bön till Svea rikets riksdag: "Riktigast vore väl ändock att ha någon socialt eller medicinskt skolad kunnig person i Apoteksbolagets styrelse och ej enbart ekonomiska giganter, - - - ty när profiten går in går vettet ut."

Ingenting hjälpte, apoteket förblev nedlagt och systemet med lokalt apoteksombud inrättades. Efter en del protester mot att man skulle få sälja läkemedel i samma butik som tobaksvaror blev Dalarö Bok- och Pappershandel ombud.

Till Apoteksbolaget i anledning av illvillig avsikt att nedlägga apoteket på Dalarö

*Tag inte från oss vårt apotek
Vi upplever det som ett nattsvart svek
Tag inte bort det vi bäst behöver
Bara för ni vill tjäna mer klöver!"*

*Låt oss behålla vår Inga lill
Vår trygghets klippa om ni så vill
Här ute är vi så många gamla
Med spattiga ben, har lätt för att ramla.*

*Ja, apoteket är helt utav nöden
Medan vi går här och väntar på döden.
Finns ej apoteket, vem hjälper oss då?
När alla smärtorna kommer oss på.*

*Snuva, migrän
Ut slitna knän
Män utan potens
Kvinnas utan mens.*

*Gulsot, svartsjuka och röda hund
Sömlösa nätter utan en blund*

*Liktornar, skavsår, uppå våra hälar
Ångest och oro uti våra själar
Och diarréer och kronisk förstoppning
Försök att förstå, det är vår förhoppning
Mot dess krämpor och mycket därtill
begriper ni nog, HÄR BEHÖVS INGALILL.*

Om affärsfamiljen Norbergs 110 år på Dalarö.

En av våra studiecirkel, "Affärslivet på Dalarö", har pågått under några terminer och som ett av resultaten från det arbetet vill Shimmy här presentera en historisk återblick kring Norbergs, dagens ICA-butik, som alla känner på Dalarö. Sammanställningen är gjord av två cirkeldeltagare, Gun Vaalundi och Gunilla Hansson, den senare systerdotter till Artur Norberg. Gösta Majjgren har redigerat materialet.

År 1903 startade Fredrik Norberg sin Speceri- & Diversehandel på Odinsvägen 11. Sortimentet bestod av specerier, charkuterivaror, bosättningsartiklar, fiskredskap, vykort, oljor, bensin m. m. Och öl & vin vilket inte minst framgår av den trevliga bilden nedan.

Fredrik och hustru Anna fick flera barn och Artur, född 1916, skulle tidigt börja i pappans yrke. Artur arbetade till en början utan lön. När han klagade över detta sade Fredrik vid juletid att han kunde ta ur kassan det han tyckte han gjort sig förtjänt av.

När Fredrik dog 1946 tog Arturs äldre bror, Nils Norberg, över affären. Artur hade redan i början av 1930-talet startat en mjölkaffär med mamman Anna Lundgren i den södra delen av affärshuset Odinsvägen 25, där Dalarö Lanthandel finns idag. Artur såg till att ett kylrum byggdes. År 1939 blev Artur egen företagare.

År 1946 tog Artur över kusinen Olle Norbergs affärsfastighet vid torget. Där drev Artur mjölkaffär tillsammans med hustru Stina fram till 1967. Byggnaden revs då för att lämna plats åt flerfamiljshus.

Verksamheten flyttades till andra sidan Odinsvägen, f. d. Karlzohns slakteri. Affärslokalen gjordes om

Fredriks affär på Odinsvägen 11, nära Dalarö bageri, år 1917. Närmast ser vi Hugo Dahlberg i den vita rocken. På trappan till höger Fredrik Norberg och Carl Rollenhagen, frisör i hatt. Fjärde personen okänd.

1910, bakom disken i den gamla affären ser vi Fredrik t. h. och framför disken Nils Norberg, en son född 1902.

Fredrik jagade och fiskade mycket. Här visar han stolt upp en gädda.

Artur, tillsammans med handlanden Nils Jansson, var med och bildade Dalarö Sportklubb 1932. Artur sprang, hoppade höjd, deltog i gymnastik. Artur övre raden, Nils i nedre.

till snabbköp och drivs nu som franchisingföretag till ICA. Snabbköpet invigdes 1967 den 8 maj.

Artur arbetade långt upp i åldern i affären och de sista åren hjälpte han gärna till med packningen av varorna vid kassorna.

Efter Arturs död 1999, hustru Stina dog 1994, över-togs verksamheten av barnen Bernt och Louise, gift Attewall.

2003 uppförs en ny affärsbyggnad vid sidan av den gamla. Den öppnades i maj 2003. PÅ högra sidan

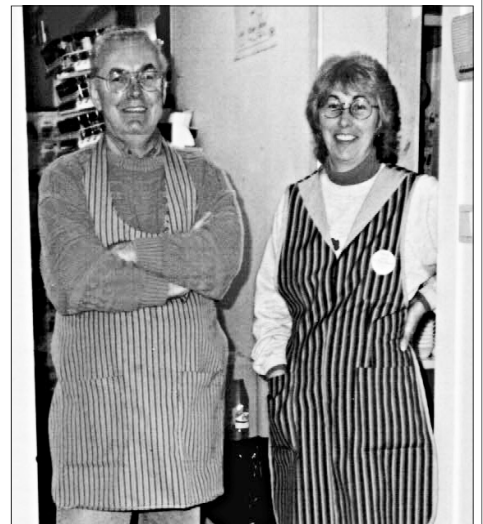
Tre generationer Norberg. Artur, Stina, Jessica, dotter till Louise och Gunnar Attewall och Louise.

ner till några bilder.

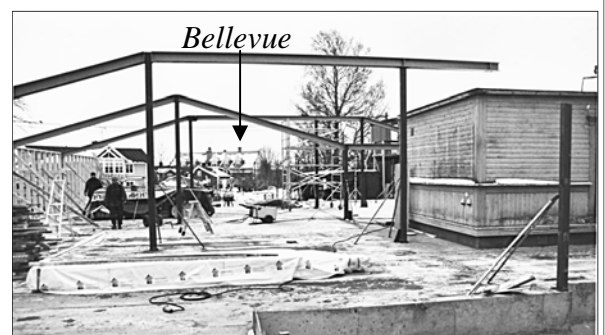
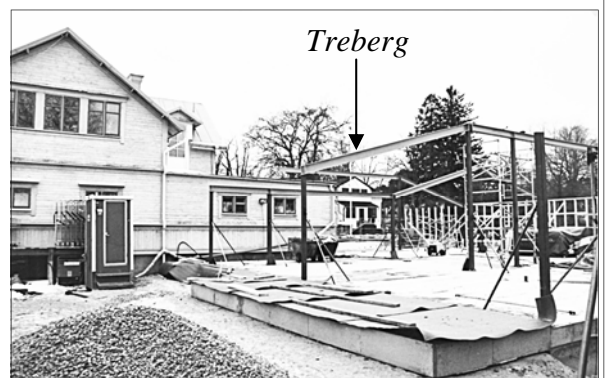
Betänk att på samma plats låg Dalarös socialinrättning "fattigstugan". Svårt lössangripen måste den rivas 1942. Tänk på detta när vi står i kön och skall betala...

Den gamla mjölkaffären vid torget. Under årens lopp har många funktioner inrymts. Fjärdingsman Djerf hade sitt kontor på södra sidan och den gul-reveterade finkan utanför på baksidan. Nordqvists Konditori och på hitsidan charkuteriaffär med uppfällbar lucka.

Bernt och Louise, gift Attewall.

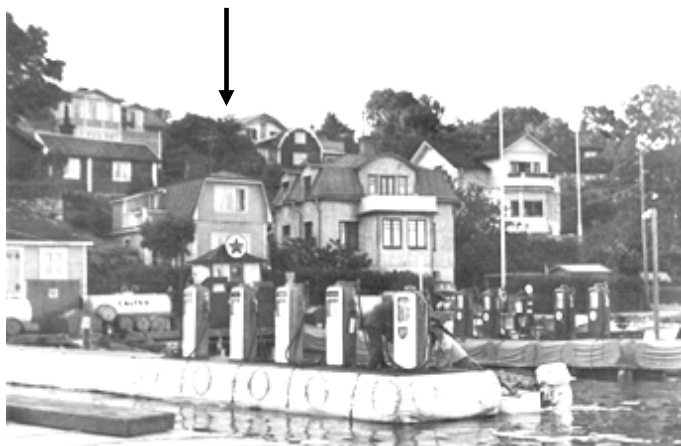
Om Nenne och Sven Sandberg.

När vi äldre Dalaröbor ser namnen Nenne och Sven Sandberg förknippar vi det främst med bensinstationen i Fiskarhamnen. Med anledning av Nennes bortgång den 9 maj på hennes 102-årsdag, vill vi gärna berätta historien om Nennes och Svens liv.

Nenne föddes i Avesta 1911 och hette som flicka Lillie (Lilly) Fors. Hon utbildade sig till barnsköterska i Stockholm och Nennes första "patient" på förlossningshemmet 1931 var Elisabeth Aronowitsch. Nenne blev övertalad att i tre månader ta barnsköterskejobbet hos denna familj. Detta renderade i ett nytt namn "Nenne" och mycket lång anställning (bl a tre barn Aronowitsch). Släkten ägde det vackra huset på Kockens udde (numera Bonniers) och därigenom kom Nenne till Dalarö som hon tyckte mycket om. Släktens Mörtö-Bunsö var också ett omtyckt utflyktsmål.

Gentlemannen Sven

Familjen Sandberg bodde alldeles bredvid och Nenne gifte sig 1953 med Sven Sandberg. Det sägs

Nenne och Sven bodde i huset bakom Caltexskylten. Foto från 1960-talet.

att hon träffade Sven när hon kom bärande på något tungt och han erbjöd sig att hjälpa henne bära och sen var det klippt. Nenne tyckte mycket om barn och det var tragiskt att hon inte kunde få egna.

Släkten Sandberg

Sandbergarna var en väl etablerad släkt på Dalarö som bodde sedan 1810 just intill Kockens udde, Tullbacken 7. Det var Svens mor, Augusta som i början av 1920-talet började sälja drivmedel med handvevade pumpar. Augustas man, Alfred Sandberg, körde kronprins Gustav VI Adolf i sin båt vid

Utsikt över bensinstationen. Då var det Caltex och BP. 1960-talet.

invigningen av Dalarö kanal 1939. Alfred var 81 år då.

Bensinstationen

Bensinstationen var i släkten ända fram till 1976 då Alexandersson tog över. Under dessa drygt 50 år var det flera ur Sandbergs-släkten som drev bensinstationen.

Nenne och Sven blev mest kända som bensinstationsinnehavare som varade i tio år (1958-1968). Många då unga grabbar sommarjobbade hos dessa omtyckta arbetsgivare.

Dessförinnan var Nenne fast anställd i tjugio år hos Jakobssons manufakturaffär (numera restaurang Mysingen).

Nenne och Sven tillsammans i kassakuren.

Äldre dagar

Nenne bodde på Dalarö i 45 år men på 1990-talet flyttade hon till Stockholm. De senare åren blev synen allt sämre men hon älskade att prata om livet på Dalarö. En högtid var det när vännerna bl a Karin Lindeberg och Inga-Stina Cedervall kom fyra gånger per år och tillsammans avnjöt strömmingsflundra med lingonsylt och potatismos.

Nenne Sandbergs 90-årsdag.

Jun 2013

Under vinjetten "Dalarö förr och nu" har vi i Shimmy återgett ett stort antal berättelser ur Dalarös historia, illustrerade med foton och teckningar när det funnits några att tillgå. Ibland har vi intervjuat äldre Dalaröbor och "grävt" i deras familjealbum och byrålådor. Andra gånger har vi saxat ur material som andra skrivit och bearbetat det för vårt behov.

Det finns i arkiven en hel del "Dalaröiana" i intervjuer gjorda år 1946 av Nordiska Museets Brita Stjernswärd (1906-1983). Korta utdrag ur dessa finns i Eva Rosanders kulturhistoriska bebyggelseundersökning från 1968 som många har tagit del av, men annat har så vitt vi vet ännu inte publicerats. Vi tänkte presentera berättelserna i Shimmy efter vart, och försöker illustrera dem med passande bildmaterial. Agnes Engels berättelse kommer presenteras i omgångar. Medlemmarna önskas god läsning!

Meddelare: Fröken Agnes Engel, f. 1875 i Dalarö, (död 1963) dotter till lotsförman Carl Gustaf Engel, f. 1842, d. 1916, och Sofia Carolina Ekman, f. 1839, d. 1929.

Samfärdsel

I min ungdom fick man följa med Gotlandsbåtarna, när man skulle till Stockholm, men då fick man gå ner till lotsstationen kl.4-5 på morgonen, för man visste inte när de kom. Och så gick man ut på isen till båten och steg ombord. När det inte var is då gick de in till bryggan. Sedan gick båtarna till Nynäs i stället och då fick man åka med hästar till Stockholm härifrån.

Det fanns tre åkare här som hade hästar. Man fick rasta en timme i Berga eller Länna på vägen, oftast i Länna vid gästgivaregården.

Tomthyra

Vår tomt, Baldersvägen 6, (Wallinvägen 20) var ju friköpt men vi skulle lämna vissa kappar vete per år

Agnes Engel 1959. Bilden troligen tagen vid besök på Korsholmen och Theresia Nymans 75-årsdag.

till Berg på Smådalarö. Det kunde vi inte utan skulle betala vissa kronor om året. Mammans föräldrar, Ekman, ägde stugorna ovanför hotellet, det var s.k. lotstomt och skulle inte betala tomtören, men på 50 år var kontraktet. Mamma kom på hösten för att betala och då hade Wolgers sålt tomten till hotellet. Vi måste sälja stugorna för nedrivning för 500 kr., men de står kvar ännu! Adlercreutz bodde i den stora stugan och vi bodde förstas i den lilla. Där fanns gamla kakelugnar, gröna med nischer. Vi hade en gammal jordbok för de ören som vi betalade till Wolgers. Lotstomterna skulle vara fria,

pappa trodde det men mamma fick sedan betala 12-15 kr. om året. Justitiekansler Sjöberg bodde här i många år, men förr fanns det ingen här ute att rådfråga. Peter Berg på Smådalarö förlorade till Eriksson-Wolgers, som sedan ägde jorden i Dalarö, och båda dessa lurade folk och var besvärliga att ha att göra med.

Wallinvägen 20, Agnes Engels barndomshem, före branden 1946 (tidigare brand 1880). Seth Neumans tandläkaremottagning fanns här 1975-2005. Det mindre huset i bakgrunde med gaveln mot vägen finns kvar, idag rödmålat med vita knutar. Agnes föräldrar syns nertill i bilden.

Bostad

Mitt barndomshem var en stuga med tre rum på nedre botten och två vindsrum och så en sommarstuga. Det brann 1880, huset var byggt 12 år tidigare. Det byggdes upp igen 1881 av byggmästare Fagerlind, han ville bara bygga på höjden, så mamma sa att hade inte hon varit så hade vi nog haft en våning till. Sommarstugan var ett rum och kök och ett rum på vinden, där bodde vi när det andra huset var uthyrt. (Se not) 1869 gifte sig föräldrarna, morföräldrarna bodde bakom hotellet och där bodde vi. Moster bodde Tegnergäddan 6 och där bodde jag när det brann första gången, jag var då fyra år.

Man hade just inget finrum utan där man bor där var man, så det stod inget tomt rum. Mamma talade om när hon och hennes två systrar voro små att de hemma hos föräldrarna hade en gris och den tyckte mamma så mycket om och den var så fin, så den fick vara inne i köket, när det var kallt. Det fanns en bod där den annars bodde. Jag minns att det blåste

Här hyrde sommartid flera prominenta hyresgäster:

Knut Lindmark (1834-1892) och Ebba (1862-1958). Ebba dotter till friherre Carl Skogman (1820-1907). Carl ägde 1884-1908 villan på norra sidan av kroksplan. Nygifta hyrde paret Lindmark av Engel sommaren 1888. Knut Lindmark var skapare av Katarinahissen och Brunkebergstunneln.

Oscar Levertin (1862-1906), författare, kulturskribent, litteraturhistoriker, hyrde med familj under några somrar på 1870-talet.

Doktor Gustav Tholander (1853-1912). Han tjänstgjorde som extra provinsialläkare i Dalarö 1887-1897. Men framförallt skapade han nya gatunamn med nationalromantisk prägel.

ganska mycket där på backen men vi hade syrenberså och häck som skyddade på den tiden.

Baldersvägen 6 hyrdes ut på sommaren och då flyttade vi upp till den lilla skära stugan hos mormor, där det stora huset var uthyrt till fru Adlercreutz i många år. I skära stugan var pianot med från Baldersvägen 6 och fröken Gerda Skogman kom och lärde mig spela. Det var ett Stavenovpianino. Vi hade också en sittsoffa, där jag låg, en chiffonnier, ett bord, stolar ett stort gammalt skänkskåp och en gustaviansk säng till föräldrarna. Mamma brukade göra i ordning någonting efter spelningen: ett glas vin, kaffe eller bär. Tänk, vad roligt vi hade, sa Gerda Skogman för några år sedan, när vi talade om den tiden. Vi bodde på nedre våningen i Baldersvägen 6 på vintern, tre rum och veranda hade vi och ett stort kök, 6 x 5 m. Doktor Tol-

lander bodde hos oss i sex år, på övre våningen, även på vintern.

Hushåll

Kl. 8 åt vi gröt med mjölk, Kl. 10 frukost med kaffe, sill, fisk. Middag kl. 2 och kvällsmat kl.8. Pappa hade kronisk magkatarr, så vi fick mest ägg- och mjölkmat. Till middagen kl. 2 skulle det alltid vara soppa eller supanmat, som man sa; rysligt tråkigt att hitta på soppa 365 dagar om året. Efterrätten åts först och soppan sedan, bara ärtsoppan före. Efterrätten var mycket ofta pannkaka. Kaffe dracks vid 4-5 tiden. På kvällen åt vi sedan mjölgröt, som var som bomull kring hjärtat, den skulle kokas över en timme. Mamma hade en kräkla, som hon rörde med. Mjölk, smör och bröd fick vi till. Té tyckte båda föräldrarna om, så vi hade alltid te och skorpor.

Hos andra bjöds man på kaffe, men pappa skulle vara försiktig, och därför dracks det te hos oss. *Fortsättning i kommande Shimmy.*

Sept 2013

Den dramatiska historien bakom votivskeppet i Dalarö kyrka.

Vi kan alla glädja oss åt att Dalarö kyrka är så skönt utsmyckad, bland annat med två skeppsmodeller, av vilka en är ett s.k. "votivskepp". Det innebär att det är skänkt för att smycka kyrkan som en tacksägelse till Gud för att han beskyddat sjömän i fara. Votivskeppet i Dalarö kyrka är en modell av fregatten "Josefine" och står i fönstret mot Odinsvägen. Det andra skeppet är en modell från 1600-talet av regalskeppet "Götheborg" och hänger från taket ovanför dopfunten. Här är historien om "Josefine":

Vi har fått låna en del historiskt material kring "Josefine" av Bernt Holmberg, välbekant entreprenör i sjö- och landtransportbranschen på Dalarö. Hans släkt har bott och varit verksam på Dalarö i flera hundra år. Många av männen har varit lotsar. Brodern till Bernts farfar, Carl Holmberg, var också lots på Huvudskär och Dalarö och det är han som på lediga stunder mellan lotspassen byggt modellen och skänkt "Josefine" till kyrkan. När han dog 1949 var riggen ännu inte klar. Andra färdigställde den men tänkte inte på att Josefine skulle bära unionsflagga och inte en svensk, som hon gör. Vi är några stycken som har planer på att ändra flaggan så att den blir korrekt.

Räddades efter en vecka i havet

Innan Carl Holmberg utbildade sig i lotsyrket behövde han nödvändig sjöpraktik och mönstrade som jungman på fregatten Josefin från Norge. Under en hemresa från USA med petroleumlast råkade Josefine ut för mycket hårt väder och havererade i Nordatlanten. Han överlevde efter osannolikt svåra strapatser. Votivskeppet uttrycker hans tack för den räddningen. Bernt Holmberg har i sin ägo de spröda resterna av en tidningsnotis om haveriet från år 1897. Vi återger den spännande läsningen:

"En brottsjö.

Den 22 september sistlidna år afseglade, härifrån till Amerika det stora och vackra norska fregattskeppet *Josefine*, förd af kapten F. Bugge, som i Gäddviken utlossat en last petroleum. Tre dagar förut hade kaptenen, för att komplettera sin besättning, å härvarande sjömanshus påmönstrat 6 svenskar, hvarigenom dess besättning uppbragtes till 15 man.

Under de stormiga dagarna emot slutet av januari detta år kom den ena jobsposten efter den andra, i synnerhet från norra Atlanten, der stormarne hade rasat med en utomordentlig styrka. Intet enda ång-

fartyg, ej undantagandes de stolta palatslika transatlantiska ångfartygen, såsom en *Arizona* o. s. v., var utan mer eller mindre svåra skador då de anlände till antingen till Amerika eller Europa, ty stormarne voro lika farliga antingen man stäfvade emot eller länsade undan för dem. Flera präktiga ångfartyg ginge äfven förlorade.

Ute på Atlanten var under dessa dagar det ofvannämnda norska skeppet, länsande den 24 januari under en ytterst våldsamt VSV storm för endast förunder-märsseglet, stadt på resa från Amerika till Europa med petroleumlast. Sjöarna voro 30 á 40 fot

Josefine, votivskeppet i Dalarö kyrka.

Carl Holmberg, 1866-1949

höga. Klockan var 1/2 1 på e. m. Under sådana förhållanden fordras goda rorgångare. En pålitlig sådan, svensken *Johan Pettersson*, stod till rors. Af de tusentals svåra brottsjöar skeppet lyckligen genomkämpat under dessa stormiga dagar, kom nu en framvältande med det egna fräsande hvita skum på dess topp, som hvarje sjöman känner, - ej farligt då denna "fräsning" sker på något afstånd, men så mycket farligare då den, som i detta fall, inträffade några alnar från fartygets akter, - och med oemotståndlig kraft från styrbords lårning störtade över hela fartyget. Verkan var förfärlig.

Skeppet skakade som om det strandat på några klippor. Först krossades rodret, hvarvid ratten slet sig ur rommannens händer och snurrade rundt. Pettersson, som ogera, enär allas väl och ve berodde på honom, ville släppa sitt tag, slungades handlöst, öfver ratten ned i däck och ihjelslogs på stället.

Under ohejdad våldsamhet sopade nu brottsjön bort nachterhuset med sina kompasser, krossade låringsbåtarna och slet dem i bitar från sina dävertar, borttryckte ruff, båtar på däck och annat fast, med ett ord gjorde rent hus ombord. Det beklagligaste af allt var att samma brottsjö slungade 5 man af besättningen öfverbord, hvilka drunknade. Bland dessa 5 man voro två svenskar med namnet Eklund, bägge söner till aflidne mästerlotsar i Sandhamn. Den öfriga besättningen tumlade om hvarandra i vild oordning och spolades, nästan lemlästade, emot föremål än här än der på däck.

Utan roder, mer eller mindre fullt af vatten, som ständigt ökades, var nu skeppet så godt som vrak, enär det ej längre kunde manövreras. Det vräktes på sidan och den ena brottsjön efter den andra bröt öfver detsamma. För-under-märsseglet blåste i små stycken ifrån råen och försvann i rymden. Kaptenen och den kvarlevande besättningen måste till slut flykta upp i förriggen, der de under stora mödor och försakelser hade sitt tillhåll i en vecka under oafbrutna stormar.

Den 31 januari höll ett engelskt ångfartyg *Thamore* ned på de nödställda. Fartyget var destineradt till Boston. Under stor lifsfara utsatte engelsmännen en båt och räddade dem om bord. Midt under räddningen, vid storm och hög sjö, nedstörtade en väldig och långvarig hagelskur, med så stora hagel, att människorna vore i fara att blifva ihjelslagna.

Men denna hagelskur var äfven ett hjälpmedel till deras räddning. Den har den egenskapen, som hvarje sjöman känner, att på ett märkbart sätt under, dess tillvaro nedpiska sjön, görande bättre tjänst än olja.

Det engelska ångfartyget förde dem till Boston och derifrån spred sig kändedomen om att tre eller kanske flera svenskar förolyckats ombord på *Josefine*. Att oro och ängslan hos de hemmavarande an-

höriga skulle vara rådande är naturligt.

Helt plötsligt anlände hit i förra veckan en af de ombord å *Josefine* påmönstrade svenskarne, lotslärlingen vid Dalarö lotsplats, *Carl Gustaf Holmberg*, son till mästerlotsen G. F. Holmberg i Dalarö. Han hade i Boston sökt hyra å annat fartyg, men ej lyckats, hvadan svenske och norske konsuln sände honom jemte de öfverlevande med ångare till Kristiania, via Liverpool—Hull, hvarifrån han sedan öfver Göteborg anlände hit. Han hade brådtom till Dalarö. Man kan lätt tänka sig föräldrarnas glädje och öfveraskning vid att träffa sonen, som de trott vara längesedan död."

En samlingsbild av lotsarna år 1904. Carl Holmberg nr två överst på trappan.

Foto: Edward Wisth

MER INTRESSERAD AV DALARÖ HISTORIA?

Dalarö Hembygdsväring bildades år 1998 och har idag drygt 330 medlemmar. Väringens är ansluten till Stockholms Läns Hembygdsväring. Väringens ändamål är "att värna om Hembygdens miljö och kulturarv och föra detta vidare till kommande generationer".

Stöd gärna vår verksamhet och bli medlem. Genom medlemskapet får Du väringens medlemsblad fyra gånger om året med historiska återblickar, information och program om olika aktiviteter. Även företag är välkomna att stödja väringens.

Dalarö Hembygdsväring arrangerar ett antal kulturvandringar på Dalarö kring olika teman. De annonseras på vår hemsida. Enskilda grupper som önskar gå en egen vandring med guide är välkomna att kontakta väringens eller Dalarö Turistbyrå i Tullhuset. Vill du veta mer om väringens och om Dalarö och dess historia kan du gå in på vår hemsida: www.dalarohembygd.se eller kontakta oss via E-mail: information@dalarohembygd.se

Dalarö Hembygdsväring sammanställer löpande en serie småskrifter. Ofta bygger dessa på material som tagits fram i våra studiecirkel. Nedan några av de skrifter som kan köpas av väringens kassör och av Dalarö Turistbyrå.

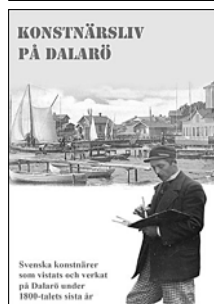
Jutholmen – Njutholmen
Historisk fakta med karta och illustrationer.

Shimmy 10 år Jubileumsskrift. Ett urval tillbakablickar och berättelser om gamla Dalarö.

Konstnärsliv på Dalarö
Svenska konstnärer som vistats och verkat på Dalarö under 1800-talets sista år.

Hågkomster från badorter och sommarnöjen. Utdrag ur Conny Burmans bok "Från skvallerbänken".

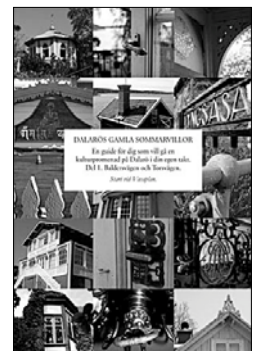

Dalarövandring En promenadguide med karta med vilken man kan leta upp och läsa om utvalda byggnader i centrala Dalarö.

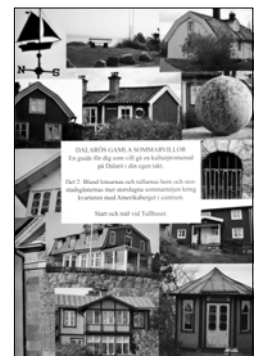

Dalarös gamla sommarvillor. En guide för dig som vill gå en kulturvandring på egen hand.

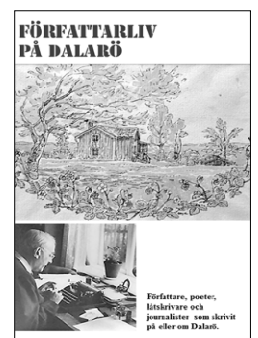
Del 1, Baldersvägen -Torsvägen.

Del 2, Dvärgbacken - Birger Jarlsvägen - Dalarö Strandväg - Tullbacken.

Författare, poeter, låtskrivare som skrivit på eller om Dalarö.

Bankkontoret på Dalarö, en gång minst i landet

I samband med att Handelsbanken nyligen flyttade sina lokaler till torget fick vi ta del av en trevlig tidningsartikel som vi gärna vill bjuda våra läsare på. Bankens personaltidning heter Remissan och i ett nummer från år 1948 skriver den entusiastiske persontidningsredaktören detta:

Sveriges minsta bankkontor

För den, som dagligen nöts mot drygt 800 andra tjänstemän i samma hus, är det en upplevelse att en dag få hälsa på Handelsbankens och Sveriges minsta bankkontor. Det är inte frågan om golvyta eller luftkubik utan om personalstyrkan. Dalarökontoret, som skall presenteras i denna artikel, har nämligen endast en halvtidsanställd tjänsteman. Ett mindre kontor är det svårt att tänka sig.

En två år gammal ö (red. anm.: nio år)

När man sitter på bussen och närmar sig Dalarö för första gången i sitt liv, så tittar man intensivt efter den väldiga bro, som man antar, att man måste passera för att komma över till ön. När sedan konduktören ropar ut »Dalarö torg», sitter man fortfarande och spejar efter bron. Man räknade ju inte med den lilla spång, som bussen nyss rullat över. Ändå var den öns förbindelse med fastlandet. I gamla tider var det ett ordentligt sund mellan ön och fastlandet. Det slammade sedan igen och Dalarö var ingen ö längre. Men för två år sedan lät man muddra upp en smal kanal, där sundet förut gått från, så nu gör Dalarö åter skäl för sitt namn.

Dalarö är namnet på både ett municipalsamhälle och en kommun. Municipet har 550 invånare och

kommunen, som även omfattar Ornö, Utö och andra bekanta öar, som Kar de Mummas Ängsholmarna, räknar 800 själar. Men när sommargästerna strömmar till, så mer än fördubblas siffrorna.

Stora framtidsplaner

I närheten av Dalarö ligger ett av landets största fideikommiss, Sandemar, Sandemars slott, som är från 1600-talet, är för övrigt det enda träslott, som finns kvar på Sveriges ostkust från den tiden. Rysarna brände de övriga, men förbi Dalarö skans vågade de sig inte. Av Sandemars ägor har ett bolag med direktor Sture Persson i spetsen köpt in ett större område, som styckats i tomter och där med tiden ett semestersamhälle väntas växa upp, Även en del andra planer, som skall höja Dalarös kapacitet som semesterort väntar på att förverkligas. Det är tydligt, att Dalarö på allvar tänker ta upp kampen med Saltsjöbaden och andra berömda sommarorter i Stockholms närhet om semesterfolkets bevägenhet. Direktor Persson, som är den ledande själen i dessa expansionsplaner, är också ordförande i styrelsen för Dalarökontoret.

Mitt i Dalarö, i närheten av torget och efter huvudgatan, som mer liknar en slingrande bygata än ett affärsstråk, ligger Handelsbankens kontor. Det är inte så mycket att säga om dess yttre. Lokalen är snygg och proper och några större finesser bjuder den helt naturligt inte på. Några tavlor av en känd stockholmsmålare lyser upp väggarna. Innanför själva banklokalen finns ett mindre rum, där tjänstemannen kan koka sitt kaffe. Ett förtroendeingivande kassaskåp förvarar pengar och värdehandlingar och telefonhytten är så placerad, att man hela tiden kan ha kassan under ögonen.

Detta vykort från ca 1925 visar "bankhuset" före branden 1952.

Stämpel i stället för kassakontrollant

Enligt föreskrifterna skall ju kvitton signeras av två tjänstemän. Den första frågan vi därför ställer till tjänstemännen på Dalarökontoret, G. Stiernspetz, är, om han går runt skrivbordet och skriver på det andra namnet. Den detaljen är ordnad så, att kontoret har en särskild stämpel med texten: ”Detta kvitto är gällande även om det undertecknats av endast en tjänsteman”.

Dalarökontoret är underställt kontor 26 i Stockholm, varför inga anvisningar får förekomma mellan Dalarö och 26:an. Varje dag uppgörs i Dalarö en dagsrapport, som insändes till kontor 26. Även bokföringen sker på 26:an. Däremot har Dalarökontoret en egen styrelse, som beviljar lånen. Under sommaren är kontoret öppet varje dag och på vintern två dagar i veckan.

Skepsis byts mot tilltro

Man skulle tro, att ett sådant lilleputtkontor även rör sig med blygsamma siffror i omsättningen. Men så är inte fallet. Tvärtom går både in- och utlåningen upp till imponerande belopp. Och ändå är kontoret ett av Handelsbankens yngsta. När kontoret startade, kunde man med en viss överdrift säga, att det inte bara var ett enmans- utan även ett enkundskontor. Men nu håller allt fler och fler av ortsbefolkningen på att börja inse en affärsbanks fördelar och därför också använda sig av den. Det var kanske litet trögt i portgången. En sparbank på Dalarö hade gått omkull 1930 och folket blev skeptiskt inställt till allt vad bank hette. Men när påtagliga exempel på bankens nytta visade sig så svängde också inställning-

en. Fiskarna upptäckte hur praktiskt det var att sköta räntorna och amorteringarna på lånet till båten med hjälp av en sparkasseräkning och fruarna på semester ringde bara till mannen i stan och bad honom skicka en check med bussen.

Men inte alla kan vara tillfreds. En dag kom en gumma in på banken och ville ta ut allt vad hon hade på sparkassan. Hon hade haft 8 kronor inestående några månader och fått 14 öre i ränta. Hon tyckte det var skräp till bank, som inte betalade mer än 14 öre i ränta. Så nu hade hon beslutat sig för att ta ut pengarna och betala sina skulder. När hon väl betalt dem, så hade hon ändå 5 kronor kvar.

Banken som rådfrågningsbyrå

Besökarfrekvensen varierar högst betydligt. Ena dagen är det kanske bara 5-6 själar, som har något ärende till banken. Dagen därefter kanske tio gånger så många. Särskilt livligt är det de dagar, då fiskarna kommer in från öarna för att handla och sköta sina affärer. Då kan köerna bli långa.

Det är inte bara i bankärenden som Dalaröbefolkningen söker upp Handelsbankens kontor. Stiernspetz, som är uppfödd på ön och väl känd av de flesta, får ofta göra tjänst som rådgivare i olika ekonomiska frågor. En söndagsförmiddag uppsöktes han av ett par, som gift sig på lördagen och nu i elfte timmen kom att tänka på att de behövde ett bostättningslån, och då gick de naturligtvis till Stiernspetz, Dalarös orakel i ekonomiska frågor, och bad om råd.

Direktor E. Tibblin, chefen för kontoret 26, har stora förhoppningar på Dalarökontoret.

»Kontoret har ju utvecklats mycket snabbt och säkert. Det torde till stor del bero på den driftiga styrelse, som kontoret har. När planerna på Dalarös upprustning i turisthänseende blivit fullt förverkligade, så tror jag också, att kontorets betydelse för samhället kommer att öka än mer».

Mars 2014

Det var Ernfrid Browaldh som tog initiativet till SHB Dalarö som öppnade ca 1947. SHB flyttade 2/12 2013 till hörnet vid torget, Odinsvägen 29. Bankomatbolaget kommer under sommaren flytta bankomaten till en byggnad tvärs över gatan.

SHB huserade i 66 år på gatuplanet i södra delen. Sedan 2003 hela gatuplanet. Tidigare bl a en bok- och tobakshandel och efter det frisör på norra sidan.

Foto: Stockholms Länsmuseum

utgöra något som helst ”störande moment” i sommarfröjden.

Faktum är alltså att Lundblads idag äger ett sommarnöje som är helt värdelöst.

Och inte bara det. Båda har tagits hårt av vad som hänt. Ellen Lundblad har fått nervösa utslag. Hennes man säger. ”Jag vill inte komma ut hit mera. Det är inte roligt att känna, att man går liksom på nåder till sitt eget ställe.

Men Ellen Lundblad tänker inte ge upp. När jag köpte tomten 1945 fick jag lagfart på den från Södertörns domsaga. Det kan väl aldrig vara lagligt att sälja en tomt och ett hus, som det inte går att komma till.

När tomten styckades, år 1881, fanns det TVÅ vägar. Nu finns det plötsligt ingen. Enligt papperen och tomtkartan har jag rätt till ”en 9 fot bred väg längs stenvägen efter granntomten ner till landsvägen”. Det är sannerligen inte den väg, jag nu får klättra varje dag för att handla vår mat. Den vägen har vänliga grannar ställt till förfogande i tre veckor. Och där kan man tala om, att genera. Den vägen går nämligen tätt förbi deras hus och sedan tvärs över tomten.

De två andra vägarna, som fanns tidigare, generar däremot ingen. De går utmed kanten av tomten, den ena mellan ett staket och en soptunna. Den andra

utmed ena sidan av tomten, en sträcka på ca 15 meter. Ellen Lundblad har fått sina nerver förstörda av vägstriden. Men hon ger sig inte trots allt.

Häromdagen ringde hon till Österhaninge kommun. När de fick höra om den avspärrade vägen sa de: ”Det är olagligt. Vänd er till polisen”.

När Expressen var på besök, fick vi smyga en olaglig väg över ett staket. Vi kom till ett underbart ställe. Blommorna prunkade runt stugan, en flik blått vatten tittade fram mellan husen. Men man hade svårt att komma från känslan att vara instängd. Den lilla idyllen var ingen idyll längre.

Det måste finnas någon myndighet, som är ansvarig för att en sådan här sak inte får existera.

Ellen Lundblad säger: ”Man kan väl inte sälja en tomt och ett hus, som det inte finns någon väg till. Blir det inte en snabb ändring på det här olidliga förhållandet kommer jag inte att dra mig för en rättegång. Jag har både tomtkarta och andra papper, som visar att jag ärligt betalt alltsammans och har rätt till egentligen två vägar.

Ska man då vid fyllda 70 år behöva klänga över ett högt staket för att kunna ta sig ut och in? Och det löftet gäller ju för övrigt bara tre veckor. Sedan är vi helt utestängda från det, som ju i alla fall är vår köpta och betalda egendom.

Man har svårt att förstå, att något sådant kan existera år 1963.

Juni 2014

NOTISER JUNI 2014

Nybyggnation på Lyngsåsa kanske redan nästa år (2015)

I slutet av april inbjöd fastighetsägaren till Lyngsåsa, BTH Bostad, till en första presentation av de nya planerna på hur den vackra egendomen, senast folkhögskola, skulle kunna bebyggas. Omkring dussinet Dalaröbor, huvudsakligen sakägare och andra grannar, deltog på presentationen hos arkitekterna Brunnberg Forshed i Stockholm, samma arkitekter som är engagerade i projektet Strand Hotell.

Arkitektförslaget mottogs väl av deltagarna och de positiva kommentarerna var många. Området utformas som ”en by i byn” med husen spridda över området och promenadvägar emellan, Allmänheten skall ha tillträde till området och kunna gå ned till stranden. Ett flertal av de vackra träden i allén blir kvar. Den gamla huvudbyggnaden ”Åkerlundska villan” är tänkt att byggas om till fem lägenheter utan att exteriören förändras.

Kommunens planarbete är igångsatt och när remissförslaget visas i kommunhuset vill man även ställa ut det i Tullhuset hos oss. Håll ögonen öppna efter annonseringen när den kommer! Om arbetet går som man hoppas så skulle faktiskt byggnationen kunna starta redan 2015.

Dalarö Skeppsvraksområde invigt

I strålande väder invigdes lördagen den 17 maj världens första marina kulturresevat i Dalarö. Tullhusparken var full av folk när författaren och historikern Herman Lindqvist och kommunstyrelsens ordförande Martina Mossberg, bl.a., invigningstalade från scenen. Hembygdsföreningen visade upp Anders Franzéns bod och guidade en historisk vandring.

Juni 2014

Torghandeln på Dalarö ur ett Muskö-perspektiv

Mycket har väl skrivits om livet på torp och småbruk runt om i vårt land, varför följande skildring av många kanske anses överflödig. Men som en beskrivning av skärgårdsbons ofta särpräglade liv på isolerade öar, som något av en amfibie levande både på land och på vatten, sökande sin näring både ur åkern och ur sjön och som en dokumentation av förfädernas strävsamma liv på ett skärgårdstorp, kan den ändå ha sitt berättigande.

Torghandel

Det är inte bara fisket, som skall skötas vid sidan av den pågående höbärgningen, många av torparna odlar också jordgubbar för försäljning. Att plantera bigarråträd med sina stora, gulröda bär och morellträd med de svart-röda bären, förekommer i många av torpens trädgårdstäppor.

Jordgubbarna mognar samtidigt som slåttern pågår, bigarråer och morell mognar när höet är torrt och klart att köra in. Två - tre dagar i veckan får någon eller några i familjen ägna sig åt jordgubbsplockning, medan de övriga arbetar med höet.

Under 1920-talet säljs bären nästan uteslutande på torget i Dalarö, där det sedan länge bor många sommarvärdar från Stockholm. De bor inte i små sommarstugor utan i stora villor, välsituerade människor med titlar och gott om pengar, en sommarsocietet, med andra ord goda kunder och avnämare av skärgårdsbornas produkter.

Jordgubbarna plockas i enliterskartonger, som placeras i specialgjorda lådor, ett lager kartonger på lådans botten, i lådans mitt ett nytt lager på en gallerliknande mellanbotten, jordgubbar är ömtåliga bär och måste packas försiktigt och omsorgsfullt för att klara transporten.

Tidigt på morgonen lastas lådorna, som är prydligt målade i grönt och försedda med borrarade hål i gav-larna för luftväxlingens skull och det bär av till ångbåtsbryggan eller egen båttransport till Dalarö. En av de yngre kvinnorna i familjen åtar sig försäljningen och åtföljs ofta av någon av torpets barn

Torghandel på Dalarö 1910-talet. Det lär vara Sandemars trädgårdsmästare Karl Johan Ahlin (1877-1964) närmast till höger.

som medhjälpare. Att få följa med till Dalarö är ungarnas förtjusning, de nästan slåss om att få vara med om en sådan spännande utflykt.

Framkomna till kajen i Dalarö lånar man en skottkärra och drar upp lådorna till torget, där en äldre kvinna tar emot och mot en mindre penning delar ut träbockar och plankor samt anvisar plats på torget. Bockarna och plankorna ställs upp till en primitiv disk, jordgubbslådorna öppnas, kartongerna med bär ställs upp på "disken" och kommersen kan börja.

Det är ett myller av stånd och försäljare på torget, folk från småöarna utanför Dalarö och från Ornö. Det säljs inte bara bär, många säljer fisk av alla slag, smör, ägg, höns och kycklingar. Kunderna börjar strömma till, stiliga damer i eleganta klänningar och stora hattar, åtföljda av sina schalettklädda pigor med korgar hängande på armarna. Dammerna granskar varorna genom sina lornjetter, frågar efter priset, prutar, går till andra stånd, kommer kanske tillbaka handlar till slut.

Torghandeln pågår hela förmiddagen och är i regel

Kö framför slaktaren Knut Erssons (1888-1926) slakteributik med en nedfällbar disk.

slut vid ett-tvåtiden. Det går alltid bra att sälja, om man någon gång får varor över blir det att ta en av lådorna med de osålda bären mellan sig och gå omkring bland husen och försöka bli av med det man har kvar. Och man lyckas alltid, man har aldrig någonting överblivet med sig hem.

Lika bra går det att sälja, bigarråer och moreller, men de av kunderna mest åtrådda bären och som står högst i pris är smultron. Under första världskrigets bränslebrist gjordes en del kalhyggen på Muskö, och dessa kalhyggen är nu på 20-talet översållade av smultron. De plockas flitigt, särskilt barnen har ett tillfälle att tjäna en slant. Under torgresorna till Dalarö har man ibland några liter smultron med sig och de har alltid en strykande åtgång. När man blivit av med alla varor, man haft med till försäljning, är det ännu några timmar kvar innan det är dags för hemfärd. Då går man till Dalarö Kaféet och köper kaffe att dricka till de medhavda smörgåsarna. Då händer det ibland att den medföljande ungen får sockerdricka och en bakelse, vilket naturligtvis är höjden av lycka. Man drar sig ner till Hotellbryggan, sitter en stund i den lilla väntsalen,

snart hörs båten tuta, den lägger till och det är dags att gå ombord med de tomma jordgubbslådorna.

På 1930-talet upphör så småningom torgresorna till Dalarö, i stället skickas jordgubbarna och andra bär med Waxholmsbåten till Stockholm och säljs på torgen, främst på Hötorget där man fått tag på uppköpare. Även vid Årsta Havsbad, det nyöppnade som-marstugeområdet på fastlandet och som har ett litet sommartorg, kan man sälja bär. En jordgubbsodlare på Muskö säljer regelbundet sina bär på Utö, där det sedan länge finns hotell och restaurang och gott om sommargäster. Ett annat försäljningsställe, som dyker upp under 30-talet, är Kapellön vid Älvsnabben. Båten "Viking" gör varje vecka, med start och mål i Stockholm, några turer "Södertörn runt" varvid man alltid gör ett två timmar långt uppehåll vid Kapellön. Turen är populär och hundratals människor strömmar i land på bryggan vid Kapellön.

September 2014

Denna artikel har vi med författaren Erik Erikssons tillstånd saxat från Musköbladet. Hans berättelse återger på ett trevligt sätt den tidens torghandel och livet för skärgårdens öbefolkning.

När Vadviken var flygbas

Under den gångna hösten har vi fått uppleva att Dalarö och skärgården runt omkring varit spelplats för flera militära spaningsaktiviteter. Under 1940-talet, mot slutet av andra världskriget, pågick också sådana aktiviteter med Dalarö som bas. Då utfördes spaningen med pontonflygplan som hade sin bas i Vadviken utefter stränderna intill Lindströms Båtvarv.

Vi fick ett samtal med Rune Lindström, 83, som berättar om vad han minns om detta från sina pojkår.

s/s Rane i sin civila skepnad, lastfartyg med 80 meters längd, byggt i Danmark 1927 och skrotat i Grekland 1968.

Moderfartyg från Svea-bolaget

Den luftspaningsbas som försvarret upprättade på Dalarö hade ett av Svenska Marinen rekviderat lastfartyg, ångfartyget Rane från Rederi AB Svea, som ledningscentral och logementsfartyg. Det var bestyckat och hade också en flygverkstad i aktre lastutrymmet.

Rune berättar:

-Fartyget låg permanent förtöjt ut från land strax norr om nuvarande varvsområdet. Runt om låg flygplansstyrkan om sju pontonförsedda plan med nosen mot stranden. Flygplanen var byggda av SAAB med beteckningen S17BS. Då och då försvann dom iväg i luften på spaningsuppdrag.

-Någon gång kunde det hända att man sökte hjälp hos oss på varvet men dom hade ju egen verkstad ombord. En del av personalen hade sitt logement ombord i fartyget, fortsätter Rune, men de flesta bodde i tält uppe på en äng där Långuddsvägen går ut från Smådalarövägen. Där är det idag igenväxt.

-Som jag minns det var dom väl igång här under en period av några månader, kanske ett halvår, mot krigsslutet. Sedan försvann dom och det blev betydligt lugnare här då, avslutar Rune.

Flygplanen av SAAB:s typ 17 levererades kring 1940. Uppgiften var bombfällning och spaning och maskinerna kunde föras med landningsställ, skidställ eller pontoner. Sju stycken låg i Vadviken mot slutet av kriget.

-Där låg logementsfartyget Rane och några av planen, berättar Rune. Han är i dag nestor på varvet. På varvets hemsida beskrivs han som "ständigt arbetande pensionär".

Lite lotsnostalgi

På Dalarö har det bedrivits lotsverksamhet i hundratals år. Denna vers med titeln "Lotsen" hittade Gösta Majjgren på en lapp instucken i Conny Burmans bok efter sin mor Iris, vars släkt var full av lotsar långt tillbaka i tiden.

Versen är skriven av Carl Wilhelm Böttiger, (1807 – 1878), professor, poet och medlem av Svenska Akademien.

Lotsen.

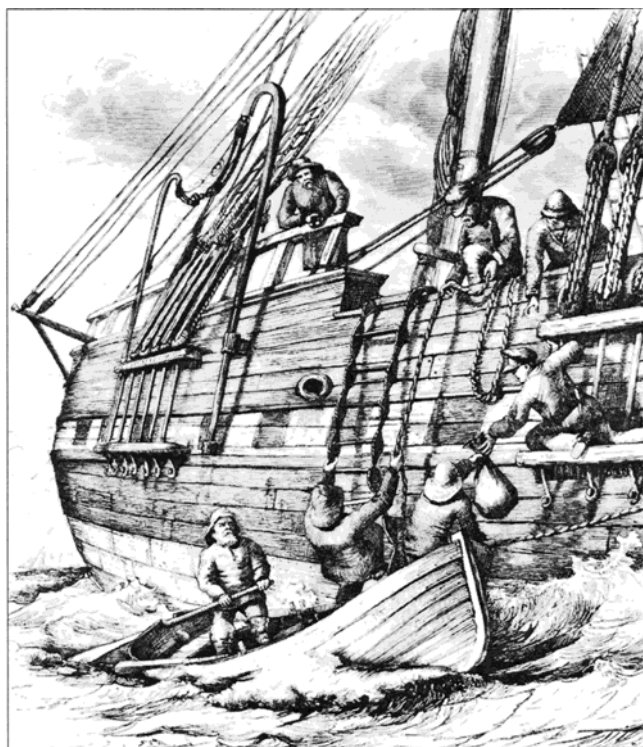
Hvad var att göra? Fast ett herrans väder,
jag måste ut och har dem alla räddat;
och ett glas rom jag fick mig öfver bräddadt,
men vattnet strömmar än från mina kläder.

Hur säll jag in i varma stugan träder!
Se så, min gumma, har du kakan gräddat?
Och har du ölet varmt och sängen bäddat?
Åt hemmets trefnad jag nu rätt mig gläder.

Hör! Stormen tjuoter än och hafvet vräker. —
Kom barn, vår stilla aftonbön vi bedje
och somna se'n från denna klagolåten.

I natt är ingen ute. Jag är säker.
Men hvad! Ett nödslott! Ännu ett! Ett tredje!
Fort hit med hatt och jacka! Ut med båten!

C. V. Böttiger.

"Lots ombord!" Träsnittstryck från en teckning av B A Wikström, daterad 1870. I det hårda vädret var det ofta mycket äventyrligt att ta sig ombord.

Bild och text från "Stockholms lotsplats 300 år".

Skärgårdsliv i nöd och lust

En konstnärlig berättelse i bild och text om en Dalaröfamiljs livsöden under mitten av 1800-talet. Målningar: Annica Swedenborg. Historisk text: Lennart Jarnhammar

ÖNS TIDIGA HISTORIA. Från öns högsta punkt är utsikten hisnande. Så långt ögat når breder skärgårdslandskapet ut sig. Mot söder ner över hela

Segelökan med sitt enkla sprisegel var en förutsättning för skärböndernas liv på öarna.

Mysingen och mot Landsort.

Österut mot utskärgården, Kymendö och Ornölandet.

Mot norr öppnar sig Jungfrufjärden vidare

upp mot Värmdö,

Nämdö och

Sandhamn. Tidigt kallade skärfolket ön Jässön eller Skrofön, idag är den mer känd som Edesö.

Redan under i slutet 1500-talet insåg man att öns läge och höglänta natur var en idealisk plats för att kunna hålla ett öga på sjötrafiken till och från huvudstaden. I första hand var det kronans skepp som skulle lotsas. Det var därför naturligt att den första lotsfamiljen också valde att slå sig ner inne vid den skyddande viken på öns sydsida. I början av 1600-talet beskrevs ön som en *liten holme i Siön med stora Bergh, hvarest man icke en hand full säd utsåa kan.*" Något som innebar att det fanns små eller obefintliga möjligheter att odla något på ön.

Den förste lotsen, eller "Crones Styhrman" som yrket under 1600-talet först kallades, som uppförde den första lotsstugan i Söderviken var styrmannen Peder Nilsson. För lång och trogen tjänst lät senare kung Karl IX 1610 skänka Edesö till Peder *ått bruka i hans och hans hustrus livstid.*"

Peder och hans hustru levde kvar åtminstone fram till i slutet av 1620-talet, då man hade lyckats med att skaffa sig ett imponerande djurbestand på den lilla lotsgården. 1627 skatteredovisade styrman Peder Nilsson sin gård med en häst, åtta kor, en stut (oxe), åtta får, tjugo getter och åtta svin. En imponerande djurbesättning med tanke på öns mycket begränsade beten. Utöver kreatursskötseln livnärde sig familjen också av Peders lotstjänst under seglatiionsperioden.

Lotshemmanet på Edesö bestod ännu en tid efter att den stora sjötullen 1636 förlades till Dalarö, som snabbt utvecklades till ostkustens viktigaste tullplats och in- och utskippningshamn. Efter Peder Nilsson död var det hans svärson, styrmannen Peder Olofsson, som i mars 1652 tog över lotstjänsten och lotshemmanet på Edesö. Detta konfirmerades skriftligen av drottning Christina den 26 mars samma år.

Det är därefter osäkert hur länge det lilla lotshemmanet på Edesö bestod. Sannolikt åtminstone fram till 1719 då ryssarna brände alla stugor på Dalarö och i den angränsande skärgården. Lotsgården låg skövlad och ännu i ruiner så sent som 1729. Efter ryssarnas ödeläggelse föredrog lotsarna att ha sina stugor på fastlandet även om man så småningom också valde den lilla Jutholmen strax utanför Dalarö brygga.

FISKARTORPET MITT I FJÄRDEN. I början av 1800-talet var Edesö, åter bebyggd men nu som ett mindre skärgårdstorp under godset Sandemar. Främst var det fisket som lockade de torpare som bosatte sig på ön. Några kor, lite får och getter och en gris fanns nog också i fähuset. Närheten till Dalarö innebar nog en liten form av trygghet, men inte så mycket mer. Läget mellan Smådalarölandet och den vida Jungfrufjärden var tillräckligt utsatt för väder och vind för att det under den mörka tiden av året skulle kännas ensligt och utsatt.

I början av 1834 hade fiskartorparen Söderman avlidit och efterlämnat änka och barn ensamma på Edesö. De såg ingen annan råd än att ge sig av och fick då husrum hos släktingar på gården Tegelbruket vid Stångsundet vid insidan av Smådalarölandet.

Det lilla torpet på Edesö övergavs för en tid tills dess att patron Braunerhielm på Sandemar kunde hitta en lämplig ef-

Under vinjetten "Dalarö förr och nu" återger vi nu och i nästa nummer en konstnärlig berättelse i bild och text om en Dalaröfamiljs livsöden under mitten av 1800-talet. Konstnärinnan Annica Swedenborg (f.d. Nordlund) har gjort målningarna och Lennart Jarnhammar den historiska texten. Tavlorna som vi visar i ett urval, tyvärr i svartvitt, ska vi försöka ställa ut i Tullhuset senare i år.

terträdare.

Det skulle dröja en tid innan detta blev löst, men till sist tycks skogvaktaren Israel Segerström på Sandemar ha låtit sig övertalats att ta över torparrendet. Segerberg hade en viktig funktion på Sandemar och det var nog av en speciell anledning som han gav sig av ut på en enslig och karg skärgårdsö med sin familj. Kanske ville han rå sig själv. Han var detta år 29 år gammal och var säkert i sina bästa år för ett sådant våghalsigt beslut. Israel var dessutom ingen skärkarl i sin rätta mening utan var född och uppväxt nere i Sörmland i Floda socken strax utanför Flen. I slutet av 1820-talet hade han fått tjänst på Sandemar som skogvaktare och där han enligt noteringarna i kyrkboken beskrevs av pastorn i Österhanninge som *ärlig, gift och läste nöjaktigt*." På Sandemar tycks han ha träffat sin blivande hustru Anna Maria Beckman, som var fyra år äldre än Israel och uppvuxen i socknen.

På försommaren 1831 hade Anna Maria fött deras första barn; sonen Lars Johan. Som faddrar vid dopet stod fiskaren Johan Erik Palmgren och hans hustru Catharina, samt deras son Johan Palmgren som arbetade som dräng på torpet Stenkulla. Med vid dopet fanns också jungfrun Fredrika Hallberg på Sandemar.

Ganska precis två år senare föddes ytterligare en pojke; sonen Gustaf Adolf den 18 juni 1833. Anna Maria hade då hunnit bli 30 år gammal, som för den tiden var en ovanligt hög ålder för en mor. Som faddrar till detta barn utsågs bonden Anders Andersson på Vinock (Vinåker) och hans hustru Brita. Med fanns också ladugårdsarrendatorn Lofström vid Sandemar och hans dotter Gustafva på torpet Waxnäs.

Pojkarna hade vid flytten ut till torpet på Edesö hunnit bli 5 respektive 3 år gamla. Det var ännu nödvändigt att få hjälp med att passa barnen varför man övertalade Anna Marias mor, den 48-åriga änkan Hedvig Beckman, att följa med till Edesö. På hösten 1836 var familjen installerad i det lilla torpet och redo att möta den första höststormen. Visserligen låg torpet hyfsat väl skyddat för höst- och vinterstormarna från nordväst, men då väder och vind låg på som värst var det nog väl så svårt att hålla värme i stugan. Förutom torpet hade man också tillgång till en mindre ladugård för de djur man hade med sig. I viken fanns också en rejäl brygga med sjöbod.

DEN FÖRSTA FAMILJETRAGEDIN. Ett år gick på ön och allt tycktes ha ordnat sig till det bästa. Men en oktoberdag 1837 träffades familjen som av blixten, då Anna Maria hastigt avled enbart

1836 flyttade familjen och pojkarna från Sandemar ut till torpet på Edesön. Annas mor följde med som hjälp.

35 år gammal. Israel lämnades ensam med sina bägge småpojkar och i ett slag hade han förlorat, inte bara sin hustru och barnens mor utan även en livsviktig arbetskamrat. Livet på ön byggde till stora delar av kvinnas arbete med djur och viktiga hushållsgöromål. Hon var också nödvändig som arbetskraft i fisket. Det var omöjligt att klara skötar och nät ensam på fjärden. Arbetet byggde på ett nära samarbete mellan man och hustru.

Därför stod nu Israel inte enbart inför en stor sorg utan också inför ett stort problem hur arbetet på ön skulle kunna klaras.

Hur Israel trots allt kunde klara sig under de följande åren får vi följa i nästa nummer av Shimmy!

35 år gammal avlider Anna Maria, stor sorg och svåra problem för Israel.

Skärgårdsliv i nöd och lust

Den konstnärliga berättelsen i bild och text om en Dalaröfamiljs livsöden under mitten av 1800-talet fortsätter. Målningar: Annica Swedenborg, f.d. Nordlund. Historisk text: Lennart Jarnhammar. Originaltavlorna visas i Tullhuset under sommaren. Se eller köp!

Nu stod Israel inte enbart inför en stor sorg utan också inför ett stort problem hur arbetet på ön skulle kunna klaras.

Visserligen fanns svärmor fortfarande kvar som hjälp på ön, men snart skulle han behöva en yngre arbetskraft för att kunna klara av det slitsamma arbetet på ön. Hustruns bortgång inträffade också precis då vintern var i antågande och det blev bråda dagar att hinna med begravning och att göra sig redo för att möta vintern.

Hur Israel trots allt kunde klara sig under de följande åren är svårt att förstå. Hans svärmor stannade fram till hösten 1839 då hon lämnade Israel och sina barnbarn för att bosätta sig på Ornö. Sannolikt fick Israel tillfällig hjälp med hushållet och med fisket men husförhörslängderna ger inga uppgifter om att det skulle bo någon permanent på Edesön under åren 1839-1841.

Det är i alla fall under det sistnämnda året som Israel till slut hittade en tillfällig lösning på sina pro-

När svärmodern lämnat sina barnbarn inför vintern måste Israel klara sig själv på Edesön.

blem. År 1841 tog han sig en fosterson från barnhuset i Stockholm. Fostersonen Carl August Holm var visserligen bara 12 år gammal då han kom till ön, men en liten arbetshjälp innebar det i alla fall och efter bara ett par tre år kunde pojken undan för undan säkert orka med allt tyngre arbetsuppgifter. Israels egna pojkar hade detta år hunnit bli 10 respektive 7 år gamla och säkert väl insatta i vad som

krävdes av dem på torpet och på sjön.

Livet på Edesö gick sin gilla gång med årstidernas ständiga växlingar och pojkarna Segerberg blev

Pojkarna blev med tiden en allt större hjälp för Israel.

med tiden en allt större hjälp för fadern. Men så en sommardag slog döden obevekligt till igen. På ett besök ute på Ornö, kanske hos sin mormor, drunknade den äldste sonen Lars.

Hur olyckan gick till är svårt att veta, men med tanke på att skärgårdsborna sällan eller aldrig lärde

sig simma var det svårt att överleva om man väl föll i vattnet. Den 14-åriga Lars begravdes några dagar senare på Ornö kyrkogård och för Israel var detta givetvis ytterligare ett svårt slag. Han hade förlorat sin äldste son och en livsviktig arbetskraft för hushållet.

På Edesö blev hösten en sorgens tid.

Stugan blev tystare men livet gick trots allt obevekligt vidare. Hur Israel fann tröst är svårt att förstå och veta någonting om. Kanske han fann tröst på Gästgiveriets krog eller kanske i sin ensamhet på ön. Hösten kom och himlavalvet öppnade sig över skärgården med myriader av stjärnor. Kanske skänkte en del av dessa naturupplevelser en liten tröst för Israel och hans två pojkar i stugan.

I ytterligare tre år stannade fostersonen Carl på ön. Då han 1848 var 19 år gammal blev det dags för honom att söka sig vidare i livet och på hösten detta år fick han tjänst som dräng på en gård i Österhanninge socken. Israel Segerberg stod nu ensam med sin ende kvarvarande son Gustaf. Han hade detta år fyllt 15 år och blev därmed faderns enda men stora stöd i arbetet på ön. Det var också under den närmaste tiden som Israel mer och mer lät funderingarna fara om att kanske försöka få hjälp i stugan.

EN TRÖST I ENSAMHETEN. Dalarös bebyggelse

var som allra tätast runt bergsknallarna runt Lotsberget och på andra sidan ner mot den gamla Fiskarhamnen. På slutningen nedanför Lotsberget ner mot Kroken fanns sedan tidigt 1700-talet ett antal mindre tomter där främst lots- och tullfamiljer hade sina stugor. På en av dessa tomter, med nummer 51 1/2, var den pensionerade sjö tullsvaktmästaren och änkemannen Christofer Höijer i slutet av 1840-talet bosatt i en liten stuga. För att klara sitt påvra hushåll hade han pigan Carolina Björk som hjälp. Carolina var född och uppvuxen på Ornö. Hon var van vid hårt arbete i skärgården och kanske var hon inte alltför svårövertalad då Israel Segerberg en dag erbjöd henne tjänst som hushållerska ute på Edesö för sig och sin son Gustaf. Carolina tackade ja till detta erbjudande. Kanske hoppades hon också på något mer. Hon var drygt 30 år gammal och ännu ogift.

År 1851 flyttade hon ut för att ta hand om hushåll och lagård på Edesö. Israel hade gått länge med sin sorg och ensamhet, varför det inte var konstigt att hans livslåga snart tändes med god hjälp av Carolina. De blev också snart i hemlighet ett kärlekspar och bara ett knappt år senare, den 17 november 1851, födde Carolina sonen Johan Erik.

Israel gjorde uppenbarligen ingen hemlighet av att det var han som var far till barnet, men att gå så långt att gifta sig tyckets han inte vilja sträcka sig. Att pastor Söderén inte med blida ögon såg på deras

Carolina bröt ensamheten och snart blev de ett kärlekspar och barnen kom.

"oäkta barn" kan vi nog vara säkra på. Trots skvallret på byn gick livet vidare på Edesö. Men då Carolina åter blev gravid på hösten 1853 beslutade de sig för att gifta sig för att inte skvallret och smusslandet skulle bli för olidligt.

På hösten den 15 oktober 1853 gifte sig Israel Segerberg och Carolina Björk i Dalarö kyrka. Efter

Pastor Söderén uppmanade Israel att gifta sig för att undvika skvaller och smussel.

vigseln gav sig bröllopsföljet ut till Edesö, bröllopet firades på skärgårdsvis med stor traktering och med rejält av öl och brännvin. Nere i Söderviken låg skötbåtarna tätt, skärfolk, lotsar och tullare firade och söp av hjärtans lust hela natten. Fullmånen gick upp över Kymendölandet och mångatan glittrade över Jungfrufjärden och Dalaröström. På försommaren året därpå föddes en dotter i stugan. I Dalarö kyrka gavs hon den 12 juni namnet Christina Carolina Segerberg. Israel hade efter många hårda och slitsamma år på ön åter fått en familj.

Under 1850-talet hade Dalarö på allvar börjat utvecklas till en badort av betydelse. Det borgerliga etablissemanget hittade långsamt ut till skärgården. Redan i slutet av 1840-talet hade den första handelsboden öppnats ovanför gästgiveriet på Dalarö och de första badhusen hade uppförts. Allt fler badgäster hittade ut till Dalarö i takt med att ångbåtstrafiken blev tätare.

Denna utveckling kom även skärgårdsbefolkningen till del. De fick allt oftare möjlighet att tjäna reda pengar för sitt arbete. Detta gällde även arbete som utfördes lokalt på Dalarö. Tidvis var också Israel Segerberg med och arbetade för socknens räkning och för att dryga ut sina inkomster.

Bland annat stöter man på hans namn i samband med uppförandet av Dalarös första skola i mitten av 1860-talet. Han hade då som arbetsuppgift att köra fram timmer och virke från de olika gårdarna i trakten, som alla var skyldiga att bidra med en eller flera timmerstockar beroende på gårdens storlek. Från sin tid som skogvaktare på Sandemar var detta något som han behärskade som få i socknen. Att Segerberg själv skulle ha haft tillgång till en häst och

Carolina och Israel Segerberg, 1870-tal.

timmervagn är nog knappast troligt. Säkert fick han låna av någon bonde som också var skyldig att bidra till skolbygget.

Israel och Carolina brukade torpet på Edesö i nästan 25 år. Under dessa år bröts mark runt hemviken och några åkerskiften växte fram. Det verkar som att förhållanden blev allt gynnsammare på ön under 1870-talet. Men under dessa år

minskades samtidigt Israels krafter och det blev allt

svårare att orka med det slitsamma livet på ön. Under dessa år hade han också hjälp av drängen Gustaf Törnros från Dalarö. Sannolikt hade Segerström tagit han om denne fattige dräng som pastorn i kyrkböckerna förklarade som "till hälften idiot," men någon nytta hade man säkert av honom.

När de sista krafterna tog slut hade Israel hunnit blivit drygt 70 år gammal. En aktningsvärd ålder för sin tid. Men så en vacker vårdag, den 17 maj 1878, somnade Israel inför alltid i sin stuga. Några dagar senare begravdes han någonstans på den gamla kyrkogården vid kyrkan. Idag finns inga spår av någon gravsten som kan vittna om denna tid. I Söderviken på Edesö har sedan länge sommargästerna övertagit den gamla marken.

Juni 2015

Nr 30 1973

Det skall inte vara mer Sjöblom i skärgårn!

Det kryllar av gubbar som heter Sjöblom i skärgårn. Men Kurt Sjöblom, mästerlotsen i Dalarö, är en Sjöblom som det är något speciellt med. Som kommunalman har han i 30 år fungerat som notorisk uppstickare och fört skärgårdsbornas talan mot kallsinniga politiker på fastlandet. Kurt Sjöblom har utträttat mycket gott för skärgårdsbefolkningen, men nu har hans parti, sossarna, tröttnat. Sjöblom har fått sparken.

I Stockholms norra skärgård heter dom Hösterman och Hengström. I södra skärgården ska det vara Sjöblom.

Vi som låg på Landsort under beredskapen minns att gick man ut i samhället och ropade "Sjöblom" så kom det femton personer sättande och frågade vad fan man ville.

Kurt Sjöblom efter sin sista lotsning augusti 1979. Det var tankern Oktavius på 30133 dwt. Därmed hade Dalarö lotsstation utfört sitt sista uppdrag.

Foto: Rolf Söderberg, SvD

Det var likadant i Sandhamn. Ropade man på Sjöblom, kom halva ortsbefolkningen, lotsarna och KAS och andra barn.

Det var likadant i Dalarö, det bodde en Sjöblom i varenda kåk. Av 31 lotsar hette åtta Sjöblom.

Ropar man Sjöblom i Dalarö i dag, så är det mästerlotsen som kommer. Kurt Sjöblom, kommunalpolitiker, pamp i skärgårdsföreningen och mannen som allt ska beställa, en outtröttlig kämpe för en levande skärgård. Han är släkt med Sjöblomarna på Landsort men inte med dom på Sandhamn.

En bra lots brukar hinna med 5 000 lotsningar under sin livstid. Kurt Sjöblom har just lotsat sin 4 866:e båt, en östtysk, och säger:

- Finge jag leva om mitt liv, bleve jag lots igen. Är man född i havet, har man levt hela sitt liv på havet så kan man ingenting annat tänka sej.

Kurt Sjöblom föddes på Huvudskär. Nu är det en övergiven arkipelag med ett fyrtorn som i stort sett sköter sej självt. Då var Huvudskär ett samhälle på tio familjer mitt i Östersjön.

- Vi var fyra tullfamiljer, tre lotsfamiljer, två fyrvaktarfamiljer och så fiskarn. Hälften av familjerna hette Sjöblom, hälften hette Nyström och så var det fiskarn som hette Sundberg. Någon av famil-

jerna hade väl en ko, men de flesta fick köpa mjölken på Hansten och Gåssten. Höns och svin och getter förekom allmänt, men för det allra mesta fick vi leva på fisk.

- Det var fisk morron, middag och kväll, men ibland när pappa någon enstaka gång haft lotsning ända till stan, hade han köttfärs med sej hem. Herregud va köttbullar vi åt dom gångerna!

Vi som växte upp där ute på Huvudskär gick i B-skola. Vi var tio elever fördelade på sex klasser i samma klassrum, men det blev folk av alla tio, det gick bra för dom i livet. B-skolorna är en förträfflig skolform, vi har dom kvar på Ornö. Utö och Landsort och någon har forskat fram att barnen i B-skolor lär sej mera på sex år än vad fastlandsungarna gör på nio år i grundskola.

Jag brukar använda det där som argument när det diskuteras skärgårdsfrågor. Som kommunalman känner jag mej inte som politiker utan mera som en representant för människorna i skärgården. Och vi som arbetar för att bibehålla en levande skärgård, vi vet vad skolorna betyder. Så länge det finns skola på en ö, finns där liv. En skola är liksom en själ för sin bygd. Lagg ner skolan och bygden förtvinar och dör.

Vad har han mer att säga om skärgårdsbor och skärgårdsmiljö? En levande skärgård? Hur håller man liv i en skärgård?

- Skärgårdsbon är en mångsysslare, han kan inte bara bruka jorden och sköta fisket, han kan också snickra, mura, bygga bryggor, täcka tak, laga båtar och motorer och köra taxibåt. En skärgårdsbo blir därför aldrig riktigt arbetslös, han får alltid jobb. I dag lever skärgårdsbon på sommargästerna, men det får man inte säga till en skärgårdsbo, för då blir han härsken.

Men det är så. Det är strömmen av sommargäster och fritidsbebyggelse som främst hjälper till att hålla skärgården levande.

Att lägga ut industrier i skärgården för att skapa sysselsättningsmöjligheter tycker Kurt Sjöblom är att ta i. En flaggfabrik på Utö kan han acceptera, båtbyggerier, konstsmidesföretag och taxibåtsrörelser, allt som inte sticker för mycket i ögonen och inte smutsar ner kan accepteras. Men stora rykande betongkomplex, som stånkar ut rök över skärgårn genom giftiga skorstenar, vill han inte vara med om. Skärgårdsbor har aldrig varit särskilt radikala av sej. Deras barndom minns dom som år av armod och sociala orättfärdigheter, men man blev inte socialist för det.

September 2015

En av de sista strömmingsfiskarna berättade för mig om sin barndom på 20-talet.

- Pappa var statare på Sandemars gård men ville bli sin egen på Ornö, där ett litet ställe blivit ledigt. Vi flyttade en vinterdag 1929. Bohaget lastades på en släde och drogs över isen ut till rännen mellan Fåglarö och Dalaröskans. Där fick vi lasta över grejorna i en iseka och på andra sidan rännen mötte John Eriksson på Fåglarö med ny släde och häst. Jag var 6 år gammal, hade en sko på ena foten och en lånad galosch som var för trång på den andra, och det var 18 grader kallt. Foten i den trånga galoschen frös till is och pappa hällde i mej ett stort glas brännvin för att jag skulle hålla värmen oppe.

När vi kom fram till nya gårn, krävde ägaren konstant betalt innan han släppte in oss. Vi barn stod där blöta och skakande av kylan medan förhandlingarna pågick, och det blev inte stort bättre när vi äntligen släpptes in, för kåken hade inte varit eldad på hela vintern och var utkyld som en frys.

- Jag har aldrig varit nån politiker, jag har föredragit att vara talesman för skärgårdsborna, att resa in till kommunalpamparna där uppe i land och framföra skärgårdsbornas syn på skärgårdsfrågorna. I kyrka — stat frågan uttryckte jag skärgårdsbornas känslor, glesbygden behöver sina kyrkor, glesbygdsborna här ute vill kunna purra sin kyrkoherde mitt i natten och få ett åldersbevis.

Sparkad efter 30 år i kommunstyret. Lotsat sin 4866:e båt, skapat skärgårdsföreningen... har det varit ett gott liv?

- Som jag sa, upprepar Sjöblom, finge jag leva om'et så blev jag lots igen. Att stå på bryggan på en sån 65 000-tonnare som tankern "Oakland" häromdan och styra de miljoner hon och lasten representerar genom skärgårdarna in till stan, det är fint.

Det ligger en tjusning i ansvaret, en pirrande spänning. Allt hänger på mej och det är lika högtidligt i dag som första gången man styrde en båt. Man är kung över ett 226 meter långt fartyg, när man drar i sirenen flyger hela skärgården undan som agnar för vinden.

Läs om Gits Ols-son nästa sida.

Kurt på väg i egen båt.
Foto: Anders Kallersand, SvD

Gits Olsson (1925-1985), var en känd och uppskattad författare, journalist och kåsör som älskade skärgårdsliv och bodde mycket av sin tid på Fåglarö utanför Dalarö. Han skrev mängder av kåserier och historier om skärgården och dess människor. Shimmy publicerar här delar av en artikel ur tidningen Se, 1973, i vilken Gits (omvänt Stig!) återgav en intervju med mästerlotsen Kurt Sjöblom (1916-1993). Några har säkert läst den tidigare men vi tycker den bör läsas av alla Dalaröbor.

Gården vid Lotsberget

Nästa gång du tar din promenad i kvarteren ovanför Fiskarhamnen och kommer Wallinvägen upp från sjön så föreslår vi att du stannar ett tag framför den vackert belägna fastigheten Wallinvägen 10 i sänkan vid Lotsbergets västra sida. På försommaren stannar många ofta upp här för att njuta av tomtens blomsterprakt som är bedövande skön.

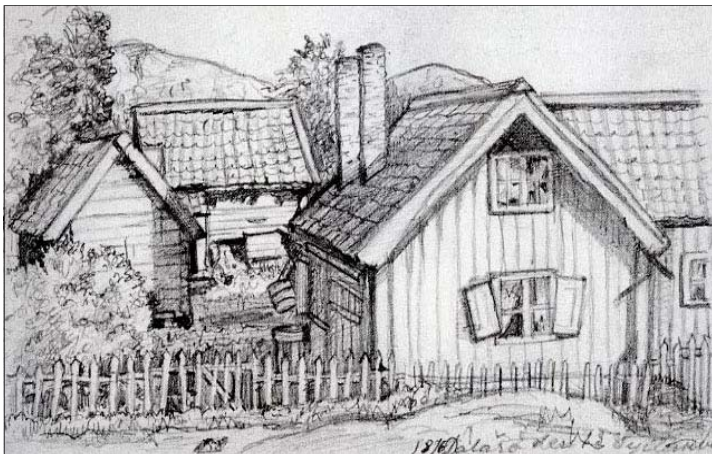
I mitten av 1800-talet låg här Mamsell Wibergs gård med en säregen historia. Lennart Jarnhammar har skrivit om fastigheten i ett utkast som vi fått hans löfte att återge. Vi har förkortat den något.

Under mitten av 1800-talet var trakten runt Lotsberget ännu mycket sparsamt bebyggd. Dels för det utsatta läget men också för att det lilla Dalarö inte hade behov av fler stugor för sin fåtaliga befolkning. För att över huvudtaget kunna livnära sig på Dalarö var man mer eller mindre tvungen att ha sin utkomst genom Lots- eller Tullverket. Därför var också dessa delar i utkanten av byn befolkad av fattigfolk, med ett stort antal utfattiga lots- och tull-änkor. Man levde i små dragiga enkelstugor med tillhörande uthus för ved, en gris, några höns och i bästa fall en ko. De små "gårdarna", som de kallades, var för det mesta inhägnade med enkla gårdsgårdar eftersom tomtmarken utanför den egna tomt betraktades som allmän. Denna mark användes

som betesmark för byns kreatur, och för att rädda sina egna grönsakstäckor och potatisland var det nödvändigt att hålla djuren borta. De kringströvande svinen var länge ett hett ämne på sockenstämmorna då svinen bökade upp vägar och den allmänna marken till oigenkännlighet.

Mamsell Wibergs gård

Den mark som låg som en sänka, direkt intill den västra sidan av Lotsberget, var bebyggd med en mindre liten lotsgård, där mamsell Helena Wiberg var bosatt med sin syster Lovisa under mitten av 1800-talet. Båda systrarna var födda och uppvuxna på Dalarö. Deras far tjänstgjorde troligtvis som lots på Dalarö.

Hanna Pauli-Hirsch teckning av Mamsell Wibergs förfallna gård på 1880-talet. Lotsberget i bakgrunden.

Åtminstone sedan i början av 1840-talet hade systrarna Wiberg varit bosatta i stugan. Lovisa var den äldre av systrarna och född 1794. Hon var från födseln "döf", som det står i kyrkböckerna, varför hon ibland betecknas som mindre vetande och vid ett tillfälle betecknad som "sinnesjuk". Den tidens diagnoser av sjukdomstillstånd är kanske inte så mycket att gå efter, men säkert var nog att Lovisa var utlämnad och beroende av ständig hjälp av sin yngre syster Helena.

Helena var född 1797 och titulerades i kyrkböckerna som "mamsell". Detta innebar att hon måste ha livnärt sig på ett sätt som betraktades

med lite finare status. Sannolikt hade hon under en tid arbetat med handel i Stockholm och kommit tillbaka till Dalarö då föräldrarna dött. I bouppteckningen efter henne finns brorsonen handlanden Gustaf Theodor Wiberg med som en av hennes arvtagare. Han drev en mindre linkramhandel i närheten av Slussen på Söder. Det är inte otroligt att även fadern, mamsell Helena Wibergs bror, hade varit verksam med handel i Stockholm. Det kan indikera att mamsell Wiberg hade något med detta att göra.

Det har talats om att mamsell Wiberg drev en liten kryddbod i anslutning till Dalarös gästgivaregård. Detta skulle ha skett i slutet av 1830-talet eller början av 1840-talet. Kanske var det så att mamsell Wiberg hade skaffat sig sin "titel" då hon kom tillbaka till Dalarö. Att ha arbetat som bodbiträde i Stockholm gjorde att hon kunde hamna betydligt högre upp i bysocietyten och därför hade rätt att kalla sig "mamsell". Till och med pastor Södrén tycks ha accepterat detta och titulerar henne "mamsell" i kyrkböckerna.

Bouppteckning med två vävstolar

Mamsell Helena Wiberg avled den 4 juni 1891 och hade uppnått den aktningvärda åldern av 94 år, något mycket ovanligt för sin tid. Då hade hennes handikappade syster Lovisa varit död sedan flera år. Enligt mamsell Wibergs bouppteckning var gården 1892 under så starkt förfall att den enda lösningen var att riva allt. Det står "Åbyggnaden å tomten No 44 i Mellanroten jemte uthus allt i odugligt skick, taxvärde 500 kr, sålt till rivning och bortföring för 35 kr". På en liten teckning som Hanna Hirsch-Pauli gjorde i början av 1880-talet av stugorna är det tydligt att underhållet är gravt eftersatt. Bland annat har ett par fönsterluckor ramlat ur sina fästen. Att de båda systrarna levde under ytterst enkla förhållanden råder det nog ingen tvekan om. Kanske fick de lite bidrag till försörjningen genom släktingar på Dalarö. I bouppteckningen finns två vävstolar upptagna, en detalj som gör att man får anta att vävarbete var något som de kunde skaffa sig lite inkomster från.

I Mamsell Wibergs testamente är det till sjömannen T.W. Höijer och hans hustru Charlotta som hon testamenterar det lilla som fanns kvar.

Wallinvägen 10 hösten 2015. Bergets kontur bakom husen känns igen. Korsholmen skymtar till höger i bild.

Den lilla gården taxerades till 500 kronor, något som indikerar att det handlade om en enkelstuga med rum, mindre kammare och ett litet kök. Till detta fanns några enkla uthus. Då begravningskostnaderna hade dragits från vad som fanns av värde i stugan fanns 76 kronor kvar att dela på. Vem som köpte in gården "för rivning och bortföring för 35 kronor är svårt att veta". Hur mycket som sparades av mamsells Wibergs stuga är också svårt att veta, kanske bara grunden.

Varmbadhusmaskinisten Gustaf Jansson

Efter bouppteckningen av mamsell Wiberg tycks det ha varit maskinisten Gustaf Jansson som köpte eller tog över arrendekontraktet och uppförde den nya stugan på tomten. Gustaf Jansson hade 1892 blivit anställd som ny maskinist vid det nybildade varmbadsbolaget på Dalarö. Jansson hade ansvaret för att sköta den lilla ångmaskin som fanns monterad i ett litet skjul på den östra sidan av varmbadhuset i Fiskarhamnen. Med hjälp av denna ångmaskin kunde vatten pumpas upp i en vattencistern som var placerat i den tornbyggnad som fanns på badhusaket. På så vis fick man vattentryck till duscharna. Men viktigaste av allt var att ångmaskinen producerade varmvatten till de varma duscharna och karbaden. Under vintertid användes också varmbadhuset regelbundet av Dalaröborna, inte minst för att hålla skolbarnen någorlunda rena. Då var det Janssons uppgift att slå fyr i ångmaskinen och se till att det kom varmvatten i kranarna. Allt detta var Gustaf Jansson ansvarig för som maskinist. I de badhusbolagsprotokoll som sparats finns det uppgifter om att Jansson efter några år blev sjuk och tvingades sluta sin tjänst. Efter ytterligare en tid avled han på Dalarö, sannolikt i tuberkulos.

Hemmansägaren Erik Gustaf Andersson

Efter maskinist Janssons död köptes fastigheten av före detta hemmansägaren Erik Gustaf Andersson som är upptagen som inflyttad i kyrkböckerna den 27 november 1901. Han kom då närmast från en gård i Österhaninge och var detta år 41 år gammal och ogift. Han var också född och uppvuxen i Österhaninge. (Född den 28 augusti 1860.) Tre år senare tycks han ha anställt den 39-åriga lantbrukaränkan Kristina Sofia Olsson, som hade blivit änka och ensamstående vid makens död på sommaren 1900. Med sig hade hon också sonen Johan Fredrik Olsson, som bodde kvar hos sin mor fram till att han blev tillräckligt gammal för att på egen hand ge sig av till Katarina på söder där han fick sin första anställning.

Hemmansägaren bodde kvar i huset, som han för övrigt hade gett namnet "Villa Runhäll", tillsammans med änkan Olsson fram till sin död på hösten 1919. Under dessa år hade han, utöver de pengar

han fått vid försäljningen av sin gård i Österhaninge, säkert levt gott på sommar-gästuthyrning av sitt stora vackra hus. På tomten fanns ytterligare ett mindre boningshus där man själv kunde bo under sommarmånaderna. Dalaröbornas ekonomiska bas var uthyrningen till sommargästerna och allt vad det förde med sig av extra inkomster. Att änkefru Olsson var mer än en hushållerska åt Andersson står nog klart eftersom det var hon som tog över ägandet av fastigheten efter 1919 och var dess ägarinna ännu under sena 1920-talet. 1985 övertogs fastigheten av Anders Fogelström.

Skylden har hittas i en fastighet på Vasavägen. Vi tror den ursprungligen kommer från Wallinvägen 10.

December 2015

Läsekretsens kommentar

I senaste numret skrev vi om fastigheten Wallinvägen 10 vid Lotsberget. Mats Lundqvist föräldrar hyrde först av Sofia Olsson och var ägare 1956 - 1985. Mats har skrivit en kompletterande historia som vi gör några utdrag ur:

”Något pensionat eller servering har jag aldrig hört talas om. Inte heller verkar huset vara lämpligt för det. Det fanns ju ingen inredd vind förrän jag själv snickrade till golv, väggar och satte i fönster på 60-talet.

Min mormor och morfar hyrde på Dalarö första gången 1915. Jag har ingen uppfattning om var någonstans. Jag vet också att min farbror och faster hyrde på Dalarö, troligen troligen tidigt 30-tal hos någon som kallades "skräcktantan". Hon lär ha bott i Y-et där Wallinvägen möter N. Tegnervägen. Min pappa och mamma började hyra hos Sofia Olsson, Wallinvägen 10 från mitten av 30-talet. Fru Olsson flyttade om somrarna ut i "lilla huset" så vi kunde disponera huvudbyggnaden. Hemma hos oss titulerades alltid fru Olsson som "fiskarfru" men det kan vara helt fel.

Vi köpte fastigheten 1956 för 34.000 med inventarier. Den enda större saken pappa gjorde efter vi köpt huset var att låta måla om huset. Huset var nog åt det gråblå hållet då, men det fanns nästan ingen färg kvar då. Det målades då i den ljusgula nyansen som det nu har. Senare har jag och några kompisar målat om taket själva någon gång på sent

60-tal. Det var ganska spännande för taket är brant och högt. Pappa lappade och lagade men inga stora saker gjordes förrän jag började med att "inta vinden". Jag byggde trappa och började så smått inreda vinden omkring i mitten av 60-talet.

Tomten var en traditionell trädgård då vi köpte stället med rabatter och grusgångar. Det fanns också flera äppelträd och fantastiska vinbärsbuskar. Mamma plockade massor av bär och saftade och syltade så vi var helt självförsörjande. Pappa och mamma var inte så förtjusta i att sköta rabatter och grusgångar så de fick växa igen på 60-talet.”

–”Det fanns rester av en gammal grund ungefär där vi hade trappan ner mot grannen söderut. Inne i buskaget där skall den finnas. Där sades det att det funnits en handelsbod långt tillbaka i tiderna. Pappa hittade också några gamla mynt på tomten från mitten av 1800-talet. Jag har inte dem kvar tyvärr. Det fanns också ett stort körsbärsträd på gräsmattan där den gamla grunden skulle ha varit. Som barn åt vi massor av goda bigarråer. Trädet var så stort att det räckte både åt fåglarna och oss utan problem. Sen plötsligt dog trädet knall och fall en sådan där varm och lång sommar på 50-talet, 1959 kanske? Pappa hade börjat plantera in Adam och Eva på gräsmattan där bigarråträdet stått. På våarna var scillan överdådlig på samma gräsmatta. Pappa var väldigt intresserad av vilda blommor och inte road av att klippa gräs så han jobbade på för att skapa en äng av hela tomten.”

Mars 2016

Ja, det var lite om fastigheten STG 78K Lotsberget, Dalarö, som den benämndes då jag var barn. Roligt att höra att pappas blomsteräng har blivit så uppmärksam och att ni vårdar den vidare.

Mats Lundqvist.

Mer om mamsell Wibergs gård

Bo Tilliander, Dalarös nu ytterst levande och aktive konstnär och författare, vill gärna komplettera historien vi nyligen berättat om i Shimmy om huset vid Lotsberget, Wallinvägen 10. Hans brev återger vi här. Tack. Bo!

Jag skulle vilja lämna några upplysningar om fastigheten Wallinvägen 10, Stadsäga 78 K vid Lotsberget.

Vid mitten av 1800-talet låg mycket riktigt Mamsell Wibergs gård och även en handelsbod i en mindre byggnad på gården. Det säges att Mamsell Wiberg och hennes syster var av gammal Dalarösläkt, där flera av förfäderna var vid tullen. En broder till mamsellen drev en krydd- och specerihandel på Söder i Stockholm, vilken sedermera övertogs av en brorson.

Efter vad jag hört lär den ha legat vid Glasbruksgatan. Genom min mor född 1907 och hela sitt liv bosatt på Dalarö och Ornö vilken omtalat att hennes farmor, Christina Corneliusdotter Sjöblom, född 1830 på Fjärdlång och död 1920 på Mejfjärd, att på höstarna innan isen lade sig, så köpte man hem specerivaror så att det räckte hela vintern, bland annat femtio kilo rågsikt, det gjorde alla. Det var en mamsell Wiberg som hade handelsbod på Dalarö och tog hem varor från sin bror som hade en stor bod vid Slussen. Brodern skickad ut varor med båt, fast kött fick man segla in till stan och köpa av Ölänningar som sålde från skutor vid Munkbron. När mamsell Wiberg avled 1891 ansågs byggnaderna vara i sådant dåligt skick att de såldes som ved. Dalarös sista Kommunalordförande Axel Johansson, som var uppvuxen på gården Vinåker ovanför Sandemar, omtalade en gång att det var en Dalaröbo som köpte byggnaderna för rivning. Far min var där med oxarna och körde bort virket till någon tomt i närheten, där de lejt ett par dalkarlar som timrade upp de gamla kåkarna igen. Tyvärr har jag glömt var det var någonstans.

Den sista som bebodde fastigheten året runt var en fru Olsson som jag minns mycket väl, hon var

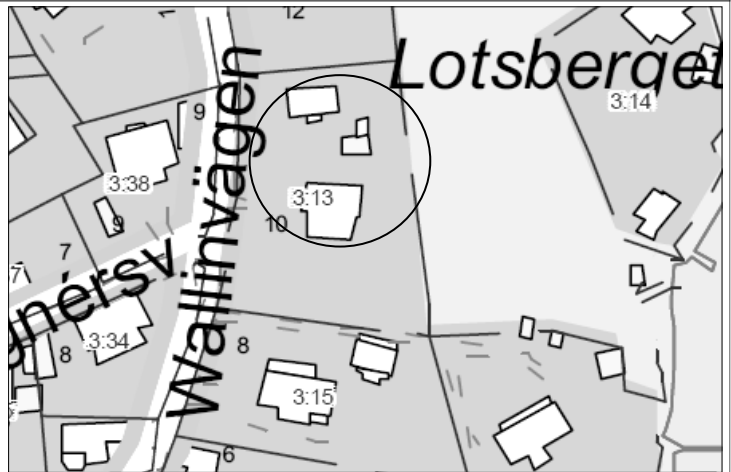

Foto på två hus och bodar taget från Lotsberget. Rågholmen och Sandemarsfjärden i bakgrunden.

mycket gammal och var en av de första som flyttade till den då färdiga Malmgården 1955.

Sofia Olsson var inte infödd Dalaröbo, "utan kom uppifrån landet" någonstans. Hon var faster till Kalle Andersson i Kattvik som kom från ett numera försvunnet torp som hette Lida och låg någonstans mellan Ösbybro och Svartbäcken. Släkten lever ännu kvar på Dalarö genom Anderssons barnbarn under namnen Törngren och Alexandersson och har bland annat bensinstationen vid Hotellbryggan.

Bo Tilliander i sin ateljé.

Det mytomspunna Namnlösa

”Vårvintern 1967 annonserade vi i Dagens nyheter efter ett sommarhus. En gammal dam, Signe Lindberg, svarade. Hon beskrev det hus på Dalarö hon hade att erbjuda som ovanligt och säreget ”Förlåt att jag säger det, men vi skulle gärna vilja ha någon med lite kultur”. Ett ögonblick såg vi oss utklädda i linnehattar och vita kostymer. Det var snömodd och marsvind den dag vi åkte ut och tittade, Namnlösa hette det. Tio somrar bodde vi där. Det var ett kråkslott, byggt vid sekelskiftet av August och Augusta Lindberg.”

Ovanstående skriver Bo Strömstedt i sin bok ”Löpsedeln och insidan”. Teaterfamiljen Lindberg var framträdande i Stockholms teaterliv från slutet av 1800-talet till mitten av 1900-talet.

August Lindberg växte upp i ett fattigt hem i Dalarö. Som 15 åring kom han till Stockholm och fick anställning som smörgåsnisse på Blå Porten på Djurgården. Därifrån hade han nära till gamla Djurgårdsteatern där hans teaterintresse grundlades.

Ett par säsonger var han anställd vid de kungliga teatrarna i Stockholm.

Därefter bildade han ett eget teatersällskap 1882, gjorde bejublade turnéer i södra och västra Sverige samt i Norge. 1884 gifte han sig med den unga Augusta Blomstedt. Hon kom redan i början av sin karriär att väcka uppmärksamhet hos såväl publik som kritik bl.a. för sin tolkning av Susannas roll i Figaros bröllop. Sina sista år var August Lindberg engagerad som skådespelare och regissör på Dramaten. Han är mest känd för sin tolkning av Hamlet. På äldre dagar var Augusta med i uruppförandet av Hjalmar Bergmans ”Patrasket” på Oscarsteatern i

Stockholm. Hon var en naturlig samlingspunkt i kretsen av anhöriga och vänner inte minst på somrarna som tillbringades på Namnlösa, beläget på en höjd ovanför Vadviken.

August och Augusta fick fyra barn. Alla syskonen var starkt påverkade av sin uppväxtmiljö där allt intresse och alla samtal rörde sig kring teaterlivet. Alla systrarna i familjen Lindberg ville spela teater, agera och sjunga.

Greta Lindberg gifte sig med Tor Bonnier, son till Karl-Otto och Lisen Bonnier som bodde på Höga-berg på Torsvägen. Greta och Tor fick fyra barn, Albert Jr., Daniel, Johan och Lukas. Efter 23 års äktenskap lämnade Tor Greta för att gifta sig med Tora Nordström.

Stina Lindberg gifte sig med författaren Hjalmar Bergman då hon var tjugo år gammal, han tjugofem. En av lysningsmiddagarna firades på Namnlösa. För första gången hade de satt på sig sina förlovningsringar. Det var hett och Hjalmar gick och badade för sig själv. Under badet tappade han ringen i sjön. Man sökte hela eftermiddagen men den var borta.

Villan med namnet Namnlösa ligger vid Vadvikens östra sida.

Vid förlovningen gav Hjalmar Bergman sin hustru ett halsband med tre berlocker. På den första stod ”SB”, på den andra ”tillhör”, på den tredje ”Hj. B”. Stina Bergman tillhör Hjalmar Bergman”. Äktenskapet mellan Hjalmar och Stina blev stormigt. Hjalmar led av sjuklig svartsjuka. När de bodde på Segelholmen och Hjalmar Bergman skulle ro in till Dalarö tog han också den andra roddbåten med sig så att inte Stina skulle kunna ge sig av. Hjalmar dog på nyårsdagen 1931 i Berlin, förmodligen i en överdos av morfin och alkohol. Stina fick en svår chock och det tog lång tid innan hon hämtade sig. Se-

nare levde hon ett aktivt liv bl.a. ägnade sig Stina åt att förvalta Hjalmars författarskap. Hon överlevde honom med 45 år.

Bo Strömstedt var närvarande vid jordfästningen och skriver följande i sin bok:

”Stina Bergman dog i juli 1976, änka i 45 år. Hjalmar Bergmans aska hade hon haft i en låda vid sin säng. Stina Bergman jordfästes i Dalarö kyrka. Professor Erik Hjalmar Linder talade vid kistan. Kring den fanns höga ljus, och Erik Hjalmar stod för nära ett av dem, lågan fick hans manus att ta eld. Han läste nederst på sitt papper medan överdelen brann. Alla såg det utom han själv.”

Karin Lindberg var den enda av systrarna som stått på en riktig scen. Det hände på Uppsala gamla teater där hon spelade rollen som Ann-Marie i en dramatisering av Selma Lagerlöfs ”Dunungen”.

Karin levde i ett samboförhållande med Vilhelm Hellberg, en advokat på vänsterkanten som hade förvärvat Mörtö-Bunsö. Efter ryska revolutionen blev Hellberg ombud för Sovjets intressen i Skandinavien. Svenska och ryska kommunister träffades på ön, här gjordes upp stora affärer. Efter Hellbergs död sålde Karin Mörtö-Bunsö med dess holmar.

Sonen, Per Lindberg blev först regissör sedan teaterchef i Göteborg. Han var också verksam vid Komediteatern, Konserthusteatern och Dramaten i Stockholm. Under 1920-talet knöts Lindberg till det nystartade Bonnierfilm.

1931 regisserade han Gösta Ekman och Zarah Leander i en berömd moderniserad version av Glada änkan på Stockholms konserthus.

Då han var chef för Vasateatern gjorde han bl.a. en dramatisering av Pär Lagerkvists ”Bödeln” som han även satte upp med stor framgång i Oslo och Köpenhamn.

Han skrev flera verk om teater, bland annat en biografi om vännen Gösta Ekman. Per Lindberg dog ung, endast 54 år gammal.

Familjen Lindberg från foto år 1905. August och Augusta bakom Stina 17 år, Karin 13 år och Per 15 år. Greta var utflugen.

Det var Pers hustru Signe som hade svarat på annonsen som familjen Strömstedt hade satt in. Bo beskriver det som att flytta in i en annan tid. ”Alla bodde kvar. Bokhyllorna med rad efter rad av vackra skinnband bundna av Augusta Lindberg själv, innehöll allt en bildad familj skulle läsa mellan 1905 och 1940. På väggen Isaac Grünewald, i städskrubben Carl Eldh...i en av sängkammarna Per Lindbergs pjäsbibliotek med regianteckningarna. Signe, änka sedan 1945, bodde i en liten stuga på samma tomt”.

Gurli Malmsten

SVT spelar in på Dalarö

Under våren spelas på Dalarö in ett avsnitt av den populära programserien ”Det sitter i väggarna” som vi sett med 1700-talsexperten Christopher O’Regan som programledare under tidigare säsong. Idén är att man gräver fram historien bakom gamla märkesbyggnader på olika ställen i landet samtidigt som man renoverar och försöker återställa husens gamla interiörer.

Nu är det den gamla Kommendantbostaden i hörnet Odinsvägen – Dvärgbacken som är föremål för SVT:s intresse. Hembygdsföreningen har kontaktats och vi har levererat så mycket material som vi har till det produktionsbolag som gör jobbet. Inspelning räknas ske i vår och programmet sänds troligen i höst. Shimmynt återkommer när tiderna fastlagts.

Författarliv på Dalarö

Lite stolta är vi väl alltid, vi Dalaröbor, när vi får tillfälle att berätta för våra besökare om alla de kända och mindre kända författare och journalister som varit eller fortfarande är verksamma här.

Hembygdsföreningen har under våren avslutat en studiecirkel där vi inventerat och sammanställt material kring deras verksamhet. Planerna är att senare i år sammanställa en skrift om detta i stil med den som gjorts tidigare över konstnärerna. Vi har försökt indela författarna i olika kategorier bland sådana som bott här och skrivit om Dalarö, de som bott här och inte skrivit om Dalarö och de som inte bott här men skrivit om Dalarö. Här visar vi representanter från varje kategori.

Hjalmar Bergman (1883 - 1931) är en av Sveriges verkligt stora författare. Han bodde och vistades länge på och kring Dalarö och har en stor litterär produktion med romaner, noveller, skådespel, filmmanus och sagor, men skrev inget om Dalarö. De flesta svenskar har kommit i kontakt med hans dramer, lustspel och TV-teater som "Hans nåds testamente", "Chefen fru Ingeborg", "Swedenhjems", "Markurells i Wadköping" och "Farmor och Vår Herre".

Han träffade Stina Lindberg, en av döttrarna till teaterfamiljen August och Augusta Lindberg som bodde på Namnlösa, Små-

*Bergmans hus på Segelholmen.
Foto: Sten Wistrand.*

dalarö, och gifte sig med henne 1908.

På grund av Hjalmars sjukligt svåra svartsjuka levde de mycket isolerade på Segelholmen utanför Dalarö. Stina, som var en mycket omsvärmad flicka, lyckades han fånga genom sina brev och verk. Hon blev hans sekreterare och marknadsförare av hans författarskap. Genom hennes bror teaterchefen Per Lindberg fick han kontakt med teaterlivet och svågern Tor Bonnier, gift med systemen Greta, gav ut hans verk på Bonniers förlag.

Bo och Margareta Strömstedt (1929 resp. 1931) är två välkända journalist- och författarprofiler som bott och bor sedan många år på Smådalarö och som publicerat mycket med bakgrund härifrån. De hyrde i tio år familjen Lindbergs villa Namnlösa

innan de skaffade sig en egen fastighet i Furunäs längre upp på Smådalarö.

Bo var bl.a. kulturchef och senare chefredaktör på tidningen Expressen i många år. Han har skrivit två böcker, bl.a. "Löpsedeln och insidan".

I TV har Strömstedt haft en egen programserie, "Svenska Krusbär"

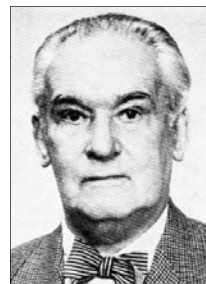
där han livfullt berättade om svenska skaldar och deras diktning. Margareta har skrivit ett antal

barn- och ungdomsböcker och en stor biografi om Astrid Lindgren. År 2006 gav hon ut romanen "Natten innan de hängde Ruth Ellis", närmast en memoarbok med fragment ur makarna Strömstedts liv.

Bo och Margareta Strömstedt erhöll Sjösalapriset 2008, vilket utdelades på Dalarö.

Barnen Niklas och Lotten är bägge produktiva "kulturarbetare", Niklas som musiker, låtskrivare och programledare i TV och Lotten som journalist, författare, röstskådespelare och kompositör.

E. Alfred Jansson (1878 - 1970) var en skriftställare och arkivforskare bosatt i Stockholm och Bromma och som gett oss mycket värdefull information om Dalarö och dess historia. Mest känd har han blivit genom sitt lokalhistoriska författarskap som berörde den stockholmska skärgården, de mellansvenska järnbruken men också ryssarnas härjningar längs östersjökusten.

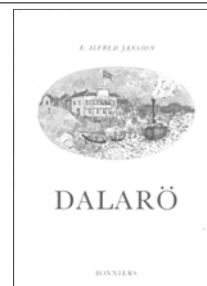

Jansson var religiös, idkade affärsverksamhet och fick burskap som grosshandlare i Stockholm. Hans bok Dalarö utkom första gången 1936 "till hugfäst-

ande av 300-årsminnet av Dalarö-samhällets uppkomst". Den blev snart utsåld och utkom i en omskriven form 1965. Han blev Filosofie hedersdoktor 1953.

I nummer **2/2010** av Dalarö Shimmyn presenterade vi tre andra författare som beskrev Dalarö på helt olika sätt från krigsåren på 1940-talet. Det var Karl Asplund, Beppe Wolgers och Ole Söderström. Där kan läsaren hämta mer information. I den nu påbörjade skriften ges en mer fullständig sammanställning. Vi kommer naturligtvis att meddela när den kommer.

Juni 2016

Pagoden invigdes 16 juli 2016 på Dalarö torg

Invigningen av den restaurerade telefonkiosken vid torget blev en trivsam stund mitt i sommaren med omkring 60 deltagare.

Christer Erlandsson, v. ordf. i Haninge Kultur o Fritidsnämnd, klippte av bandet och levererade ett uppskattande festtal efter att Björn Åkerblom invigningstalade. Därefter mingel med förfriskningar och tilltugg som sponsrats av lanthandeln.

Roland Palm...

Interiören med Dalaröreklam, vandringsguide och USB-laddare. Foton: Olle Dolk

Pagoden som tidigare stod nere vid Hotellbryggan är nu flyttad till Dalarö Torg. Vid sekelskiftet började telefonen bli vanlig men de flesta fick ännu uppsöka en butik som kunde låna ut en telefon mot betalning, eller gå till telegrafstationen och beställa ett samtal. Telefonkiosker började år 1901 sättas upp av Telegrafverket

”Lanthandeln är min stolthet”

I den fagra grönskan, mitt i centrala Dalarö och omgiven av betydligt större hus, bor Ulla Jegnell i sitt lilla röda trähus, som i dagarna byggts på med en likaledes låg vinkelbyggnad. Här har hon bott hela sina vuxna liv och kan inte tänka sig något annat. Vi fick ett samtal med Ulla en solig eftermiddag med en kopp kaffe i trädgårdsmöbeln.

När man tittar mot Ullas tomt från Odinsvägen är det lanthandeln man ser mest av, men om man tittar in från motsatta sidan, från Birger Jarlsvägen, ligger där de röda bostadshusen och man kan ana grundrester av de tidigare växthusen.

Ulla i berättarstolen en solig sensommardag.

Dalarö Lanthandel, som affären kallats de senaste tolv åren, har nu stängt för säsongen och i skrivande stund är det inte klart vem som skall driva den vidare eller under vilka former. De två ”tjejerna” som de kallats av uppskattande kunder, Maria och Åsa, har drivit rörelsen i tolv år och är i behov av att ägna sig åt annat, men Ulla är fast be-

sluten att hålla affärshuset igång med andra krafter framöver.

Bör bevaras ur miljösynpunkt

I affärshuset har det bedrivits skiftande verksamheter genom decennier och huset betraktas som en verklig kulturbyggnad, Vissa delar av byggnaden sägs stamma från en kyrkobyggnad på Ornö. Delar av originalinredningen finns kvar i butiken. I Eva Rosanders utredning från 1968 sägs byggnaden utgöra ”ett exempel på en på Dalarö tidigare vanlig typ av affärsbyggnad och bör bevaras ur miljösynpunkt”.

Blomster- och trädgårdsodlingar

Trädgårdsmästare Karl-Axel Martin köpte fastigheten 1895 och byggde upp växthus och blomster- och trädgårdsodlingar på större delen av tomten och även på andra sidan Odinsvägen, där tegelhuset nu ligger. Han odlade också utefter nuvarande Vadebacken, främst hallon och jordgubbar.

År 1938 övertogs verksamheten av slottsträdgårdsmästaren på Sandemar, Karl Ahlin. Han kallades ”mäster” på byn och var en inflytelserik person med uppdrag i flera lokala råd, fullmäktige och nämnder.

Hans dotterson Bertil Jegnell övertog verksamheten 1959 och drev den fram till 1975 med hustrun Ulla. Därefter utarrenderades affärshuset delvis och man startade handelsträdgård på tomten där alla växthusen utom ett hade rivits. Där såldes perenner, rosor, Rhododendron och sommarplantor. Fröer och trädgårdstillbehör fanns också i sortimentet. Ulla och Bertil drev det tillsammans till deras skilsmässa 1984 då Ulla ensam övertog verksamheten.

Ekonomi och affärsfrågor

Hon är ursprungligen skånska, träffade Bertil i Stockholm där hon arbe-

Foto från 1971 då Ulla och Bertil drev verksamheten i denna vackra byggnad.

Vy över grönsaksaffären på Odinsvägen 25. Foto taget år 1925 från K. A. Martins tomt. Till höger ingång till sedermera Tykö pensionat. Till vänster den numera rivna fastigheten, "bankhuset". Foto: Iris Maijgren

tade med ekonomi och affärsnära frågor, vilket hon senare gjort hela tiden. En tioårsperiod jobbade hon på Härings Slott och var chef för rörelsen när hon slutade. Hon har också jobbat inom bokhandelsbranschen med ekonomi och försäljning.

Har Ulla bara jobbat i sitt liv? Ja även utanför den egna verksamheten. En jobbig tid hade Ulla som ordförande i Dalarö Fastighetsägareförening, perioden efter Mårten Sterner. Det var under hela den omständliga processen med kommunen i vatten- och avloppsfrågor som många Dalaröbor minns som en ytterst besvärlig tid. Styrelsen kunde sammanträda flera gånger i veckan när det var som värst.

Blomsterförsäljning i trädgården 1971. Fröpåsar mitt i bild.

Lanthandeln har renoverats för några år sedan men helt bibehållit den traditionella ursprungliga karaktären. Foto: Olle Dolk

LOTSARNA på DALARÖ

Lotsarna är skärgårdens adelsmän, har det sagts. Och det ligger något i det. Yrket

Signalflaggan i 6 fält — 3 gula och 3 blå — är internationell och betecknar bokstaven G. Dess innebörd är »Jag behöver lots», och denna kallelse uppmärksammas av alla världens lotsar.

Kurt Sjöblom har varit gift i tio månader. Fru Barbro är strålande glad över att få träffa sin man en enda timme på dagen. Under de senaste månaderna har han fått ligga hemma en enda natt.

går i arv från far till son - har gjort det i många generationer. Westerberg, Öhman och Bohman är namn med klang i, de ha funnits i lotsverkets rullor lika länge som rullorna funnits till. Lotsarna är män, som är befriade från krigstjänstgöring - deras yrke är en enda lång beredskap i allmännyttans tjänst. Vare sig kriget rasar in på knutarna eller fred råder, vare sig havet stormar eller ligger spegelblankt måste lotsen göra sin plikt. Väl ombord på den båt han skall föra från sin station till en annan är han chef ombord. Så länge lotsen är ombord är den ordinarie kaptenen befriad från allt ansvar: det är kronans befullmäktigade man, lotsen, som svarar för fartyg, befäl, manskap och last.

När kriget tangerade våra svenska farvatten stängdes flera av de yttre lotslederna, och de inre fingo ta hela arbetsbördan. Till de mest ansträngda hör alltså Dalarö, där varje timme på dagen ett nytt fartyg går ut, okända öden till mötes. Här skötes nu ruljansen av icke mindre än 25 lotsar från olika stationer - de ordinarie dalarölotsarna är under normala förhållanden bara 7. Under loppet av två månader har icke mindre än 1600 svenska och utländska fartyg passerat i Dalaröleden. Man räknar hastigt nog ut, hur många det blir om dagen. Under dessa två månader har flera av lotsarna kanske fått ligga i egen säng två eller tre gånger. De andra nätterna har tillbringats ombord på fartyg eller i väntan på lotsning i väntrummet inte alltför bekväma brits på lotsstationen. Det är karlar, som kan utstå strapatser. (FiB-foto: Gullers.)

Pensionerad mästrelotsen Öhman måste ned till lotsstationen ett tag för att se, hur hans yngre kollegor sköter sig. Lotsförmanen G.I. Engström rapporterar att allt går som det skall.

FIB

Detta reportage är hämtat från veckotidningen FiB, Folket i Bild, 1942.

Det är fel i artikeln om lotsens ansvar: Det är kapten och redaren som har ansvaret men delegerar detta till lotsen. En lots är krigsplacerad och det innebär stora krav på tillgänglighet.

Ett fartyg på ingående! Mästerlotsen sätter kikaren till ögat för att se, om lotsflagg är hissad. Om några sekunder kommer kanske lotssignalen, och han gör sig beredd att gå ut för att göra sin plikt.

Här är en grupp av skärgårdens adelsmän som har något att berätta för varandra. Till vänster skymtar F. R. Öhman, den gamle mästerlotsen. De övriga äro tre Sjöblom och en Westin.

Vighet och gammal vana underlättar äntringen som många gånger kan vara besvärlig nog.

Kronolotsen Oscar Fagerlind har en timmes tid på sig och han faller i sömn, som han går och står. Senaste dygnet har han varit i tjänst 20 timmar. Och om en timme är han på väg till Landsort igen och gör om turen!

Konrad Wahrenberg har varit ordinarie lots i mer än 5 år och bär alltså tre galoner på rockärmen precis som kapten vid flottan. Han har hunnit med att lotsa under två världskrig, en spänstig 50-åring.

Lydia Makarova, ryskan på Röudd

I höstas startade vi en ny cirkel om Smådalarö. Föga anades mängden av intressant historia, både mycket gammal och nyare som nu har kommit fram. Gemensamt har vi, ca 35 deltagare i denna cirkel, bearbetat och presenterat egna arbeten och det pågår ännu. Nedan återger vi en annorlunda historia som är sammanställt bl. a. från tidningsreportage år 1948.

Nittonåriga ryskan Lydia Makarova som inte vill återvända till Sovjet. Hennes fall har storpolitiska perspektiv och vandrar runt i världspres- sen under jätterubri- ker.

Längst upp i spetsen på den kuperade land- tunga som sticker ut från Dalarö i nordlig riktning ligger ett vit- rappat, trev- ligt hus, omgivet av en hög mur, krönt av röda tegel- pannor.

Originaltext från Vecko Journalen nr 15 1948.

Familjen Bigners hus på Röudd, Smådalarö.

Mellan trädens stammar skymtar blått vatten, det är en perfekt idyll. Men skenet bedrar. Detta skär- gårdsparadis har de senaste veckorna stått i centrum för en dragkamp med storpolitiska perspektiv.

För fyra år sedan reste den ryska överstedottern Ly- dia Makarova till Baltikum för att hälsa på en mos- ter. Såvitt hon visste var hennes föräldrar döda och i stället för att återvända till Sovjet följde hon med mostern i en baltisk flyktingbåt över Östersjön.

Hon landsteg i Visby och fortsatte till Stockholm där hon erhöll främlingspass och uppehållstillstånd. Hon bodde hos olika familjer och togs förra året om hand av civilingenjör Folke Bigner och hans maka, i vilkas Dalarövilla hon vistats i sommar.

Vägen dit är slingrande och smal och går slutligen över ett brant bergsparti, varifrån den stupar rakt mot en öppen plan framför villan. Om Lydia behöv- de döljas var detta en idealisk vistelseort, särskilt som det är möjligt att från en gård några kilometer närmare stan telefonledes rapportera alla misstänkta bilar. Ryska ambassaden visade sitt intresse för Ly- dia Makarova, eller Lydia Marcelle som hon nu- mera kallar sig, och i sommar har ambassadens bil vid olika tillfällen forcerat den smala vägen och – vederbörligen rapporterad i telefon – svängt ner på den öppna platsen framför Lydias hus. I bilen har suttit en attaché eller en ambassadsekreterare och deras ärende har varit att till Lydia överlämna ett brev från hennes fader, som alltså skulle vara i livet, samt förmå flickan att komma till ambassaden för att där diskutera hennes återresa till Sovjet, där fa- dern ivrigt väntar på henne.

Redan innan hon lämnade Sovjet gick hon på mu- sikkonservatorium och studerade pianospelning och under åren i Sverige har hon fortsatt att uppöva sin talang. Ända till den ryska uppvaktningen intensifi- erades i sommar har hon haft det jämförelsevis lugnt, även om ryssarna, som sedan ett par år känt till hennes vistelseort, inte lämnat henne i fred.

Lydia har alltså under hela tiden i Sverige sällan vågat gått ut ensam av rädsla för att bli kidnappad. Hon har därför inte heller haft möjligheten att be-

söka en musikskola men hon har tränat hemma och i början av nästa år hade hon hoppats vara tillräckligt säker för att spela på en skolkonsert i Konserthuset. Nu vet hon inte riktigt hur det blir med den saken.

Den senaste tidens händelser har gjort henne uppskakad och berövat henne erforderlig arbetsro. Det illvilliga och orimliga påståendet, framfört av en tidning, att hela historien med den ryska uppvaktningen skulle givits offentlighet för att skaffa henne publicitet inför konserten, har också bidragit till att beröva henne den nyförvärvade arbetslusten.

Utdraget nedan från tidningen SE nr 35 1948;
Rubrik: "NI DÖDAR ER FAR"

Hon är en söt flicka med böljande blont hår. Hon sjunger vackert och spelar piano virtuosmässigt.

Hon bor i den vackraste sommarvillan man kan tänka sig. Hon borde vara världens lyckligaste flicka.

Men 19-åriga ryskan Lydia Makarova är långt ifrån lycklig. Sedan hon kom till Sverige som flykting för fyra år sedan har man från ryska ambassaden sökt förmå henne återvända till Sovjet, lockat henne med fri resa, fri utbildning och all världens goda, hotat henne, hållit på att skrämman livet ur henne.

Under sommaren har jakten intensifieras. Ambassadtjänstemän har trängt in i den villa på Smådalarö utanför Stockholm där hon funnit en fristad hos en förstående familj. Ryska ambassadens CD-märkta bil har ofta setts dyka upp i grannskapet och i Saltsjöbaden ligger en racerbåt färdig att göra en attack från sjösidan mot sommarvillan och den flyktade flickan. Med stor skicklighet har ryssarna spelat på hennes känslor för fadern. Brevet från ambassaden har kommit tätt.

Så här låter det i ett av dem:

» Ni kan lugnt resa hem, där ni kommer att mötas med glädje och återförenas med er far. Om vi skriver till honom att ni vägrar ta emot hans brev kommer denna nyhet helt enkelt att döda honom. Om ert hjärta inte är av sten kommer ni att handla som ert samvete bjuder er. Låt ej somliga individer påverka er utan riv sönder det klibbiga spindelnet, i vilket era så kallade förmyndare vill snärja in er. Det är bara rädsla från deras sida att ni, när ni kommit undan deras skadliga inflytande, skall dra fram deras skumma affärer »

Hittills har ryssarnas försök varit förgäves.

Lydia var en skicklig konsertpianist. En stjärnelev på Royal Academy of music i London.

Sonen Jonny berättar om sin mor Lydia

”Lydia arbetade inom kommunala musikskolan i hela sitt yrkesverksamma liv i Stockholm, Nyköping, Karlstad och Varberg. Tiden i Karlstad på sjuttioalet och i början av åttiotalet var nog den tid när det var störst chans att höra henne spela där hon gjorde många lokala framträdanden.

Lydia var en fantastiskt driven pianist och utbildad konsertpianist på den förnämaste av alla skolor i Leningrad. Skolan där alla de världsberömda ryska konsertpianisterna har gått.

På grund av kriget lämnade hon dock Ryssland redan som tolvåring. Hon gick sedan på musikkonservatoriet i Tallin, Estland innan hon kom till Sverige som flykting med båt över Östersjön. Innan hon valde familjelivet med min far var hon i London och gick på Royal Academy of music. Jag och min dotter fann henne död i sin säng på hennes 86:e födelsedag den 11 juni 2015.”

Lydia Makarova, f 1929 i Leningrad fick sin första musikaliska utbildning vid Leningradkonservatoriet där hon studerade mellan 7 och 12 års ålder.

Lydias första konsert 1949 var i Stora Salen i Stockholms Konserthus med Kungliga Filharmonikerna. Lydia gifte sig med musikern Sten Wartel, en ung klassisk pianist, och fick två musikbegåvade barn, Henrik och Jonny, båda jazzmusiker. En del av Jonnys berättelse återges, med Jonnys tillstånd, ovan.

”Mordbrand i egen villa”

En omtyckt, ärlig caféidkerska kallad ”vackra Tilda” blev mordbrandsanklagad. Läs hela historien om den välkända Dalaröbon och hur det gick sedan.

Anna Mathilda Utterman föddes 21 juni 1862 på Dalarö. Tilda som hon kallades i folkmun. Hon döptes den 23 juni och bland dopvittnena fanns mästerlotsen Alexander Dahlgren. Hennes far var muraren Karl Johan Utterman, född 1831 och hennes mor hette Eva Lovisa Dahlgren, född 1825. Familjen bodde centralt på ”Gården 56” enligt gamla kartor. Blev sedan omdöpt till tomt nr. 94 och motsvarar idag Dalarö 3:63, (Birkavägen 12).

När Tilda vuxit ur barnskorna började hon som brevbärare och blev känd som duglig och ärlig i sin tjänst.

Hon blev kallad ”Vackra Tilda”, ”Brefdufvan” eller ”Fröken von post”. Hon förblev postbud i 18 år på Dalarö. Tilda tjänade en del pengar och vann en summa på lotteri och kunde därför år 1878 bygga en ny villa på tomten som hon döpte till ”Loviseberg” troligen efter sin mors namn Lovisa. De åldriga föräldrarna bodde då i en mindre stuga på tomten.

Tilda blev föräldralös 1896 när hon var ca 34 år gammal. Tilda ärvde nu tomten. Några år tidigare började hon driva en egen rörelse, hon startade ett litet café. Var caféet låg är osäkert men kan ha legat

Det är sannolikt Kristina som poserar vid dörren.

Dagens Nyheter 1898-09-10

Mordbrand å Dalarö. Såsom skäligen misstänkt att ha anlagt den i villan Loviseberg å Dalarö natten mellan den 4 och 5 d:s utbrutna eld har häktats och till härvarande länsfängelse införpassats ägaren af nämnda villa ogifta Anna Matilda Utterman.

på föräldrarnas tomt. Det caféet revs och hon flyttade 1896 till andra lokaler vid hörnet av Frejavägen Wallinvägen 25. Där fick hon hyra lokaler för caféverksamheten av änkefru Anna Christina Dahlström, som var änka efter Tullvaktmästaren Karl

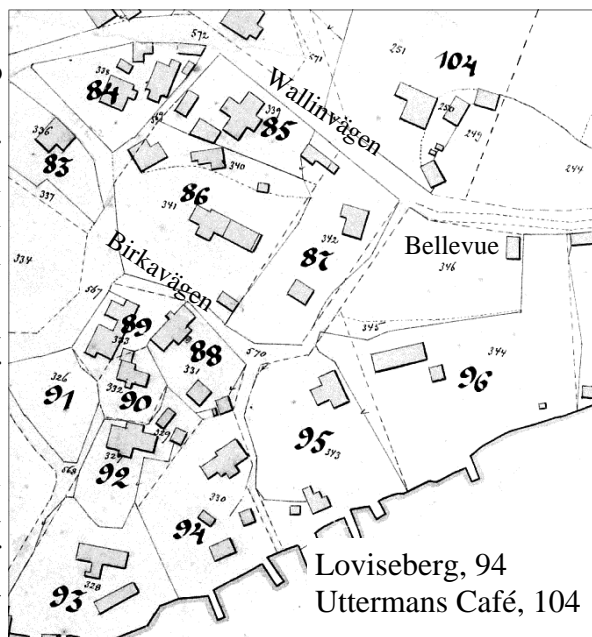
Anders Dahlström som dog 1895 (1). Kontraktet var på fem år och mellan 1 maj och 1 oktober/år. Kostnaden för Tilda var 150 kronor/år. Huset där Tilda öppnade café lär vara från slutet av 1700-tal.

Caféet blev mycket omtyckt och välbesökt då hon hade goda och billiga varor. En dag 1897 hade Tilda bråttom ner i en källare och råkade slå i huvudet i den låga dörrposten så kraftigt att hon ådrog sig en kraftig hjärnskakning. Hon blev sängliggande en tid och

blev omskött av en fru Boström från Stockholm. Under tiden Tilda var sängliggande sköttes caféet av en moster till henne. Tilda blev allt bättre och kunde senare återgå till sitt café. Hon var dock inte riktigt sig lik som innan olyckan. Hon hade blivit folkskygg och hade ofta svimningsanfall.

Natten mellan 4 och 5 september 1898 hände något som kom att få allvarliga följder för Tilda. Den natten hyrde vice Häradshövding Karl Fredrik Peter Richter Tildas villa Loviseberg med familj och hund. Hade inte hunden på natten varit orolig och väckt en av fröknarna Richter torde fem personer blivit innebrända. Eld hade anlagts på tre olika ställen under golvet och verkar ha uppkommit genom antändning av buteljhyllor tillverkade av halm. Elden hade bränt hål i trägolvet, angripit en del möbler samt antänt en gardin innan den släcktes.

När Tilda och fru Boström informerades om bran-

den svimmade båda två. En doktor som tillkallades kunde inte avgöra om svimningarna var verkliga eller simulerade. Tilda blev skäligen misstänkt att ha anlagt branden och förbjöds att lämna Dalarö. Trots det begav sig Tilda till Stockholm den 7 september där hon häktades på begäran av länsman Hjalmar Fahlborg.

Till saken hör att Tilda hade försäkrat hus och lösegendom i bolaget Fenix för 5 500:- och i bolaget Tor tog hon en ny försäkring för 6 000:- strax före branden. Tilda hade vid det här tillfället skulder och försökte sälja villan för 8 000:- innan de förföll den 1 oktober.

Tilda nekade till anklagelserna om att ha anlagt branden och förklarade att Herr och fru Boström varit tillsammans med Tilda hela dagen och vid 23-tiden på kvällen gått till sängs i en intilliggande stuga utan att någon stund varit åtskilda.

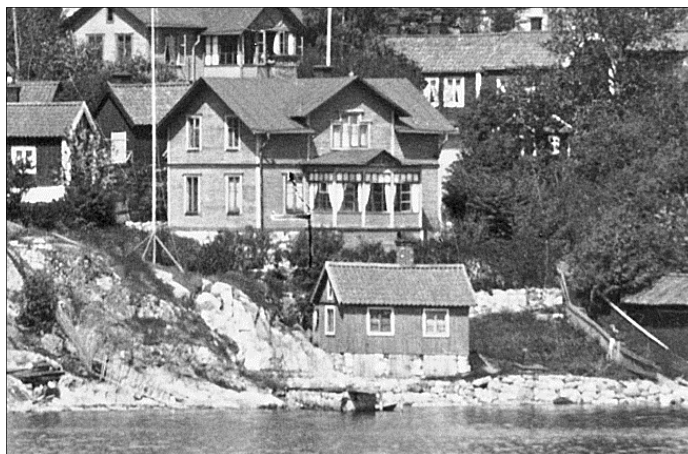
Fru Boström och Tilda hade blivit mycket goda vänner därför att de båda varit sjukliga och ömsom vårdat varandra. De förnekade inte att de ibland tagit sig en liten konjak, men det var vad läkare hade ordinerat.

Tilda informerade att redan under påskhelgen samma år gjorts försök att antända villan. Hon hade hittat delvis avbrända halmhylsor under ett fönster. Dessa hylsor lät Tilda ligga kvar och fanns nu troligen tillsammans bland de tre nya antändningsstäl-lena. En rad vittnen har förhört och ingen har kunnat pekat ut någon skyldig till branden. Vittnena har funnit Tilda som mycket snäll, men sedan hon en gång illa slagit huvudet i en dörr hade hon varit tillbakadragen och skygg.

Den anklagade (Tilda) lämnade trots sin svaghet rediga uppgifter. Gråtande beklagade hon att hennes namn skulle bli befläckt, då hon alltid varit en hederlig människa. Åklagaren begärde uppskov och att Tilda fortfarande skulle hållas häktad, då det var tydligt att mordbrand förelåg.

Notarien Vinroth ansåg att hennes kvarhållande i häkte icke längre var nödvändigt, då hon vore bofast och åklagaren pliktenligt sökt förebringa all utredning som varit möjlig. Rätten biföll emellertid åklagarens begäran, som vid nästa rättegång skulle vara försedd med all bevisning han kunde få fram.

Den 22 oktober 1898 hölls en ny rättegång mot caféidkerskan Anna Mathilda Utterman. Åklagaren meddelade att han sökt närmare utreda saken, men ej lyckats. Som vittne hade han inkallat dr Hiller

Den stora villan Loviseberg kunde nog inte rymma 12 rum men kanske inklusive de mindre husen.

Å Dalarö.

Lägenheter om 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 och 12 rum samt Dubletter och Enkelrum finnas ännu att hyra. Anvisning å Dalarö Kafé. Rikstelefon 21. Mathilda Utterman.

som i egenskap av läkare vårdat såväl Tilda som hennes väninna fru Boström. Dr Hiller uttalade sig synnerligen berömmade om Tilda som varit mycket hjälpsam och tjänstvillig mot en mängd Dalaröbor. Med kännedom om Tildas natur ansåg dr Hiller att hon inte kunnat begå brottet. Då det ej var bevisat att Tilda anlagt branden i villan blev hon från allt ansvar frikänd och försattes på fri fot. Man svävar således fortfarande i ovisshet om hur den mystiska branden uppstått.

Tilda säljer tomten till Apotekaren J A Hedman, och flyttar i januari 1900 från Dalarö till Fleminggatan på Kungsholmen i Stockholm. Ett nytt efternamn dyker upp i utflyttningsboken. Hon heter där "Anna Mathilda Utterman Carlman". Troligtvis har hon ett nytt efternamn för att namnet Utterman blivit befläckt. Tilda flyttar sedan, 1901, till Alingsås och därefter Göteborg en period kring 1910 där hon troligen utbildade sig till massös/sjukgymnast.

Enligt husförhörslängder från 1901 dyker ett nytt namn upp i fastigheten på Dalarö där Tilda hade caféet. En caféidkerska Kristina Dahlgren (2). Det sista vi vet om Tilda är att hon var skriven på Beckholmen 6 i Stockholm och arbetade som massös. Matilda avled på Beckomberga sjukhus 22 mars 1935 vid 72 års ålder. I dödsattesten står namnet Anna Mathilda Carlman.

Juni 2017

1) Föräldrar till mästerlots Gustav Dahlström (1849 -1910).

2) Kristina (1829-1918) var en moster till Tilda.

Selma Ek, en dramatisk operasångerska med stor skådespelartalang, ljus sopran, med fylliga djup- och mellantoner debuterade 1878 på Kungliga Operan. Hon vann stor framgång med en rad stora roller i Romeo Julia, Aida, Lohengrin, Faust, Tannhäuser, Trollflöjten, Figaros bröllop m. fl.

Selma Ek köper 1884, 28 år gammal, två fastigheter på Dalarö strandväg.

Ägaren Anders Petter Berg, Smådalarö, säljer de två fastigheterna omfattande dagens Dalarö strandväg 15 (2:92) och Dalarö strandväg 13 (2:91) samt mellanliggande fastighetsremsa 2:93.

På fastigheten Dalarö strandväg 15 fanns då, 1884, en nyuppförd villa av byggmästare Lidström från Sandemar. Villan var en tvåvåningsbyggnad med sju rum och två kök och med två ytterdörrar, en till nedre plan och en till övre plan. I denna förnäma villa bodde systrarna Selma och Maria Ek.

Fem år senare 1889 anlitar Selma Ek byggmästare Lidström och låter uppföra två hus på fastigheten Dalarö strandväg 13. Selma Ek förblev ägare till fastigheterna Dalarö strandväg 13 och 15 fram till sin död 1941.

Selma Ek var ogift och barnlös. Hon utövade en icke obetydlig välgörenhet. Stora belopp donerades till Artisternas pensionsförening och till Engelbrekts församling, där hon hade en lägenhet.

Även Dalarö Kommun fick en stor donation, de

två fastigheterna på Dalarö strandväg 13 och 15. Hennes önskan var att fastigheterna skulle bli ålderdomshem för boende på Dalarö. Dalarö Kommun ansåg dock att fastigheterna var mindre lämpliga som ålderdomshem och sålde fastigheterna. Lotsar var då eftersökta och

Selma Ek som Julia.

Foto: Gösta Florman.

fastigheterna erbjöds till ett förmånligt pris.

Av försäljningssumman bildades "Fröknarna Selma och Maria Ek:s fond". Fonden förvaltades av Dalarö kyrka och den årliga avkastningen utdelades av kyrkoherden till behövande på Dalarö. Fonden finns ej längre enligt kyrkan. Om den har uppgått i någon annan fond har ej gått att spåra.

Följande information går att finna om Selma Ek: Hon är född 1856 i Stockholm, Klara församling och var fosterdotter till ståthållare Carl Erik Lagerstråle. Ståthållarämbetet hade till uppgift att förvalta kungens slott.

Selma Ek studerade sång vid Musikaliska Akademien 1873-1875 och debuterade på Kungliga Operan 1878, vid 22 års ålder. Hon hade kontrakterad

Selma Ek i Aida. Foto: Gösta Florman

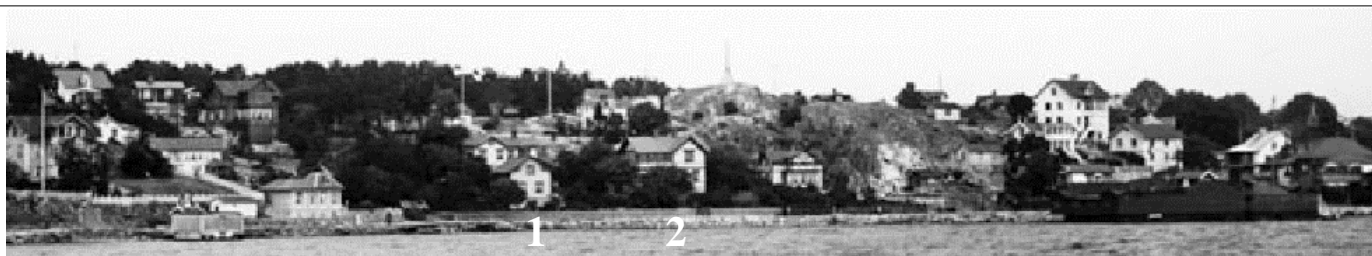

Foto från år 1910. 1= Dalarö strandväg 13. 2= Dalarö strandväg 15. Det rivna Dalarö hotell längst t.h. anställning på Operan 1878-1890 och gästspelade sista gången 1896 vid 40-års ålder.

I boken från "Från skvallerbänken" av Conny Burman omnämns Selma Ek bland sceniska artister på Dalarö. Sommaren 1892 låg kung Oscar II med sin båt Drott åtta dagar utanför Dalarö. I samband med besöket inbjöds Oscar II till en soaré med sång, dans och musik på Dalarö Sommarhotell med uppträdande av Selma Ek.

Vid konungens avfärd hade Dalarö anordnat en storartad illumination, vilken Hans Maj:t såg från sin ångbarkass, som färdades utmed stranden. (Illumination=festlig belysning)

År 1924. Selma Eks tre villor och ett långt staket mot strandvägen 1924. Det äldsta huset t. h. med gavelornament och akroterier.

Selma Eks stora byggnader fick båda köpare som bodde där till sin död.

Oscar Fagerlind (1909 - 1980)

Dalarö Kommun sålde fastigheten Dalarö strandväg 13, till sjökaptan, mästerlotsen och konstnären Oscar Fagerlind, Dalarö. Oscar Fagerlind ägde fastigheten fram till sin död 1980, 71 år gammal.

Från 1936 tjänstgjorde han som lots på Dalarö fram till 1962 med undantag från åren 1937-1939, då han var lots på Huvudskär. Oscar Fagerlind var en av de sista lotsarna på Huvudskär.

Det röda huset ovanför med lockribbspanel är en

envåningsbyggnad under sadeltak med svart plåt lika huvudbyggnaden. Exteriört är det röda huset väl bevarat från 1889.

Karl Ivar Eriksson (1901-1968)

Även denna fastighet, Dalarö strandväg 15, byggd 1884, såldes till en lots, Ivar Eriksson. Han kom från Vätö och började tjänstgöra som lots på Dalarö 1927, blev ordinarie lots 1940 och mästerlots 1952.

År 1959 slogs Dalarö kommun ihop med Österhaninge kommun och Dalarö kommun upphörde. Österhaninge kommun blev Haninge kommun 1971.

VÄDERFLICKAN

För 125 år sedan fick Dalaröbor sommartid väderleksutsikterna på ett trevligt sätt. En tidig upplaga av SMHI gav denna möjlighet.

En levande väderlekssignalering har i år varit anordnad å Dalarö, till stor fördel för badgästerna. Varje dag har man sett en omkring 10 år gammal flicka passera genom Dalarö, klädd i de färger som genom flaggor å signalstationerna angiva väderleken, t ex gult liv och blå kjol (för gul flagga över blå) eller rött liv och röd kjol (för röd flagga).

Hon har haft i uppdrag att från den signalstation som sedan förra året varit upprättad vid Dalarö bryggeri, en plats synnerligen lämpad för sjöfarande, enär alla fartyg måste passera den förbi, men icke mycket tillfredsställande för sommargästerna, bära meteorologiska centralstationens underrättelse till en annan, i år upprättad station, som är mera centralt belägen och där signalen av de flesta sommargästerna kunde observeras.

Då flickan emellertid på sin väg till den senare stationen passerade förbi många sommarvillor, hade hon redan genom sin dräkt för ett stort antal signalerat väderleksutsikterna innan dessa tillkännagavs från stationen.

Genom dessa anordningar ha sommargästerna blivit satta i tillfälle att nära 24 timmar före än väderleksuppgifterna i de färskaste tidningar kommo dem till handa taga kännedom om och rätta sig efter dem vid tillämnade båtutflykter och dylikt.

Hr O. W. Brodin är den som ombesörjt denna både sinnrika och nätta anordning och apotekaren G. Stenström sköter signaleringen på den nya stationen.

(DN-urklipp 3/9 1890 september)

Gul flagga ensam: Klart eller halfklart väder. Ingen nämnvärd nederbörd.

Blå flagga ensam: Regnigt eller ostadigt väder.

Gul flagga öfver blå: Efterhand klarare väder, förbättring af väderleken, möjligen ännu en eller annan regnskur.

Blå flagga öfver gul: Mulnande himmel, försämring af väderleken, möjligen regn.

Röd flagg ensam: Tvifvelaktigt väderlekstillstånd, möjligen nederbörd

Otto Wilhelm Brodin, bryggmästare, (1849-1892). Gustaf F. Stenström, apotekare, (1837-1920). Gift 1880 med Karolina C. Holmberg, (1847-1911).

Mars 2017

Dalarö för Integration söker bilder från hösten 1944 när de baltiska flyktingarna kom till Stockholms skärgård och Dalarö. Har du bildmaterial eller något skriftligt material så hör av dig! Vi kommer att

Ursula Schütz symbol "Uppbrott och hemkomst" från år 2004 finns i Tullhusparken.

scanna in materialet och sedan återlämna det - eller om du vill - lämna till hembygdsföreningens samlingar.

Vi vill göra en utställning som ska finnas i våra lokaler i Dalarö Tullhus. Har du berättelser, personliga minnen, kunskaper om hur mottagandet såg ut, så hör också av dig. Vi är intresserade och vill dokumentera hur befolkningen gjorde för att klara av att ta emot så många, det finns mycket att lära från det.

Juni 2017

OPTISKA TELEGRAFEN PÅ SMÅDALARÖ

Mellan 1836 och 1869 fanns det en optisk telegraf på Smådalarö. Terrängen omkring Smådalarö vållade stora svårigheter för placeringen av den optiska telegrafens. Den låg därför på olika platser på Smådalarö. Med säkerhet vet vi att sista platsen var på Telegrafberget. Se kartan.

Optiska telegrafens konstruerades 1792 av fransmannen Claude Chappe och förbättrades sedan av svensken A.N. Edelcrantz. Hans telegraf bestod av nio fällbara luckor i tre rader, som med hjälp av linor kunde ställas i öppet eller stängt läge och genom olika luckvariationer kunde sända 1024 olika signaler (tal).

Översta raden bestod av 1:or, mellersta raden 2:or och tredje raden 4:or. Om den tionde luckan ovanför de tre raderna ställdes vertikalt kunde talet dubblas. Man summerade luckorna lodrätt så man fick en signal (summa). Dessa signaler/summer avlästes med kikare vid nästa station i en kedja. Signalerna kunde sedan översättas till ord via en signaltabell.

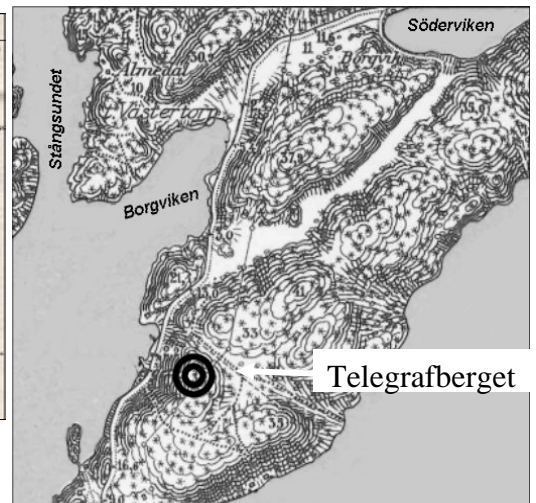
	A	
1	1	1
2	2	2
4	4	4

	A	
1	-	1
2	2	2
-	4	4

=

3	6	7

SIGNALTABELL 1794 - 1994	
S	1
1	1
2	2
4	4
3	6
6	7

Telegrafens ingick i Södra linjen:

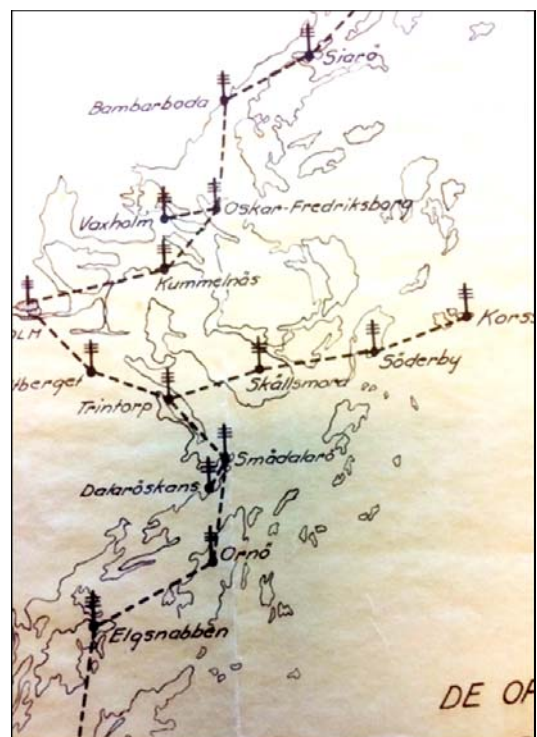
Galtberget, Älta - Trindtorp - Smådalarö - Dalarö skans - Ornö - Älvsnabben Nynäs - Landsort.

Avståndet mellan stationerna var normalt inte längre än 14 km. Telegrafnätet i Stockholms skärgård bestod av 43 stationer och meddelanden kunde snabbt skickas ut. Från Stockholm till Furusund tog det 7 minuter med lika många stationer.

Till en början fick personalen sköta stationerna i ur och skur utan möjlighet till skydd för regn, blåst och kyla. Efter 1810 försågs telegraferna med små hytter, som skulle vara fönsterlösa för att ljus utifrån inte skulle försvåra kikarspaning.

På 1850-talet började de optiska telegraferna ersättas av elektriska telegrafer. Den sista optiska telegrafens upphörde 1881.

Ovanstående är hämtat från DHF:s cirkel om Smådalarö. Det finns mycket utförligare information om detta revolutionerande sätt att snabbt skicka meddelanden. Meddela oss så sänder vi en pdf.

Därför blev det Dalaröshimmy

För alla nya medlemmar, som inte känner till varför vårt medlemsblad bär sitt udda namn, kan vi meddela att föreningens allra första "historiska föremål" var notbladet till Dalarö Shimmy. Då döpte vi tidningen så och omarbetade titelsidan från notbladet till vinjettbild på tidningen.

Slår man upp ordet "shimmy" i Bonniers musiklexikon så får man veta att det är en livlig typ av fox-trot. I Prismas lexikon: Ordet som är amerikanskt kommer från det franska ordet för skjorta eller linne, "chemise", och står för "en amerikansk sällskapsdans i 2/4-takt, på modet ca 1920".

Det stämmer ju bra att shimmy var på modet ca 1920 eftersom våra noter är utgivna år 1922. Fred Winter är pseudonym för Sten Njurling, 1892 - 1945, tonsättare och bl a initiativtagare till intresse-sammanslutningen SKAP, Föreningen svenska

kompositörer av populärmusik. Han var mycket populär på sin tid och skrev bl a örhängen som Axel Öhman, Sista man på skansen och Släckta fyrar. Teckningen på framsidan av nothäftet är tidstypisk och visar dansande par under fullmåne på hotellbryggan nedanför det gamla hotellet, kan man gissa. Vi har valt att använda den - i bearbetad och förminskad form - som vinjettbild på vår medlemstidning, för att vi tycker den är så festlig och minner om Dalarö när här var mer full fart och dans på hotellbryggan än i våra dagar. Refrängen går så här:

*"Dalarö, Dalarö, sagoö,
vart min blick sig vänder,
dina stränder över solstänkt sjö,
vilken glans, vågens dans!
Du är som en hägring i din
fägring Dalarö! "*

Innehållsförteckning

Postfröken May Ek	2	Nenne och Sven Sandberg.....	38
En rörelse ur tiden: Dalarö bilstation .	2	Agnes Engel	39
Rakas eller klippas?.....	5	Carl Holmberg och votivskeppet	41
Karl Asplunds smultronställe	7	SHB på Dalarö, en gång minst.....	44
Musikpaviljongen och punsch	8	Somaridyllen blev en mardröm.....	46
Ur Karin Lindebergs historia.	10	Torghandeln på Dalarö	48
Hummelkläppen, ön vid farleden.....	11	När Vadviken var flygplats.....	50
Kvarteret Kättingen.....	12	Skärgårdsliv i nöd och lust, 2 delar ...	52
Konstnärernas Dalarö.....	14	Kurt Sjöblom	56
En av våra Dalaröprofiler.....	17	Gården vid Lotsberget.....	58
Vi träffar "Silverkalle"	19	Namnlösa.....	62
Från kapten Skoogs tid.....	20	Författare	64
En märkeskvinna på Dalarö	23	Lotsarna på Dalarö	66
Arne, 98, strömmingsfiskare m. mer..	25	Lydia Makarova.....	68
Cigarrer på Dalarö, 125 år sedan	27	Katastrofen vid Dalarö 1917	70
Ursula Wackenhuth berättar	30	Mordbrand i egen villa	72
Spegels udde.....	32	Selma Ek.....	74
Dalarö Apotek.....	34	Väderflickan.....	76
Norbergs på Dalarö	36	Optiska telegrafan.....	77

Samlingsvolymen av Dalarö Shimmy har producerats i samarbete mellan styrelsens medlemmar. Gösta Majjgren har varit projektledare och redaktör.

Berättelserna grundar sig på intervjuer och gör inte anspråk på att vara exakta i sina detaljer. Denna skrift ingår som nr 8 i en serie småskrifter utgivna av Dalarö Hembygdsförening.

Pris 100 kronor